

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 42

FÖRSTA KAMMAREN

1970

7—8 december

Debatter m. m.

Måndagen den 7 december

Sid.

Svar på interpellationer:

av herr Wikström (fp) om upphävande av monopolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck	5
av herr Werner (vpk) ang. förutsättningarna för en inhemsk skoidustri, m. m.	10
av herr Hansson (s) om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten	20

Tisdagen den 8 december

Svar på interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. ersättning vid nedläggning av flottled	23
Nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret	25
Forskning och forskningsplanering	34
Lokaliseringssamråd, m. m.	47
Om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m. ..	71
Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m. .	74
Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs-pensioneringen	82
Om åtgärder mot förorening genom olja	88
Miljövården	89
Om ett miljövårdsprogram	90
Om utarbetande av riksnormer för buller	93
Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem. .	94

Samtliga avgjorda ärenden

	Tisdagen den 8 december	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, ang. ändring i kyrkomötesförordningen		24
Första lagutskottets utlåtande nr 69, ang. ändring i kyrkomötesförordningen, m. m.		24
Statsutskottets utlåtande nr 202, ang. vissa organisationsfrågor rörande försvaret		25
— nr 203, ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret		25
— nr 204, ang. vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering		34
— nr 205, om utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet		47
— nr 206, ang. vissa domartjänster i tingsrätter		47
— nr 207, om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser		47
Bevillningsutskottets betänkande nr 66, ang. ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen		47
Bankoutskottets utlåtande nr 69, ang. lokaliseringssamråd, m. m.		47
— nr 76, ang. vissa ändringar i fondreglerna för stadshypoteks- och landshypoteksinstitutionerna, m. m.		71
— nr 77, ang. vissa ändringar i banklagstiftningen		71
Första lagutskottets utlåtande nr 66, ang. strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.		71
— nr 67, om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.		74
— nr 70, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret		81
— nr 71, ang. ändring i lagen med vissa bestämmelser om rättsgången i tryckfrihetsmål		82
— nr 72, ang. ändring i sjölagen m. m.		82
— nr 73, ang. fortsatt giltighet av lagen om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift		82
— nr 74, ang. ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt		82
— nr 75, ang. särskild kontroll på flygplats		82
— nr 76, ang. fortsatt giltighet av lagen om vissa sanktioner mot Rhodesia		82
— nr 77, ang. ändring i lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.		82
— nr 78, ang. ändring i religionsfrihetslagen		82
Andra lagutskottets utlåtande nr 90, om åtgärder till förebyggande av genetiska skador		82
— nr 91, om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen		82

	Sid.
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74, ang. sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft	87
Andra lagutskottets utlåtande nr 92, ang. tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m.	88
Tredje lagutskottets utlåtande nr 77, om åtgärder mot förorening genom olja	88
— nr 78, ang. miljövården	89
— nr 88, ang. handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen	89
Jordbruksutskottets utlåtande nr 48, om förhandlingar med Danmark angående vattenföroreningen i Öresund	89
— nr 49, om obligatorisk rengöring av tankfartyg före avgång från sista lossningshamn	89
— nr 50, om en konferens mellan Östersjöstaterna angående föroreningen av Östersjön	89
— nr 38, ang. berättelse för Nordiska rådets adertonde session ..	89
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 69, om ett miljövårdsprogram	90
— nr 77, om utarbetande av riksnormer för buller	93
— nr 78, om landsbygdshusmödrarnas situation, om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem samt om en utredning angående de hemarbetandes situation	94
— nr 79, ang. den kristna etikens roll i uppfostran	99

Måndagen den 7 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

Om upphävande av monolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck

Herr statsrådet och chefen för industridepartementet WICKMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wikströms (fp) interpellation om upphävande av monolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck, erhöill ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att upphäva Aktiebolaget Allmänna förlagets och Utbildningsförlaget Liber aktiebolags monopolställning vad avser framställning av statligt tryck.

Herr Wikström talar om de båda förlagens monopolställning. Ett monopol i ordets egentliga mening föreligger när ett företag eller en sammanslutning inom ett visst område ensamt kan bestämma priset på en vara genom att mer eller mindre fullständigt behärska utbudet eller efterfrågan på varan. Det kan ifrågasättas om det är riktigt att beteckna den samordning av upphandlings- och inköpsfunktionerna, som kommit till stånd i fråga om statliga trycksaker, såsom ett monopol.

För belysning av frågan vill jag erinra om bakgrunden till nuvarande

ordning. Redan under 1910-talet diskuterades i riksdagen åtgärder för att spara på statens tryckningskostnader genom enhetlighet vid beställningar och effektivare kontroll över tryckräkningar. År 1921 anställdes efter riksdagens beslut en statens tryckerisakkunnig med biträden för att bl. a. lämna myndigheterna råd och anvisningar om anordning och utförande av tryckningsarbeten, träffa avtal med tryckerier om statlig tryckning, övervaka tryckets utförande och granska tryckeriräkningar. Sedermera beslöt 1935 års riksdag att inrätta en till statskontoret knuten tryckeriexpedition. I en tryckningskungörelse år 1937 föreskrevs skyldighet för myndigheter att inhämta statskontorets anvisningar beträffande tryckningsarbeten om tryckningskostnaderna översteg 300 kronor.

Grunden för Allmänna förlagets och Utbildningsförlagets verksamhet är de beslut som träffades vid 1968 års riksdag. Syftet med förlagen är att ge myndigheterna service när det gäller utgivning av publikationer och upphandling av tryckeriarbeten samt att skapa en bättre organisation för distribution och marknadsföring av statligt tryck. Utbildningsförlagets syfte är dock i första hand att utveckla och förbättra läromedelsproduktionen.

På grundval av riksdagens beslut har de statliga myndigheterna, med undantag för statsdepartementen och affärsverken, ålagts anlita förlagen vid framställning och utgivning av trycksaker som beräknas kosta mer än 1 000 kr.

Som framgår av det anförda har myndigheternas utgivning av publikationer och framställning av trycksaker reglerats centralt i olika former i vart fall under de senaste 50 åren. Myndigheternas rätt att direkt hos tryckeri-

**Om upphävande av monopolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget
Liber AB vid framställning av statligt tryck**

erna lägga ut beställningar har varit begränsade. I viss mån har den ökat genom att beloppsgränsen för skyldighet att anlita de nya förlagen satts till 1 000 kr. medan gränsen för skyldighet att anlita statskontorets tryckeriexpedition låg vid 300 kr.

Inrättandet av förlagen har sålunda framför allt inneburit att det sedan länge kända behovet av samordning och effektivisering av den statliga upphandlingen av tryck kommit att tillgodoses i delvis nya former. En naturlig följd av centraliseringen och effektiviseringen av upphandlingen bör bli att en bättre marknadsöverblick skapas hos staten som upphandlare och att fler tryckerier än tidigare får möjlighet att konkurrera om det statliga trycket. Detta torde i sin tur innebära en garanti för att upphandlingen kommer att ske på det för staten ekonomiskt förmånligaste sättet.

En del myndigheter har anmält att deras kostnader ökat på grund av skyldigheten att utnyttja förlagen vid trycksaksupphandlingen. Till detta vill jag framhålla, att den samordnade upphandlingen på detta område på sikt bör medföra rationaliseringsvinster. Ett kostnadsbortfall bör successivt ske hos myndigheterna, antingen i form av alternativ användning av de resurser som förut tagits i anspråk för publiceringsverksamheten eller genom en minskning av personella och andra resurser. I detta sammanhang bör också uppmärksammas att de tjänster på förevarande område som tidigare utfördes av statskontoret inte var synliga som kostnader hos de myndigheter som tog tjänsterna i anspråk.

Det är emellertid inte rimligt att vänta sig några mer betydande vinster av den samordnade upphandlingen redan under förlagens första verksamhetsår. Under denna tid måste verksamheten delvis ha försökskaraktär. Det är härvid naturligt att förlagen söker gardera sig mot svårbedömbara

förluster genom ett relativt enkelt och enhetligt påläggssystem. Allmänna förlaget har i fråga om serviceproduktionen tillämpat ett procentuellt pålägg, som dock kunnat minskas avsevärt från begynnelseskedet. Pålägget har dels i princip sjunkit vid stigande fakturabelopp, dels justerats med hänsyn till utförda prestationer. Jag vill också nämna att riksrevisionsverket nyligen från ett 50-tal myndigheter inhämtat uppgifter bl. a. om den inverkan på publikationsverksamheten som uppkommer av samarbetet med Allmänna förlaget. Uppgifterna bearbetas för närvarande inom verket.

Det är viktigt att hålla de omständigheter jag nu framfört i minnet när man bedömer förlagens verksamhet och den införda skyldigheten för myndigheterna att anlita förlagen. Beträffande denna skyldighet vill jag som min mening framhålla, att den inte bör bibehållas längre än det är nödvändigt för att tillgodose det samordningsintresse i vilket den införts. Jag ser den etablerade skyldigheten som en temporär åtgärd för att så snabbt som möjligt bygga upp en rationell upphandlings- och distributionsordning för statliga trycksaker. Därför bör det vara en naturlig strävan för förlagen att söka få till stånd ett så förtroendefullt samarbete med myndigheterna och en sådan utveckling av de statliga tryckningskostnaderna, totalt sett, att förlagens samordnande och kostnadsreducerande funktion så snart som möjligt kan fullföljas utan stöd av något obligatorium.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig tacka för ett klart och koncist svar. Min interpellation väcktes mot bakgrund av ett uttalande under valrörelsen av statsrådet Wickman om att Allmänna förlagets monopolställning vad gäller statligt tryck skulle upphävas.

Om upphävande av monopolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck

I en intervju i Veckans Affärer, publicerad några veckor efter det att jag på höstrikedagens första dag hade framställt min interpellation, säger Gunnar Svärd, verkställande direktör i Statsföretag AB: "Jag hade hoppats att ett beslut om att avstå från monopolet skulle kunna fattas redan i höst, men eftersom det krävs en proposition till riksdagen, ser det nu ut att dröja till nästa år innan de statliga myndigheterna får möjlighet att etablera normala och ostörda kundförbindelser med Allmänna förlaget (Allf). Jag har diskuterat saken med den verkställande ledningen i Allf och fann inga principiella skiljaktigheter i vår uppfattning. Industriministern har i ett offentligt uttalande också gjort klart att han inte intar någon annan ståndpunkt."

I svaret i dag är emellertid statsrådet Wickman mera försiktig eller mindre klar. Han säger: "Jag ser den etablerade skyldigheten som en temporär åtgärd för att så snabbt som möjligt bygga upp en rationell upphandlings- och distributionsordning för statliga trycksaker." Han slutar med att anföra att det bör kunna leda till att man så småningom kan fullfölja detta arbete utan stöd av något obligatorium.

Jag hade nog väntat mig, mot bakgrund av uppgifterna från valrörelsen, att statsrådet Wickman nu skulle ha tillkännagivit tidpunkten för införande av en ny princip när det gäller upphandlingen av statligt tryck. Erfarenheterna av Allmänna förlagets monopol eller, som statsrådet uttrycker det, dess "samordning av upphandlings- och inköpsfunktionerna" är inte särskilt goda. Kritiken gäller flera punkter.

I överbefälhavarens anslagsframställning för 1971/72 aktualiseras till att börja med de ökade kostnaderna. Jag citerar: "Eftersom tryckning av en publikation nästan undantagslöst kostar mer än 1 000 kr. beställs numera

praktiskt taget allt publikationstryck genom förlaget som därigenom arbetar utan konkurrens. Beräkningar visar att skyldigheten att utnyttja Allmänna förlaget ökar årskostnaderna på anslaget L 13 Publikations- och blankettryck med ca 370 000 kr., dvs. med 7,7 procent.

Allmänna förlagets pålägg beräknas förorsaka extra kostnader även på materielverkets sakanslag (materielbeskrivningar, skötsel föreskrifter o. d.) med totalt 200 000 kr./år och på dess förvaltningsanslag (interna blanketter och publikationer typ arbetsordning, telefonkatalog m. m.) med cirka 40 000 kr./år. Enbart försvarets materielverk förorsakas sålunda en merkostnad per år av cirka 600 000 kr. på grund av föreliggande skyldighet att anlita Allmänna förlaget.

Materielverket har hos överbefälhavaren i enlighet härmed hemställt om ökat anslag för 1971/72. Överbefälhavaren anser det inte förenligt med god hushållning att bestrida högre kostnader än nödvändigt för publikations- och blankettryck. Inga medel bör därför inom anslagsramen avsättas för begärda ökade medelsbehov. Antingen bör en återgång ske till tidigare mer ekonomiska anskaffningsmetod eller kompensation för kostnadsökningen ske av krigsmaktens ram. Ett annat alternativ vore att rationalisera Allmänna förlagets arbetsmetoder så att kostnaderna för krigsmakten blir desamma som om andra företag utnyttjats.

Överbefälhavaren föreslår att bestämmelser omarbetas så, att möjlighet förefinns till affärsmässiga upphandlingsmetoder enligt 1952 års upphandlingskungörelse. Därigenom kan bäst ett rationellt utnyttjande av tillgängliga anslagsmedel äga rum." Så långt överbefälhavaren.

Liknande tongångar hörs från andra håll. Merkostnaderna tycks vara mellan 10 och 20 procent. Konsumentinstitutet har i extra anslag begärt 100 000 kro-

Om upphävande av monopolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck

nor, socialstyrelsen 260 000 kronor, arbetsmarknadsstyrelsen 300 000 kronor och, som nyss nämnts, försvarets materielverk 370 000 kronor.

Men kritiken gäller för det andra den service som erbjuds. En företrädare för försvarets materielverk säger t. ex.: ”Vi har på blankettsidan ingen som helst glädje av Allmänna förlaget. Vi konstruerar själva blanketterna, bestämmer papperskvalitet, tryck, bokbinderiarbete etc. Allmänna förlaget skriver bara om uppgifterna på sitt eget, papper, tar in anbud, lägger ut beställningen och skriver sedan om tryckeriets faktura på sitt eget papper och skickar den till oss.”

En tjänsteman på AMS gör invändningar på en tredje punkt som gäller principerna för faktureringen: ”Det har inte gått att få ett klart besked, men tydligen har man räknat med att alla avdelningar skall ge ett visst procentuellt kostnadsbidrag till bolaget totalt. Detta ligger i botten, och sedan har man ovanpå gjort generella påslag på offertbeloppen för avdelningarnas eget behov. Prissättningen blir då helt snedvriden, eftersom det naturligtvis kan vara mycket arbete med ett uppdrag där tryckkostnaden är liten och väldigt litet arbete för förlagets del med ett uppdrag där tryckerikostnaden är stor.”

Från de flesta statliga verk och företag tycks man för det fjärde kräva insyn i Allmänna förlagets prissättning. Irritationen äver att man inte har några möjligheter att kontrollera sina trycksakskostnader är stor. Man har utan resultat krävt att få öppna och specificerade fakturor.

Tillsammans tagen innebär kritiken på dessa fyra punkter en svidande vidräkning med det nya system som riksdagsmajoriteten beslöt om häromåret.

Nu är jag naturligtvis medveten om att det kan finnas behov av nyanseeringar i denna kritik. Det torde inte vara omöjligt att leta upp exempel på statliga förvaltningar som har gjort

kostnadsbesparingar tack vare Allmänna förlagets medverkan. I åtskilliga fall har jag konstaterat påtagliga förbättringar när det gäller utseendet — typografi, layout, läsbarhet — för statliga trycksaker. Men det understryker väl snarast vikten av att det nuvarande obligatoriet ersätts med ett system, enligt vilket statliga förvaltningar inte åläggs utan erbjuds att utnyttja Allmänna förlagets service.

Därmed är jag framme vid huvudfrågan: Är det rimligt att bibehålla ett system av den konkurrensbegränsande typ som nu tillämpas?

Statsrådet säger att man bör avvakta bl. a. den sammanställning av erfarenheterna på detta område som riksrevisionsverket håller på med, innan obligatoriet avskaffas. Då vill jag fråga statsrådet Wickman: Om riksrevisionsverkets undersökning bekräftar den bild som jag här tecknat — av väsentligt ökade kostnader för förvaltningarna, av godtycklig fakturering, av bristande insyn i prissättningen — är då statsrådet beredd att genomföra ett nytt system?

Till sist vill jag understryka att den kritik, som här har förts fram, självfallet inte gäller Allmänna förlagets tjänstemän. De har — det vill jag gärna betona — på många punkter gjort goda insatser. Det är systemet med förlagets monopolställning som behöver förändras. Aldrig så dugliga tjänstemän kan inte åstadkomma rationaliseringar, besparingar och förbättringar, om systemet på grundläggande punkter är felaktigt och otympligt, om det verkar konkurrensbegränsande i stället för konkurrensstimulerande.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag vill gärna understryka för herr Wikström att det inte föreligger någon skillnad mellan mitt svar i dag och det återopade uttalandet som jag gjorde under valrörelsen. Det är rätt självklart att jag inte tar ställ-

Om upphävande av monopolet för AB Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget Liber AB vid framställning av statligt tryck

ning till den exakta tidpunkten för obligatoriets upphävande utan att först ha följt utvecklingen och prövat effekterna av ett upphävande.

Som jag sade i mitt svar på herr Wikströms interpellation är obligatoriet att betrakta som en temporär åtgärd. Jag menar att det var ett riktigt beslut av riksdagen att införa detta temporära obligatorium. Utan ett sådant obligatorium skulle nämligen detta företag inte ha kunnat etableras och nå den omfattning och kompetens som är nödvändig för att vinna de positiva effekter som det är syftet med företaget att uppnå.

Nu har man mot förlaget åberopat kritik från ett antal myndigheter, en kritik som har kommit fram i dessa myndigheters anslagsframställningar innevarande höst. Jag skall inte bestrida att i ett nybildat företag — det kan gälla vilket företag som helst — föreligger det i början av verksamheten ofrånkomligen så många osäkra faktorer att vi inte bör kräva av företaget att det skall ha funnit sin form och i det här fallet funnit det på sikt hållbara debiteringssystemet. Jag tror att jag i mitt svar sade att debiteringssystemet överses, och om jag inte är felaktigt underrättad pågår det också diskussioner mellan förlaget och förlagets kunder om formerna för en insyn i företagets debiteringspolitik. De brister som i dagsläget har kritiserats finns det alltså goda grunder att anta kommer att undanröjas. Vi får också vara en aning försiktiga när vi studerar den kostnadsökning som kommer fram anslagsmässigt, detta av skäl som jag också nämnde i mitt svar, nämligen att många av de kostnader som tidigare förekom och som nu blir synliga tidigare inte redovisades med den budgetteknik som vi fortfarande använder i detta land.

Jag vill inte gärna gå in på att diskutera de enskilda fall som herr Wikström tog upp. Det vore orimligt att det ansvariga statsrådet skall diskutera enskilda affärer som ett av de statliga före-

tagen gör. Jag vill bara upprepa vad jag sagt tidigare. Förlagets tillkomst syftar till och innebär en mycket betydande rationalisering av den statliga upphandlingen av tryckerisaker, en upphandling som kommer att bli mycket effektivare och överensstämmande med den allmänna upphandlingspolitiken, helt enkelt därför att ett förlag av denna typ får en kontakt med tryckerimarknaden som är och måste vara mycket bättre än den kontakt som en enskild myndighet kan uppnå. Om man ser på den upphandling som Allmänna förlaget gör hos tryckerierna är det också lätt att övertyga sig om att denna tryckeriupphandling har haft en betydande kostnadsnedpressande effekt för staten.

Därför tror jag att det är klokt att vänta med ett slutligt omdöme om förlagets verksamhet. Den hypotetiska fråga som herr Wikström avslutade sitt inlägg med vill jag inte besvara, ty hypotetiska frågor bör man inte besvara. Jag upprepar bara vad jag sade avslutningsvis. Obligatoriet är en viktig åtgärd, det är en temporär åtgärd. I princip är det alltid önskvärt att relationen mellan företag och kund sker på frivillig basis. Det är bättre för kunden, och det är på sikt också bättre för företaget. Därför är det min avsikt att så fort som det syfte som detta företag har kan uppnås utan obligatorium — jag tror inte att den tiden ligger så långt framme — själv verka för obligatoriets undanröjande, en fråga som måste underställas riksdagen.

Slutligen, herr talman, ett par ord om en annan sak. Ofta när vi diskuterar statliga företag förekommer det angrepp mot monopolistiska inslag i den statliga företagsamheten. Jag tror att det är korrekt att säga att de monopolistiska inslag som till äventyrs förekommer i de statliga företagen är mycket mindre än i den privata sektorn. Det mest anmärkningsvärda är att angreppen mot dessa inslag ofta förs fram från sådana håll där man såvitt jag kan se inte alls

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

uppmärksammar de mycket betydande kartellbildningar som förekommer på den privata sidan. Jag har här en lista på de avtal inom den grafiska branschen och förlagsbranschen som för närvarande är registrerade i kartellregistret. Det skulle ta för lång tid att läsa upp dem i detta anförande, men jag är beredd att återkomma till dem.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är glad om statsrådet Wickman och jag kan förena våra ansträngningar när det gäller att bekämpa monopol var de än förekommer. I många sammanhang har jag talat och verkat för att man skall undvika varje form av monopolbildning, inte minst inom denna bransch.

Men det var inte det saken gällde i dag. Jag har ett intryck av att statsrådet Wickman egentligen är överens med mig på denna punkt och att det snarast gäller att dölja en reträtt från den ståndpunkt man intog för ett par år sedan. Statsrådet säger att obligatoriet var nödvändigt för att Allmänna förlaget skulle kunna bygga upp sin verksamhet på ett riktigt sätt. Jag tror att det förhåller sig precis tvärtom.

Man gav Allmänna förlaget en orimlig arbetssituation från början. Det hade varit klokare att successivt bygga upp ett annat system. Förslagsvis kunde det ha byggts på de principer som jag tror att vi skulle kunna komma överens om, nämligen att alla statliga företag och verk alltid kan vända sig till Allmänna förlaget för råd och service och att de självfallet då skall betala de kostnader som denna rådgivande verksamhet medför. Vidare skulle man uppmuntra de statliga förvaltningarna att i större utsträckning än vad nu sker — gränsen är 1 000 kronor — ha direktkontakt med lokala tryckerier för de mindre beställningarna. Varje form av omväg är i detta fall fördyrande, och det är en erfarenhet inom all företagsamhet att man skall undvika att ett obetydligt tryck-

saksärende handläggs av mer än en person i företaget. Där tror jag att man alldeles i onödan gett Allmänna förlaget en bad-will.

Slutligen borde på den avgörande punkten Allmänna förlaget få konkurrera med andra tryckerier inte bara i fråga om pris utan även i fråga om kvalitet. Jag har tidigare sagt, och jag vill understryka det än en gång, att jag tror att Allmänna förlaget har stora förutsättningar att hävda sig där, eftersom mycket av det man gjort varit bra kvalitetsmässigt. Även ur den synpunkten tror jag att Allmänna förlaget klarar sig mycket bättre, om man slipper denna typ av regler och spärrar som i onödan förskaffar förlaget dåligt rykte. Men jag har ett intryck av att statsrådet egentligen är överens med mig på denna punkt, och det är ändå det viktigaste i denna sakfråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för industridepartementet WICKMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Werners (vpk) interpellation angående förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m., och nu anförde:

Herr talman! Herr Werner har ställt tre frågor angående den svenska skoindustrin, varav de två första berör den statliga lånegarantin till Batakoncernen och den tredje avser skoindustrins allmänna läge och utsikter. Herr Werner vill veta huruvida ägarna av Oscaria-företaget givit några utfästelser om att fortsätta driften vid företagen någon längre tid utöver de första åren efter övertagandet av rörelsen och utöver tiden fram t. o. m. 1971 samt i vad mån från regeringens sida försök gjorts att

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

erhålla sådana utfästelser. Vidare har herr Werner frågat mig om jag anser att utfästelserna om full insyn i företaget har blivit infriade.

Efter samråd med inrikesministern kan jag vad gäller dessa två frågor lämna följande svar.

Vid årsskiftet 1967/68 stod den dåvarande ledningen för Oscariakoncernen inför en nedläggning av verksamheten till följd av ett starkt försämrat ekonomiskt utfall under en följd av år. Försök att finna intressentgrupper inom landet som kunde överta och fortsätta rörelsen hade inte lett till resultat. Mellan bolagsledningen och Batakoncernens chefer kom emellertid förhandlingar till stånd om en överlåtelse. Under dessa förhandlingar gjordes hänvändelse om statligt stöd från bolagsintressenternas sida. Överläggningarna ledde till beslut om statlig garanti för ett lån på 3 milj. kr. som skapade förutsättningar att nå en överenskommelse rörande den fortsatta driften inom Oscariakoncernen.

Förutom den av herr Werner nämnda utfästelsen från företags sida att fortsätta produktionen i minst två år efter övertagande ställdes som villkor för den statliga lånegarantin att de friställningar som bedömdes nödvändiga för att åstadkomma en högre produktivitet skulle ske successivt och synkroniseras med den naturliga avgången av personal och med arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa krav gick längre än som är vanligt i liknande stödsammanhang och ledde till den omedelbara fördelen, att en nedläggning vid en ur arbetsmarknadssynpunkt synnerligen olämplig tidpunkt kunde undvikas. Vidare förelåg anledning tro, att en koncern av Batas storlek skulle ha betydande möjligheter att trygga sysselsättningen även framgent. Det ansågs av dessa skäl varken möjligt eller nödvändigt att avkräva Batakoncernen mer långtgående utfästelser än de nyss berörda.

Jag vill tillägga att även om ekonomiska problem nu har föranlett Bata-

koncernen att upphöra med verksamheten i Sverige har från arbetsmarknadspolitisk synpunkt förutsättningarna att möta en friställning av arbetskraft betydligt förbättrats i jämförelse med de omständigheter som förelåg år 1968.

Enligt vad jag inhämtat från de myndigheter och organ som har att svara för uppföljningen och bevakningen i förevarande sammanhang har några svårigheter inte förelegat att få insyn i verksamheten eller att från Batakoncernen erhålla begärda informationer.

I sin tredje fråga har interpellanten begärt en redogörelse för utsikterna och förutsättningarna för en inhemsk skoindustri samt önskat upplysningar om vilka insatser regeringen överväger att säkerställa en sådan.

Innan jag går in på själva frågan, vill jag informera herr Werner om att den översiktliga analys av skoindustrins problem som jag utlovade hösten 1968 — och som interpellanten nu efterlyser — redovisades i en departementspromemoria i mars 1969. Inom parentes kan jag nämna att det är uppgifter som jag hade kunnat lämna herr Werner per telefon i stället för via första kammarens talarstol.

Av industridepartementets promemoria framgår att skoindustrin brottas med svåra problem och att vi trots den kraftiga sysselsättningsminskningen i branschen under 1960-talet ännu inte nått slutet av en lång och besvärlig omställningsperiod. Denna utveckling har betingats främst av den snabba avvecklingen av tullar och andra handelshinder inom Europa men också i väsentlig mån av den utomordentligt höga effektivitet — såväl tekniskt som designmässigt — som uppnåtts i Europas ledande skoindustriland Italien. Jag tror det skulle ha fordrats betydande tullhöjningar för att utestänga eller dämpa denna konkurrens, bortsett från att detta av hänsyn till berättigade konsumentintressen och våra handelspolitiska förpliktelser inte varit möjligt eller önskvärt. Man kan således inte enbart skylla

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

svårigheterna på låga löner i konkurrentländerna. Den tull som i dagsläget utgår på skoimporten från Italien synes uppväga huvudparten av den italienska lönefördelen. Vi måste i stället tillstå att många svenska företag i denna bransch helt enkelt varit mindre effektiva och — framför allt — mindre framgångsrika i formgivning och modeanpassning än sina utländska konkurrenter. Det ligger givetvis ingenting märkligt i detta konstaterande. Alla svenska företag kan inte vara bättre än sina utländska konkurrenter.

När man bedömer skoindustrins utveckling under 1960-talet är det nödvändigt att komma ihåg, att den inhemska skoindustrin ännu år 1960 svarade för ca 80 procent av den svenska skokonsumtionen. Det framstår som helt självklart, att denna höga självförsörjningsgrad inte skulle gå att upprätthålla under en period av snabba tullavvecklingar och en fortlöpande liberalisering av den internationella handeln. En omställning till en lägre inhemsk marknadsandel var ofrånkomlig, förr eller senare.

Men detta betyder inte — som man möjligen kan tro när man läser herr Werners interpellation — att den svenska skoindustrin är på väg att helt försvinna. Det kan vara skäl att påminna om att skoproduktionen trots allt inte minskat med mer än 20 procent sedan 1959 och att de svenska tillverkarna år 1969 fortfarande svarade för ca 45 procent av försäljningen på den svenska marknaden, vartill kommer en för varje år kraftigt ökande export. I jämförelse med andra industrisektorer är relationen mellan produktion och import inte särskilt uppseendeväckande.

Hur stor skoindustri vi kommer att ha om tio år beror framför allt på hur snabbt och effektivt de återstående företagen skall kunna fullfölja den pågående anpassningen till de nya marknadsförutsättningarna. En vanlig expertbedömning är att det i de flesta företag ännu finns stora produktivets-

vinster att göra såväl inom själva produktionen som när det gäller administration, försäljning och utvecklingsarbete. Vidare måste skoindustrin — lika väl som övriga svenska färdigvaruproducenter — inrikta sig på tekniskt och designmässigt avancerade produkter, som kan bära de något högre tillverkningskostnaderna i ett höglöneland som Sverige. Huruvida denna omstrukturering skall lyckas återstår att se, men jag är personligen inte lika pessimistisk som herr Werner. Det finns faktiskt många skoföretag som även i dagens kärva läge klarar sig utmärkt, men dessa hör man mindre talas om än de företag som går överstyr. Vi bör också observera, att efterfrågan på enkla, standardbetonade skor redan till nära 100 procent tillgodoses av importen och att kampen nu förs på den del av marknaden där produktutformning, modeanpassning, passform och kvalitet betyder mycket för konsumenternas val. Denna marknad är stor och växande och borde kunna ge utrymme för en icke obetydlig svensk skoindustri.

Även om sålunda skoindustrins framtida utveckling i främsta rummet måste bli beroende av företagens egna insatser, så har dock statsmakterna förklarat sig beredda att på olika sätt underlätta den omställningsprocess som pågår och måste fortsättas. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i bidrag till exportfrämjande åtgärder och till en utredning angående skoindustrins distributionsproblem som utförs inom Industriens utredningsinstitut. Denna utredning, som beräknas föreligga inom kort, bör kunna ligga till grund för nya överväganden om möjligheterna att förbättra skoindustrins konkurrenskraft. Gemensamma insatser förutsätter dock ömsesidigt intresse. Ökade statliga insatser måste därför till stor del bygga på förslag och initiativ från branschens egen sida, och sådana har dess värre hittills i stor utsträckning uteblivit. Skoindustrins upprepade framställningar om långtgående handelspolitiska åtgärder anser jag var-

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

ken realistiska eller särskilt konstruktiva.

Slutligen vill jag poängtera att herr Werners uppmaning till regeringen att vidta alla åtgärder för att trygga arbete och utkomst åt de berörda anställda slår in en öppen dörr. Det torde inte vara herr Werner obekant, att huvudmålet för regeringens politik är att trygga sysselsättningen. Vi har konsekvent avisat tanken att kostnaden för den strukturomvandling som leder till en högre standard för folkflertalet skall bäras av dem som primärt träffas av omställningarna. Förverkligandet av denna målsättning möter nya svårigheter, och därför måste politiken hela tiden vidareutvecklas. Denna strävan har präglat vårt handlande under de senaste decennierna och kommer att göra det i ännu högre grad under 1970-talet.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Jag får tacka industriminister Wickman för svaret på min interpellation.

Kommunistiska interpellanter har redan tidigare, såväl år 1967 som år 1968, tagit upp sysselsättningsfrågorna för skoindustrins anställda. Det är klart att mot bakgrunden av beslutet om Oscarias nedläggning är det den frågan som står i brännpunkten för de anställdas intresse men också frågan hur dagens läge har kunnat uppstå. Det var den första fråga jag tog upp, då jag efterlyste uppgifter huruvida ägarna av Oscarieföretaget utfäst sig att fortsätta driften någon längre tid än de avtalade två åren.

Jag noterar herr Wickmans svar att det förelåg anledning tro att en koncern av Batas storlek skulle ha betydande möjligheter att trygga sysselsättningen även framgent. Det var enligt herr Wickman varken möjligt eller nödvändigt att avkräva Batakoncernen mer långtgående utfästelser än de nyss begärda, dvs. de två åren. Jag tycker nog att herr Wickmans svar uttrycker en god portion godtrogenhet gentemot fö-

retag av Batas storlek och typ. Redan vid tidpunkten för köpet av Oscaria uttalades från många håll misstanken att det var butikskedjan man var ute efter. Det är knappast någon efterklokhet att uttala att regeringen borde ha räknat med möjligheten att det var det som var huvudsyftet med den här affären. Nu säger alltså herr Wickman i sitt svar att det var med hänsyn till Batas förmodade möjligheter att trygga sysselsättningen även framgent som inga mera långtgående utfästelser begärdes. Jag får väl tolka det som ett svar också på den sista delen i min fråga nr 1 om några försök gjorts från regeringens sida att uppnå en sådan överenskommelse. Sådana försök hade inte gjorts.

Min andra fråga, angående insyn från statens sida, besvarar herr Wickman med att några svårigheter härvidlag inte förelegat. Men hur skall man då förstå ett tidningsuttalande av verkstadsklubbens ordförande att besked lämnades vid företagsnämndens sammanträde i maj om att en nedläggning inte var aktuell och att så sent som i augusti besked gavs att man "skulle försöka fortsätta som tidigare"? Meddelandet den 9 oktober om nedläggandet torde näppeligen ha varit ett blixtnbeslut. Händelseförloppet ger enligt min bedömning anledning till slutsatsen att företaget brustit i fråga om information i sysselsättningsfrågan både till anställda och till den statliga myndigheten. Jag tycker för min del, att det hade varit välgörande att höra att också statsrådet hade kommit fram till den slutsatsen, eftersom vi inom arbetslivet har alltför mycket av bristfälligheter på detta område.

Vad så min tredje fråga beträffar, angående utsikterna och förutsättningarna för en inhemsk skoindustri och vilka insatser regeringen överväger, vill industriministern ur min interpellation utläsa en pessimistisk syn — medan herr Wickman själv säger sig inte vara lika pessimistisk.

Medan det faktamaterial som herr Wickman åberopar gäller skoindustrins

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

produktion åren 1959—1969, utgörande 45 procent av försäljningen på den svenska marknaden etc., har jag stannat inför det faktum att det största företaget i landet med över 300 anställda står inför ett nedläggande av produktionen. Det ger inte precis hoppgivande perspektiv.

Men jag tar naturligtvis fasta på industriministerns om inte precis uttalade optimism så dock mening att en marknad bör finnas för en icke obetydlig svensk skoindustri.

I det sammanhanget nämner interpellationssvaret en pågående utredning om skoindustrins distributionsproblem, som bör kunna ligga till grund för nya överväganden om möjligheterna att förbättra skoindustrins konkurrenskraft.

Jag har gett uttryck för uppfattningen att — bl. a. med hänsyn till den kvalificerade arbetskraft som finns inom skoindustrin — behovet och därmed också förutsättningarna finns för en svensk kvalitetsproduktion på detta område. Just ur den synpunkten är det beklagligt att ett storföretag — efter svenska mått — genom händelseutvecklingens gång blir nedlagt. Jag vet att bland de anställda finns intresse för att i någon form i egen regi fortsätta driften. Tyvärr blev dessa intresserade inte företrädare i den uppvaktning som ägde rum inför regeringen för några veckor sedan.

Till slut, herr talman! I min interpellation förutsätts att, därest nedläggningen blir ett faktum, alla åtgärder sätts in för att trygga arbete och utkomst för de berörda arbetarna.

Det tar herr Wickman till intäkt för anmärkningen att jag slår in en öppen dörr. Låt mig då säga att redan tidigare friställda skoarbetare i Örebro fortfarande går arbetslösa. Eftersom herr Wickman inte har något konkret att anföra om vilka slags åtgärder som emotses för att lösa denna fråga, så tillåter jag mig den kommentaren, att det knappast var fråga om att "slå in någon öppen dörr"!

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! En del av herr statsrådet Wickmans svar på herr Werners tredje fråga kan enligt min mening för tjäna en kommentar.

Herr statsrådet säger att man inte kan skylla den svenska skoindustrins svårigheter på låga löner i konkurrentländerna. Han fortsätter på följande sätt: "Den tull som i dagsläget utgår på skoimporten från Italien synes uppväga huvudparten av den italienska lönefördelen."

Antagligen för herr statsrådet detta resonemang för att därigenom bilda grund för ett påstående som kommer litet längre ner på samma sida i interpellationssvaret, där det heter att många svenska företag varit mindre effektiva och mindre framgångsrika i formgivning och modeanpassning än sina utländska konkurrenter. Det är alltså snudd på en sådan där svepande och generell negativ bedömning av näringslivet som man ändock hade hoppats att industriministern hade vuxit ifrån efter så bittra erfarenheter som han fått göra i sin egen verksamhet. Realiteten är ju att det visserligen utgår en tull på 14 procent som beräknas på importvärdet — och ett typiskt importvärde, herr statsråd, torde utgöra knappt 20 kronor per par, vilket alltså betyder en tull på 2 kronor 80 öre — men i denna bransch som är mycket arbetskraftsintensiv utgör lönekostnaderna cirka 40 procent av totala tillverkningskostnaden. När länder som Italien, Österrike, Finland — för att anföra några exempel — har en lönekostnad som är ungefär hälften mot den svenska, för att inte nämna ytterligare något land, som har en tredjedel eller en fjärdedel av den svenska lönekostnaden, är det ju uppenbart att denna tull på 2 kronor 80 öre eller 2 kronor 50 öre per par skor inte uppväger — som herr statsrådet säger — huvuddelen av den italienska lönefördelen utan en mindredel av denna fördel. Det hade alltså varit fördelaktigt, om herr

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

statsrådet hade gjort en riktigare beskrivning av verkligheten. Då hade kanske inte detta generella omdöme behövt komma med i interpellationssvaret. Skoindustrin förtjänar nämligen ett betydligt bättre betyg än det som herr statsrådet varit beredd att utdela.

Redan under andra världskriget startade man i denna bransch en planeringskommitté som diskuterade skoindustrins förhållanden efter kriget. För att nämna några exempel på resultaten av denna planeringskommittés arbete vill jag framhålla att 1945 tillkom skobranschrådet som har varit och alltjämt är ett informationsorgan både inåt branschen där modeutvecklingen mycket noga följs och även ett PR-organ utåt i främst modefrågor. Detta råd har varit förebild för motsvarande institutioner i hela Västeuropa och har legat till grund för ett europeiskt samordningsorgan i modefrågor för skoindustrin.

Det kom till stånd ett skoforskningsinstitut som startade för cirka 15 år sedan och som gjorde en mycket stor insats beträffande planering och forskning för skobranschen. Dess arbete har för övrigt också lett till internationella aktiviteter på standardiseringsområdet.

Branschen är nu litet mindre än den varit förut och orkar inte bära samma verksamhet inom skoforskningsinstitutets ram. Institutet fungerar därför numera i huvudsak som ett serviceorgan till skofabrikantföreningen.

Enbart dessa exempel vid sidan om vad varje enskilt företag har satsat för att modernisera och effektivisera produktionen kan väl vara tillräcklig bakgrund vid bedömningen av statsrådets betygsättning. De visar klart att skoindustrin verkligen inte har varit initiativlös. Det är helt enkelt så att det i vårt land höga kostnadsläget fått skoindustrin på knä.

Jag tror att statsrådet måste besinna att den tekniska utvecklingen på det här området visserligen kan fortsätta

att gå framåt, men skotillverkning är och förblir säkert för överskådlig tid ändå ett mekaniserat hantverk med hög arbetskraftsintensitet. Jag säger än en gång: Det blir, herr statsråd, felaktiga slutsatser om man beskriver verkligheten felaktigt eller ofullständigt.

Mera parentetiskt skulle jag också vilja beröra herr Wickmans påstående att den svenska skoindustrin 1969 svarade för 45 procent av den svenska skokonsumtionen. Såvitt jag kunnat få fram uppgifter var den svenska konsumtionen av skor 17,9 miljoner par 1969, varav 6 miljoner par var svensk-tillverkade, motsvarande ungefär 33 procent och inte 45. Jag förmodar att statsrådet talade om läderskor, men om statsrådet inkluderade gummi- och textilbaserade skor, kommer man upp till 36—37 procent av svensk tillverkning.

När det gäller framtidsmöjligheterna för den svenska skoindustrin är statsrådets beskrivning väldigt allmän. Herr Wickman sade att skoindustrin skall inrikta sig på tekniskt och designmässigt avancerade produkter. Det skall man göra för att kunna bära något högre tillverkningskostnader i ett höglöneland som Sverige. Ja, herr statsråd, det är inte så förfärligt mycket man kan tänka sig att vinna genom tekniska finesser i fråga om skor. Jag vet inte om det har föresvävat statsrådet någon möjlighet att komma in på något slags elektroniskt utvecklingsprojekt på det här området, men jag tror att det är mycket litet att göra.

Det saknas dess värre från regeringens sida ett klart uttryckt näringspolitiskt mål beträffande skoindustrins framtid. Det borde väl, herr statsråd, vara möjligt att uttrycka ett sådant mål dels i form av vilken självförsörjningsgrad som regeringen bedömer eftersträvasvärd, dels i konkreta termer vilka stödåtgärder regeringen planerat inom ramen för vad våra internationella förpliktelser medger.

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag skall i korthet bemöta vad herr Werner sade och sedan återkomma till herr Brundin.

Jag har inga barn ihop med Batakoncernen, och jag har i och för sig inget skäl att som svensk industriminister stå och försvara en stor internationell concern, om herr Werner tror det. Men jag tycker ändå att också om det gäller, herr Werner, en utländsk concern, man skall låta rätt vara rätt.

Vad var utgångsläget 1968? Jo, att det icke fanns någon svensk intressent som var beredd att driva företaget Oscaria vidare. I det läget dök Batakoncernen upp. Herr Werner påstår nu att vi i regeringen då var ovanligt blåögda som trodde att Batakoncernen hade en ambition, inte bara att komma över butikskedjan — det var verkligen inte någon hemlighet för oss, eftersom Bataledningen inte gjorde något som helst försök att dölja att den främsta tillgången i Oscariakoncernen självfallet var distributionsapparaten — utan därutöver också att driva fabrikationen vidare. Vi hade goda skäl att tro på Bataledningens planer att driva produktionen vidare. Detta kan bestyrkas indirekt genom Batakoncernens faktiska handlande. Batakoncernen visste mycket väl att Oscariakoncernens skoproduktion utan dess ingripande skulle ha försvunnit. Om Batakoncernen inte betraktade förvärvet av produktionskapaciteten såsom ett värde, fanns det inte någon som helst anledning för koncernen att lägga sig till med den och också betala för den. Batakoncernen hade mycket väl kunnat inköpa butikskedjan av Oscariaägarna och lämna produktionsdelen utanför. Men nu valde Batakoncernen att förvärva även produktionsdelen, vilket gjordes med den avtalsmässiga utfästelsen att driva produktionen i två år. För regeringen var det av särskilt värde att få denna utfästelse i det läge som då rådde på den svenska arbetsmarknaden. Att Batakoncernen med den utfästelsen från början

avsåg att omedelbart efter tvåårsperiodens utgång lägga ned produktionen dementeras av de insatser koncernen faktiskt gjorde från produktionssynpunkt och de allmänna bedömningarna av möjligheterna att bedriva skoproduktion av denna typ i Örebro, som också offentligen gjordes av Bataledningen.

Nu skall vi komma ihåg att staten verkligen inte har gjort några särskilt stora insatser eller varit speciellt generös mot Batakoncernen. Vilket är statens bidrag vid detta övertagande? Jo, en garantigivning, en från skattebetalarnas synpunkt fullständigt riskfri garantigivning på 3 miljoner kronor. Batakoncernen har dessutom givit utomordentligt goda säkerheter och betalar full ränta — i dagsläget över 9 procent. Dessutom amorteras lånet. Detta utländska företag har alltså inte ställt sig i en speciell moralisk eller legal position gentemot det svenska samhället, en position som det nu bryter.

Jag vill upprepa vad jag tidigare sade. Den interna företagsinformationen vill jag inte uttala mig om, då jag vet för litet om hur den fungerar. Men ser man på Batakoncernens relationer till arbetsmarknadsmyndigheter och till kommerskollegium, som är så att säga regeringens agent när det gäller garantilån, finner man inte att några anmärkningar kan göras mot Batakoncernen.

Herr Brundin ifrågasatte det mesta av vad jag hade sagt om skoindustrin. Jag vet inte om herr Brundin ägnar sig åt något ställföreträdande lidande för den svenska skoindustrin, men det är märkvärdigt hur känslig herr Brundin är för de uttalanden som jag gör. Jag tycker inte att jag gör något speciellt anstötligt eller överlägset uttalande om jag påstår att den italienska skoindustrin på viktiga sektorer av skomarknaden är en överlägsen industri och att den är överlägsen inte enbart på grund av att de italienska lönerna är låga. Det skall väl en svensk industri närstående person ändå tåla att höra utan att finna det särskilt sensatio-

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

nell och utan att det skulle innebära något överlägset utdömande från min sida av svensk företagsamhet över huvud taget. Jag sade dessutom, vilket herr Brundin inte brydde sig om att citera, att jag tvärtom har en relativt optimistisk inställning till de svenska skoföretagens förmåga att hävda sig på den del av marknaden där de fortfarande konkurrerar. Jag sade t. o. m. i mitt interpellationssvar att det finns många svenska skoföretag som i dagens kärva läge faktiskt klarar sig utmärkt. Men dessa företag hör man mindre talas om än de företag som går över styr. Jag tycker därför att herr Brundin kan ta de moraliska frågorna litet lugnare.

Mitt omdöme är att den italienska lönefördelen också på de skor som herr Brundin nämnde i inte obetydlig utsträckning kompenseras av den 14-procentiga tullen. Härtill kommer att skor i 20- till 30-kronorsklassen inte längre fabriceras här i landet, utan bottenpriset i den svenska skoproduktionen är 40—45 kronor.

De 45 procent av den svenska konsumtionen som enligt min uppgift tillgodoses genom skoproduktion i Sverige, avser den totala skomarknaden, alltså även träskor. Härmed avses självfallet 45 procent av värdet av skokonsumtionen och inte 45 procent av antalet par, som herr Brundin tydligen trodde.

För övrigt har jag helt avsiktligt inte angett något specificerat program för hur de statliga insatserna skall utformas för att man skall kunna klara den svenska skoindustrin. Herr Brundin har inte heller några särskilt konstruktiva idéer, såvitt jag kunde finna. Herr Brundin låter hela frågan bli ett höglöneproblem. Herr Brundin kom inte, vilket jag i och för sig är glad för, med några förslag om att lägga om den svenska handelspolitiken för att den vägen klara den svenska skoindustrin. Om vi ser på den svenska skoimportens länderfördelning, så är det nämligen mycket lätt att övertyga sig om att en sådan politik är ogenomförbar, helt enkelt där-

för att EFTA- och EEC-importen i dagens läge är helt dominerande.

De störningar som det talas om i den offentliga debatten beträffande lågprisimporten spelar kvantitativt en synnerligen obetydlig roll. Jag tror att omkring 4 procent av den totala införseln utgöres av den typ av import som har kommit att få bära hundhuvudet för den svenska skoproduktionens svårigheter.

Det pågår utredningsverksamhet på detta område. Det har också tillsatts en samarbetsgrupp, vari branschens representanter både för företagen och för de anställda ingår. Den svenska regeringens skopolitik bedrivs i mycket nära samråd med de anställdas organisationer. Vad som kan bli resultatet av detta vet jag inte ännu.

Det utredningsmaterial som föreligger syftar, om jag är rätt underrättad, inte i första hand till att sänka de direkta produktionskostnaderna; jag håller med herr Brundin om att möjligheterna att sänka produktionskostnaderna i en bransch som skoindustrin inte är särskilt stora. De förbättringar av skoindustrins läge som man kan åstadkomma får förmodligen, som jag också nämnde i mitt svar, sökas i förbättrad försäljningsteknik och försäljningsorganisation och eventuellt också i ökade exportansträngningar. Jag kan tänka mig en ungefärlig motsvarighet till det så att säga samordnade program som nu löper för TEKO-industrin; det skulle därmed också vara fråga om ett lika effektivt eller, om man vill vara kritisk, lika ineffektivt program som detta.

Mer är det för dagen inte möjligt att säga. Den utredning jag hänvisar till i interpellationssvaret kommer att föreligga inom kort. Jag räknar med att vi omkring årsskiftet bör kunna ta upp överläggningar med representanter för branschen för att utröna om vi gemensamt kan finna några konstruktiva lösningar.

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

Herr **WERNER** (vpk):

Herr talman! Låt mig efter herr Wickmans senaste inlägg göra ytterligare en kommentar. Jag vill då närmast ta upp frågan hur den statliga insynen har fungerat i det Bata-ägda Oscaria. Vid beviljandet av den statliga lånegarantin deklarerades det nämligen att en öppen insyn från statens sida i företagets affärer var ett villkor.

I en intervju i Nerikes Allehanda den 20 april 1968 förklarade kanslirådet i inrikesdepartementet K. A. Löfberg bl. a.: "Man bör också understryka att man från Batas sida ställt sig helt positiv till en öppen insyn i företagets affärer, som förutsattes för statens lånegaranti. Vi räknar fullständigt med att kunna ha denna fulla insyn. Öppenhet har karakteriserat företaget under förhandlingarna — de har lagt papperen på bordet. Till saken hör väl också att Bata Shoe Ltd är etablerad i 84 länder. I inget fall har man hittills lagt ned ett företag." Så långt kanslirådet Löfberg. Och så långt låter det bra.

Men hur har insynen fungerat? I Örebro-Kuriren för den 10 oktober i år sägs det i en artikel efter kontakt med inrikesdepartementet, att "klart är dock att man från departementets sida inte hade väntat en nedläggning av driften. Efter de försäkringar man tidigare fått av Bataledningen kom därför nedläggningen som en stor överraskning."

Om Örebro-Kurirens uppgifter är riktiga, måste man ställa frågan: Har Bata helt enkelt låtit bli att ge de statliga myndigheterna den insyn i företagets affärer som har avtalats? Har de statliga myndigheterna inte utnyttjat sin avtalade rätt till insyn i företagets affärer? Eller har beslutet om nedläggning av driften vid Oscaria skett med de statliga myndigheternas medgivande? Var det av den anledningen som inrikesdepartementet, enligt artikeln i Örebro-Kuriren, inte kunde kommentera saken?

Enligt uppgifter i en interpellation i maj 1968 tillverkade Oscaria 950 000 par

skor per år. Nu lär produktionen vara nere i cirka 500 000. Samtidigt importerar Oscaria till sin butikskedja mellan 3 och 4 miljoner par per år. Tydligt är att man medvetet och omedelbart från Bataledningens sida minskat produktionen i Örebro för att importera sina skor från fabriker i andra länder. Detta stämmer också med Batas agerande i andra utvecklade industriländer där man snabbt lagt ned huvuddelen av skofabriken och koncentrerat sig på distributionskedjorna. Ur deras synpunkt är det naturligtvis helt följdriktigt att man har tillförsäkrat sig en butikskedja med 200 butiker utan en betungande svensk produktionsapparat.

Resultatet är nu att Bata har fått stora möjligheter att tvinga den övriga skobranschen och de svenska varuhuskedjorna att i konkurrensens namn utveckla ett skosortiment som ur kvalitetssynpunkt i de flesta fall är sämre än de svenska produkterna.

Det är många dunkla punkter i den här affären. Batakoncernen är ju känd för att inte vara så noga med spelreglerna gentemot sina anställda. Det var alltså inte mycket annat att vänta från deras sida. Men de statliga myndigheterna och regeringen kan heller inte slippa undan sitt ansvar. Det räcker inte med att såsom finansministern, som råkade befinna sig i Örebro den dag beskedet om nedläggningen kom, kommentera nedläggningen med att samhället nu får gripa in med alla resurser för att hjälpa de friställda. Ingen kritik hördes mot Bataledningen. Däremot kunde inte finansministern se annat än att Bata fullgjort sina förpliktelser gentemot staten beträffande lånegarantierna.

Jag håller helhjärtat med finansministern om att samhället nu måste gripa in med alla resurser för att hjälpa dem som ställts utanför fabriksportarna. Men jag anser att regeringen borde ha handlat annorlunda innan Batakoncernen kom in i bilden. Regeringens handlande år 1968 hade tydligen bara till syfte att

Ang. förutsättningarna för en inhemsk skoindustri, m. m.

förlänga tidsfristen för en nedläggning, inte att säkra verksamheten för framtiden. De anställda vid Oscaria är inte särskilt imponerade av statsmakternas agerande i den här frågan.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag vill helt kort till statsrådet Wickman säga, att när man påstår att den tull som i dag utgår på skoimporten från Italien uppväger huvudparten av den italienska lönefördelen då gör man inte en riktig beskrivning av verkligheten. Det är nödvändigt att göra det om man skall kunna dra riktiga slutsatser.

Herr statsrådet vet mycket väl att Bata gjorde betydande ansträngningar på marknadsföringsområdet runt om i Europa och fick de bästa vitsord för produkternas kvalitet och design, alldeles som andra svenska skofabrikanter har fått ute på den europeiska marknaden. Men det fanns ett fel: priset var för högt.

Om vi inte erkänner att den verkliga orsaken till den svenska skoindustrins bekymmer är vårt kostnadsläge, drar vi felaktiga slutsatser om vad som rimligen borde göras.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag vill inte att den här debatten skall lämna kvar den föreställningen att jag icke skulle inse att det svenska kostnadsläget i hög grad är bestämmande för den svenska skoindustrins inriktning och möjliga volym.

Jag skall inte förlänga debatten med att ytterligare anför det italienska exemplet, men jag skall ge herr Brundin det kalkylmaterial som jag bygger mitt omdöme i interpellationssvaret på. Importen från Italien drabbas nämligen av en betydande tull. Detta gäller däremot

som bekant inte för import från EFTA-länder. Där är differensen mycket stor — jag tänker särskilt på den finländska, den engelska och numera också den danska skoindustrin.

Jag tror inte att herr Brundin, om han fortsätter att föra denna debatt med mig, kommer att kunna anklaga mig för att jag icke inser vilka problem det svenska kostnadsläget vållar svensk industri, inklusive skoindustrin.

Jag vill säga till herr Werner att vi bör komma ihåg att många skoföretag i det här landet har lagts ned. Vi har inte i något statligt låneärende ställt högre anspråk på någon företagare än på Bataföretaget. Just därför att Bataföretaget råkar vara utländskt är det naturligtvis tacksamt för herr Werner att utpeka det som extra litet samhälls-tillvänt. Jag har som sagt ingen anledning att försvara utländska koncerner, men jag tycker rätt skall vara rätt: mot bakgrunden av våra erfarenheter av svenska företag har vi verkligen ingen anledning att särskilt förebrå Batakoncernen dess handlande — jag talar inte om dess interna personalpolitik, utan om dess beslut att avveckla produktionen.

Jag bestrider därför den historie-skrivning som herr Werner håller fast vid och som går ut på att visa att regeringen borde ha insett att Batakoncernen från början gick in på den svenska marknaden med syfte att lägga ned Oscariaproduktionen. Den kontakt som förekom och de handlingar som faktiskt har utförts — och som jag fäster större vikt vid än vid deklARATIONER — visar att sådana planer icke förelåg.

Vad som har hänt är att Batakoncernen liksom många svenska skoföretag har misslyckats. Man kunde kanske ha större förväntningar att Batakoncernen skulle ha lyckats, eftersom den är en stor koncern med omfattande erfarenhet av skotillverkning. Det förhållandet, att Batakoncernen har misslyckats här, bör inte tas till intäkt för moraliska förebråelser mot företaget, utan

Om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten

snarare ge anledning till bekymmer beträffande den helt svenska skoindustrins framtid.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet BÉNGTSSON, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Hanssons* (s) interpellation om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Hansson har frågat om jag är beredd att vidta åtgärder för att tillförsäkra de 500 000 invånarna i Göteborg den självklara rätten till användbart dricksvatten.

Intag av vatten till Göteborgs stads vattenverk sker från Göta älv. Det har sedan länge varit vissa problem i fråga om vattnets kvalitet, men genom förbättrade reningsmetoder har man i stort sett kunnat bemästra de uppkommande svårigheterna. Sedan omkring tre år tillbaka har det emellertid i vattnet förekommit smakolägenheter, som man inte lyckats komma till rätta med. Såväl i råvattnet som i det framställda renvattnet har konstaterats ett illasmakande ämne — difenyl — som också återfunnits i vissa industriutsläpp i älven. Ett samband mellan utsläppen av detta ämne och smakolägenheterna anses därför sannolikt föreligga. Frågan om vattenkvaliteten kan emellertid inte begränsas till difenylproblemen. Flera andra ämnen som släpps ut i älven har också betydelse för vattenkvaliteten. Difenylproblemen torde dock vara de mest akuta och fordrar en omedelbar lösning.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att skyndsamt insamla uppgifter från in-

dustrier som använder difenyl. I arbetsgruppen ingår företrädare för länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt Älvsborgs län, Göteborgs stads vattenverk, länsläkarorganisationen och naturvårdsverket. Gruppen har redan sänt ut ett frågeformulär till samtliga berörda industrier beträffande användningen av de produkter som i första hand misstänks förorsaka den nuvarande situationen. Avsikten är att, sedan svar inkommit, ålägga de industrier som använder dessa produkter att vidta de skyddsåtgärder som kan anses erforderliga. Gruppen skall även göra en allmän inventering av industriutsläppen längs älven, varefter länsstyrelsen och naturvårdsverket kommer att ta upp frågan om vilka åtgärder som skall vidtas för att förhindra fortsatta utsläpp och förbättra vattenkvaliteten i älven.

Jag vill vidare erinra att enligt miljöskyddslagen skall tillsynsmyndigheterna — naturvårdsverket och länsstyrelserna — meddela råd och anvisningar om lämpliga åtgärder för att motverka bl. a. utsläpp av föroreningar i vattendrag. Länsstyrelserna har också möjlighet att meddela förelägganden och förbud mot sådana utsläpp. Om företaget släpper ut ämnen i ett vattendrag utan tillstånd kan naturvårdsverket begära att frågan skall prövas av koncessionsnämnden för miljöskydd, som kan förbjuda utsläppet eller föreskriva särskilda försiktighetsåtgärder.

Såsom framgår av vad jag sagt ger gällande lagstiftning möjlighet till ingripande mot farliga utsläpp i vattendrag. När de utredningar som nu pågår om utsläppen i Göta älv är färdiga kommer underlag att finnas för myndigheterna att vidta erforderliga åtgärder. Några särskilda åtgärder från min sida synes därför inte behövas. Jag vill emellertid tillägga att det framstår som utomordentligt angeläget att Göta älv blir föremål för effektiva saneringsåtgärder, särskilt med hänsyn till dess betydelse för försörjningen med dricksvatten.

Om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret. Han säger däri att det sedan länge varit vissa problem i fråga om vattnets kvalitet i Göta älv. Tvivelsutan har de problemen utgjort huvudbry för kommunalmännen i Göteborgs stad.

I mitten av 1950-talet stod Göteborgs stad inför nödvändigheten att kraftigt öka sina tillgångar av friskvatten. Ett antal alternativa råvarutillgångar diskuterades. Jag kan referera: Göta älv: Vattnet var förorenat och bedömdes därför som olämpligt av hälsovårdsmyndigheterna. Väneren: En direktledning skulle då dras vid sidan om Göta älv. Genomförandet ansågs vara kostnadskrävande. Sjön Mjörn utanför Alingsås: Vattenmängden räckte ej för Göteborgs framtida behov. Dessutom bjöd strandägarna starkt motstånd. Det fantastiska förslaget om en tunnel från Vättern föll på de höga kostnaderna, ett par hundra miljoner kronor i merkostnad. Vad slutligen beträffar Lygnernprojektet, som redan godtagits genom beslut av stadsfullmäktige, förföll det på grund av att staden tilldömdes för liten kvantitet för de framtida behoven, och planerna kunde därför inte genomföras.

Av många skäl blev man trots tveksamheten från hälsovårdsmyndigheternas sida tvungen att välja Göta älv-alternativet. Vi skall komma ihåg att detta hände i en kärv ekonomisk situation.

1966 överlämnades en utredning om vattenförsörjningsproblemen i Göteborgs och Bohus län till länets landshövding. I utredningen redovisades alarmerande fakta om den fortsatta försämringen av Göta älv. Utredningsmännen föreslog att dessa problem speciellt skulle behandlas av länsstyrelsen och landstinget tillsammans. Personalbrist och andra brådskande ärenden torde ha legat bakom den relativa inaktiviteten vad beträffar Göta älvs vattenkvalitet.

Om hälsovådligheten inom det ak-

tuella vattnet för närvarande hålls på en sväljbar nivå har smaknivån, såsom framgår av såväl interpellationen som svaret, stegrats till det oacceptabla.

Sedan interpellationen framställdes har en åtgärd vidtagits av länsstyrelsen, såsom redovisas i jordbruksministerns svar. Om metodiken i arbetsgruppens handlande visar sig tillfredsställande, kan resultatet bli råd från naturvårdsverket och så småningom kanske föreläggande från länsstyrelsen. Om därigenom de s. k. smakstötarna för framtiden förhindras är en god sak vunnen. En garanti för göteborgarnas framtida dricksvatten torde dock kräva andra grepp från de centrala myndigheternas sida. Det finns redan i dag åtskilliga hundratals kolväten i industriutsläppen i Göta älv. Difenyl är ett av dem men sägs i dag vara boven i dramat. Vad kan komma därutöver i framtiden, och hur skall lokala hälsovårdsnämnder få råg i ryggen att säga ifrån till de företag, som bildar stommen i den lilla kommunen?

Låt oss alltså hoppas att arbetsgruppens verksamhet blir lyckosam och kommer att leda till adekvata åtgärder mot vattnets smak. I själva verket är det dock fråga om Göteborgs vattenförsörjning fram till sekelskiftet — där efter är också den valda metodiken otillräcklig. Denna försörjning torde inte smakstötsgruppens arbete kunna garantera.

Jordbruksministern avslutade sitt svar med följande uttalande: "Några särskilda åtgärder från min sida synes därför inte behövas. Jag vill emellertid tillägga att det framstår som utomordentligt angeläget att Göta älv blir föremål för effektiva saneringsåtgärder särskilt med hänsyn till dess betydelse för försörjningen av dricksvatten." Detta innebär att statsrådet bekräftar min ståndpunkt att situationen är allvarlig. Låt mig uttrycka en förhoppning om att vi också är överens om att exceptionella åtgärder kan komma att behöva tillgripas.

Om åtgärder för att tillförsäkra invånarna i Göteborg användbart dricksvatten

Än en gång mitt tack till herr statsrådet för svaret.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, statsutskottets utlåtanden nr 202—207, bevillningsutskottets betänkande nr 66, bankoutskottets utlåtanden nr 69, 76 och 77, första lagutskottets utlåtanden nr 66, 67 och 69—78, andra lagutskottets utlåtanden nr 90—92, tredje lagutskottets utlåtanden nr 77, 78 och 88, jordbruksutskottets utlåtanden nr 38 och 48—50 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 69, 74 och 77—79.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle uppföras

dels första lagutskottets utlåtande nr 69 näst efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 46,

dels allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74 näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 91,

dels ock jordbruksutskottets utlåtande nr 38 näst efter samma utskotts utlåtande nr 50.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 70, i anledning av motioner angående företagsdemokrati;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274), m. m., jämte motioner; och

nr 89, i anledning av motioner om förbud mot bestämmelser av typen § 32 i SAF:s stadgar; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1941:251) om särskild varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 17.21.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Tisdagen den 8 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.30.

Ang. ersättning vid nedläggning av flottled

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet GELJER, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Nils Nilssons (cp) interpellation angående ersättning vid nedläggning av flottled, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Nils Nilsson har frågat mig: "Kan frågan om rätt för skogsbruket och andra intressen att väcka ersättningsanspråk gentemot kraftverksintressenter vid sådana ändrade förhållanden, som flottledsnedläggelser och därmed förändrad tappning innebär, beräknas ingå i den översyn av vattenlagen som pågår?"

Vattenlagen innehåller vissa regler om rätt att påkalla ändrade vattenhushållningsbestämmelser vid dammanläggningar. Saknas beträffande byggnad i vatten särskilda vattenhushållningsbestämmelser eller är gällande bestämmelser ofullständiga, får på talan av den som lider skada därav vattendomstolen fastställa sådana bestämmelser att gälla mellan parterna i målet och deras rättsinnehavare. Bestämmelserna får dock inte ändra vad som lagligen kan gälla, och de får inte heller förnärma tredje mans rätt. Denna föreskrift i vattenlagen kan i vissa fall komma att tillämpas när skada uppkommer för en intressent nedströms anläggningen till följd av att flottningvatten innehålls efter en flottledsavlusning. Om det kan anses påkallat med hänsyn till vandringsfiskens framkomst eller är önskvärt från na-

turvårds- eller hälsovårdssynpunkt finns också möjlighet för staten och kommun att begära omprövning av vattenhushållningsbestämmelser.

Vad jag nu har sagt tar sikte på möjligheten att få till stånd ändrade tappningsbestämmelser. Huruvida ersättning skall utgå får avgöras med ledning av vattenlagens bestämmelser om ersättning för skada och olägenhet som uppkommer genom företag i vatten.

De grupper av skogsägare som har berörts av flottningsnedläggelser lär i regel inte lida någon skada genom att tappningen ändras till följd av flottningens nedläggande. Om skada uppkommer, torde detta ha sin grund i att flottningen upphör. Ersättning härför torde inte kunna komma i fråga med nuvarande bestämmelser i vattenlagen.

I proposition nr 104 år 1969, som behandlar vissa problem vid flottledsnedläggelser, förklarade min företrädare att han förutsatte att vattenlagsutredningen skulle se över bestämmelserna om rätt att påkalla ändrad vattenhushållning, om de mot förmodan inte skulle fungera tillfredsställande. Jag delar den uppfattningen. Enligt min mening är det inte heller något som hindrar att vattenlagsutredningen tar upp frågan om ersättning till skogsbruket i samband med flottledsnedläggning som ett led i översynen av vattenlagen.

Herr NILSSON, NILS, (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Såvitt jag kan bedöma är svaret så upplysande och positivt att

Ang. ersättning vid nedläggning av flottled

Jag skulle ha kunnat nöja mig med att bara framföra mitt tack. Jag vill ändå något beröra frågan.

Vid de förhållanden som uppstår i och med att dammar byggs för kraftverk inträder också ofta rätt stora förändringar för bygderna nedströms. I det fall som jag haft tillfälle att följa något hyste folket i bygderna rätt stor oro för att de ändrade förhållandena skulle inverka på vattenvägar, på dimbildning, på isläggningen på sjöar etc. Från kraftverksintressenternas sida försäkrade man att sådana men inte skulle behöva uppkomma. Vattnet skulle återta sin temperatur ganska snabbt i älven nedanför dammen. Erfarenheten har visat att så dock inte blivit fallet. Tvärtom har de vintervägar man förut haft över älven, där man kunnat färdas från den ena sidan till den andra, upphört. Isarna är sköra för att inte säga obefintliga under stora delar av året, och även vad gäller sjöarna har isförhållandena förändrats. Vissa tider kan dimbildningen vara ganska besvärande.

Jag noterade med intresse att statsrådet sade att om det kan anses påkallat med hänsyn till vandringsfiskens framkomst eller är önskvärt från naturvårds- eller hälsovårdssynpunkt finns också möjlighet för t. ex. kommun att begära omprövning av vattenhushållningsbestämmelser. Jag tänker då närmast på de ännu mer accentuerade förhållanden som skulle uppstå, om tappningarna förändras i och med flottledsnedläggelser. Det skulle medföra starkare strömningshastighet och mera vatten vintertid och mindre sommartid.

Vad sedan gäller skogsintressena är också detta en fråga av ganska betydande ekonomisk räckvidd. Jag kan som exempel nämna att vid nedläggning av flottlederna i Lilla Lule älv träffades en överenskommelse mellan vattenfallsstyrelsen och skogsintressenterna, som innebär att kungl. arbetsmarknadsstyrelsen skulle anlägga

vissa vägar. Till de berörda skogsintressenterna skulle utgivas en indexreglerad engångsersättning, som till sitt basbelopp angavs till 23 600 000 kronor. Det är alltså här fråga om mycket betydande belopp, vilket är ganska naturligt; det blir avsevärt ändrade förhållanden: en hel del nya vägar måste byggas, skador inträffar och svårigheter uppkommer för skogsbruket på olika sätt. Jag är därför mycket tillfredsställd med statsrådets besked att det inte finns någonting som hindrar att vattenlagsutredningen tar upp dessa frågor i samband med översynen av vattenlagen. Jag hoppas att så också kommer att ske.

Än en gång ber jag att få tacka statsrådet för svaret. Jag tror att det är många med mig som kommer att läsa det med tillfredsställelse.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo bevilningsutskottets betänkande nr 62, bankoutskottets utlåtande nr 70, andra lagutskottets utlåtanden nr 88 och 89 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 52.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kyrkomötesförordningen (1949:174), m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskottet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

Vid förnyad, punktvis skedd fördragning av statsutskottets utlåtande nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret jämte motion.

I propositionen nr 97 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 3 april 1970, berett riksdagen tillfälle att yttra sig med anledning av vad som anförts om införande av nytt system för planering och budgetering inom försvaret.

Försvarsplaneringen avsåges bliva utformad så att ökad vikt lades vid den långsiktiga inriktningen i enlighet med intentionerna i vår säkerhetspolitik. Planering, budgetering och redovisning skulle inriktas mot försvarets produkter — främst krigsorganisationen — som indelades i program. En tillämpning av det nya systemet kunde ske inom ramen för gällande budgetprinciper. Systemet vore avsett att börja tillämpas budgetåret 1972/73 och innebure stora förändringar beträffande anslagens antal och ändamålsbestämning inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionen I:1261, av herr *Lindblad*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om riksdagens och parlamentarikers roll i det nya planeringssystemet för försvaret.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionen I:1261 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anförde om riksdagens roll i det nya planeringssystemet,

2. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde om nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret.

Reservation hade anmälts av herr *Bohman* (m), som dock ej antytt sin mening.

Herr *VIRGIN* (m):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande finns det fogat en blank reservation av herr *Bohman*. Att den inte bär mitt namn, trots att det är jag som från moderata samlingspartiets sida har deltagit i första avdelningens behandling av ärendet, beror på att jag inte kunde närvara vid statsutskottets plenarsammanträde, där utlåtandet slutgiltigt antogs. Jag vill emellertid nu med stöd av reservationen framlägga några synpunkter på försvarets nya planerings- och budgeteringssystem.

Försvaret intar i många avseenden en särställning inom den statliga förvaltningen. För det första gör det det därför att det inte kan dimensioneras efter samma avvägningsgrunder som andra statliga uppgifter. Försvaret kan inte vägas in i bedömningar av vad som bör satsas på t.ex. utbildning, pensioner eller barnbidrag. Försvaret är inte något som man unnar sig mer av när man tycker att man har råd till det och drar in på när det är ont om pengar. Behovet av försvar följer sina egna konjunkturen, och dem kan vi här i Sverige knappast påverka. De kostnader som försvaret skall få dra strävar alla efter att hålla så låga som möj-

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

ligt inom ramen för en rimlig yttre trygghet åt svenska folket. Att det sedan kan föreligga olika meningar om hur väl den tryggheten bör tillgodoses förändrar inte grundprincipen.

För det andra har försvaret, till skillnad från statsförvaltningen i övrigt, länge tillämpat en långsiktig och väl utvecklad planering, som har gjort det möjligt att i vida perspektiv överblicka utvecklingen av försvarseffekten och anslagsbehoven.

För det tredje inrymmer försvarspolitikerna en rad element som måste hållas hemliga. Detta leder till att besluten om försvarets förhållanden i viss utsträckning bara kan grunda sig på bedömningar som görs i en liten krets och som inte öppet kan fullständigt redovisas och motiveras.

För det fjärde har en allmän uppslutning kring försvarspolitikerna i sig själv en förstärkande effekt på försvarets möjligheter att fylla sina uppgifter. Det är ett förhållande som knappast har någon motsvarighet på andra områden av samhällsverksamheten.

Alla dessa omständigheter gör det naturligt att söka vinna enighet i försvarsfrågan i samarbete mellan regering och opposition. Under flera decennier rådde också sådan enighet, från början skapad under trycket utifrån vid tiden före andra världskriget. De demokratiska partierna lyckades i försvarskommittéer nå fram till samstämmiga bedömningar av hur försvarsmakten skulle utvecklas och av de ekonomiska ramar som skulle svara häremot.

Uppgörelser träffades varje gång under en följd av år. Dessa överenskommelser om försvaret var utomordentligt värdefulla. Men en överenskommelse är bara möjlig om det hos alla parter råder en allvarlig önskan att vinna den. Regering såväl som opposition måste visa beredvillighet att lyssna på och ta hänsyn till motpartens synpunkter och önskemål. Bara genom eftergifter från regeringen kan

denna begära att oppositionen skall lämna sin motprestation, dvs. att helt dela ansvaret för försvarspolitikerna utåt och inåt.

Samarbetet i försvarsfrågan bröts emellertid plötsligt av socialdemokraterna efter deras förlustval 1966. Man dikterade då beslut om vilka ingen visste vart de skulle leda och bröt medvetet sönder den planering som dittills hade tillämpats med så goda resultat. Man skapade ett tillstånd av starkt sjunkande effektivitet och av misstämning och osäkerhet inom försvaret. Personalavgångarna ökade och effektiviteten försämrades ytterligare.

Nu har man tydligen insett nödvändigheten av att återgå till att följa en konsekvent planering, och det är förvisso angeläget. Det tillstyrkes varmt. Att regeringen inte vill erkänna reträtten spelar mindre roll.

Det nu föreslagna planeringssystemet presenteras som något alldeles nytt och genialt. I verkligheten är det mesta av det inte mera nytt än på sin tid kejsarens nya kläder. Det kan däremot sägas vara en utveckling av det gamla systemet i en riktning som var aktuell att inleda när detta slogs ut.

En principiell skillnad är dock att den planering som nu äger rum i de militära staberna delvis skall övertas av försvarsdepartementet. Därigenom blir det möjligt att tillföra planeringen i dess helhet styrelement som både kan bli svåra att få någon insyn i och kan vara främmande för kravet på maximal försvarseffekt av anslagen. Detta är en förändring av tveksam art. Vår konstitution och förvaltningspraxis känner inte till ett ministerstyre av den art som systemet kan leda till. Regeringens politiska handlande skall enligt sådan praxis till underlag ha utredningar, planer och förslag från självständiga myndigheter. Jag ämnar emellertid inte nu ta upp denna i och för sig mycket viktiga del av problematiken. Den hör väl närmast hemma i konstitutionsutskottet och grundlag-

Ang. nytt planerings- och budgeteringsssystem för försvaret

beredningen. Jag vill begränsa mig till de mera tekniska aspekterna.

Det nya systemets företrädare talar mycket om behovet av att realistiskt planera mot framtida miljöer. Men det var självfallet också en stark strävan i det gamla systemet. Även då ägnades mycken möda åt att bedöma de miljöer som försvaret skulle verka i under planeringsperioderna. Båda systemen måste dock i det avseendet grunda sig på antaganden som mer är gissningar än pålitliga prognoser, helt enkelt därför att det inte är möjligt att med säkerhet förutse det utrikespolitiska skeendet något decennium i förväg. Nu talar man om perspektivplaner som skall göra detta för 15 år framöver. Men skulle det vara möjligt att 15 år i förväg bedöma försvarsbehovet med hjälp av utrikespolitiska prognoser, då hade den av socialdemokratin genomdrivna nedrustningen år 1925 varit så ansvarslös att den borde ha föranlett riksrätt.

Vad som däremot är möjligt att bedöma är de militära resurser som geografiskt tänkbara angripare kan ställa upp i den framtid för vilken man planerar. Det finns också i regel tid att om man finner detta nödvändigt anpassa sig efter dessa. Det underlaget är därför en bättre och säkrare utgångspunkt för avvägningen av den svenska försvarskraften. Den hittillsvarande planeringen har ägnat stor uppmärksamhet åt utvecklingen i omvärlden i just detta avseende. Skulle det nya systemet förskjuta intresset mot de långsiktiga bedömningarna av den politiska miljön — och det finns mycket som tyder på att detta är avsikten — så innebär det ett klart steg tillbaka i stället för framåt.

Det nya systemet skall ge större flexibilitet och handlingsfrihet, säger man. Jag har svårt att tro på detta. Handlingsfrihet föreligger i alla planeringssystem — och i alla situationer över huvud taget — så länge man inte fattar något beslut. Men möjligheten

att helt undvika att fatta beslut är ändå begränsad, och när man väl har börjat verkställa ett beslut är också handlingsfriheten inskränkt. Vill man åstadkomma en viss försvarseffekt i den framtid som man planerar för och vill man vinna den till lägsta kostnader, så är man precis lika mycket låst nu som man alltid har varit.

Projektering och beställning av krigsmateriel med lång livslängd kräver bestämda åtaganden i fråga om försvarsanslagen framöver. I och för sig är det naturligtvis önskvärt att undvika onödiga låsningar. Men söker man t. ex. uppnå de fördelar i många avseenden — inte minst i fråga om kostnader — som en inhemsk produktion kan ge, så är det nödvändigt med mycket långsiktiga investeringar och beställningar.

Vi behöver bara se på flygplan 37 Viggen. Det kostade ett par miljarder kronor i forskning och projektering, innan ett enda flygplan var i luften. En sådan satsning utgör en oerhörd låsning av handlingsfriheten. Den kan ge väldiga fördelar men bara om man binder sig för kostnadsramar under en lång tid framöver. Det är det enda sättet att få valuta för insatsen, och detta gäller naturligtvis helt oavsett vilket planeringssystem som tillämpas.

Det kan också vara skäl att framhålla att det kan vara en precis lika hård låsning av handlingsfriheten att inte i rätt tid verkställa investeringar och göra beställningar. Talet om det nya planeringssystemets fördelar vad gäller handlingsfrihet är, såvitt jag kan förstå, illa underbyggt. Det går inte att komma förbi det faktum att försvarets styrka till slut dock bara beror på de kostnader man är villig att lägga ner på det. Det nödvändiga underlaget för all ekonomisk planering är de ekonomiska ramar som den har att röra sig inom. Men den aspekten skjuter propositionen i bakgrunden. Det är som om man menade att har vi bara riktigt fina planer så klarar vi oss alltid.

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

Den nyligen tillsatta försvarsutredningen skall enligt sina direktiv "inte ha till uppgift att få till stånd en uppgörelse mellan politiska partier om försvarsutgifternas storlek under en begränsad tidsperiod". Utredningen är med andra ord berövad uppgiften att syssla med det som är politiskt betydelsefullt och intressant. Den skall ägna sig åt den säkerhetspolitiska inriktningen men inte åt det viktiga spörsmålet om hur denna inriktning skall bli tillgodosedd.

Tidigare har det alltid varit en försvarsutrednings huvuduppgift att söka enas om avvägningen mellan å ena sidan trygghetsgraden för svenska folket och å andra sidan de uppoffringar som denna kräver. Den nya försvarsutredningen är därför på intet sätt möjlig att jämföra med sina föregångare. Dess uppgifter är starkt beskurna, och underlaget för dess arbete matas i första hand fram från departementet. Möjligheterna att samla in material för studium av egna alternativa förslag är små, dels därigenom att utredningen trots våra bestämda protester fått alldeles för kort tid på sig, dels på grund av den nästan totala bristen på utredningsresurser för närvarande i de militära staberna.

När man utåt presenterar försvarsutredningen som ett återupptagande av den tidigare metoden att söka enighet i försvarsfrågan, är detta därför felaktigt. Även om utredningen skulle bli enig i fråga om inriktningen av vår säkerhetspolitik — och en sådan enighet hade vi för övrigt i den förra utredningen också — så behöver det inte betyda att översättningen av denna inriktning till erforderliga resurser är entydig. Vi har bittra erfarenheter i det fallet. 1968 *beslöt* en riksdagsmajoritet att kraftigt minskade försvarsanslag skulle ge en oförändrad försvarsförmåga — ett övergrepp, inte mot minoriteten men mot sanningen. Jag vet inte, men möjligen var just detta beslut bakgrunden till den samtidigt publicerade

historien av Gahlin: Vad som är rätt och fel skall vi rösta om.

Det nya planeringssystemet löser ett annat problem åt regeringen, nämligen hur man skall beröva försvarets myndigheter en betydande del av redan beviljade anslag. De försvarsbeslut, som fattades 1958 och därefter, angav anslagsramar som skulle gälla under beslutsperioderna. Anslagen förbrukades dock inte helt, utan man byggde upp reserver, bl. a. för att betala beställningar som först senare krävde pengar och för att bekosta anläggningar som inte omedelbart kunde utföras. En god långsiktig planering krävde, ansåg man, tillgång till reserverade medel. Med hänvisning till konjunkturläget beslöt regeringen 1965 hårda restriktioner för förbrukningen av sådana reservationsmedel och övergick något senare till att hos riksdagen begära utgiftsramar för försvaret i stället för som tidigare anslagsramar. Reservationsmedlen fick inte fritt förbrukas.

Nu föreslår regeringen med hänvisning till det nya planeringssystemet att de uppsparade tidigare anslagen skall överföras till budgetutjämningsfonden. Därmed är — hokus pokus — några hundra miljoner av till försvaret anslagna medel återförda till statskassan.

Det talas ivrigt om att det nya systemet skall ge så mycket bättre insyn än det tidigare. Och kanske detta är sant om man tänker på det lilla fåtal som har tillräcklig tid, tillräcklig utbildning och tillräcklig lust att sätta sig in i den mycket komplicerade planeringstekniken med alla dess nya och svårförståeliga benämningar. Men det lär inte bli fråga om så många i riksdagen — för att inte tala om den allmänhet vars intresse för försvarsfrågan man, och detta med rätta, säger sig vilja uppamma. När systemets utformare talar om fördelen av att allmänheten nu kan koncentrera sitt intresse på "de relevanta avvägningarna i programtermer", då undrar man om de menar allvar och i så fall

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

hur verklighetsfrämmande man får vara i försvarsdepartementet.

Det är inte och skall inte vara programtermernas relevanta avvägning som skall ge försvarsdebatten mening och innehåll utan antalet och kvaliteten på de arméförband, örlogsfartyg och flygplan som vi kan upp mobilisera till vårt försvar.

Självfallet måste detta antal och fördelningen mellan dessa olika element klaras ut genom ingående studier och en översiktlig planering, men denna bör, så långt det är möjligt, göras förståelig för allmänheten. Den får framför allt inte bli ett självändamål. Man blir litet betänksam, tycker jag, när man i propositionen läser programbudgetgruppens uttalande att "utvecklingen på längre sikt bör dock bli den, att organisationen anpassas till planeringssystemet och inte tvärtom".

Nu är det inte bara insynen som är av intresse. Om man någon gång skall kunna återvinna en bred parlamentarisk enighet i försvarsfrågan — och vi vill från moderata samlingspartiets sida inte släppa den förhoppningen — då är det medinflytandet som främst har betydelse.

Men det går inte att i propositionen om planeringssystemet eller i direktiven för försvarsutredningen utläsa det minsta intresse för att ge oppositionen sådant medinflytande. Man säger bara att riksdagen årligen skall ha att ta ställning till rullningen av programbudgetplanerna. Den rullningen skall försvarsministern föreslå med stöd av en panering som alltså är styrd från hans departement och låst av en rad tidigare ställningstaganden från regeringens sida.

Den metoden ger verkligen inte mycket utrymme för något medinflytande för oppositionen. När en proposition väl är framlagd brukar regeringen kräva och också få tillräckligt stöd för dess antagande från den parlamentariska majoritet som är regeringens underlag. Vill

regeringen nu få oss att tro att det skall bli på ett annat sätt just i försvarsfrågan? Nej, den beklagliga sanningen måste vara att någon vilja till enighet i försvarsfrågan från regeringens sida tyvärr — och jag menar verkligen tyvärr — inte längre föreligger.

Det nya planeringssystemet kräver stora personalresurser. Omställningen till dess fulla genomförande den 1 juli 1972 tar i anspråk långt mer än den normala kapaciteten i de militära staber som skall planera denna övergång. Man kan verkligen vara tveksam om det väldiga uppbudet av högt kvalificerad arbetskraft är rimligt i en situation, där det är viktigare än vanligt att hålla med landets resurser och där bristen på befäl för att fullgöra försvarsmaktens ordinarie uppgifter är skriande.

Genomförandet av förändringen är emellertid nu i full gång och kan knappast längre avbrytas. Den nya planeringen har karaktären av ett försöksystem. Jag vill därför uttala förhoppningen att försvarsutredningen noggrant skall försöka bedöma detta systems uppbyggnad och egenskaper och hur det skall kunna fullgöra de krav som bör ställas på en effektiv och välbalanserad planering, genomförd med rimliga personalinsatser.

Herr talman! Låt mig sammanfatta mina synpunkter genom att avslutningsvis understryka att alla planeringssystem kräver följsamhet och konsekvens i den ekonomiska tillämpningen om de skall kunna fylla någon uppgift. 1968 års ogenomtänkta försvarsbeslut bröt sönder den dittills tillämpade planeringen och gjorde många års arbete och betydande ekonomiska satsningar värdelösa.

Det nya systemet är i detta avseende precis lika känsligt som det gamla. Även vid dess tillämpning kommer det bara att betyda bortkastad tid och pengar, om det inte konsekvent och utan ryckighet fullföljs med anslagsramar som är

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

avpassade till den beslutade inriktningen. Detta är kärnpunkten i hela frågan. Det bådär, som jag nyss sade, inte gott att försvarsutredningen enligt sina direktiv inte skall få syssla med den.

Jag vill emellertid uttala min förhoppning om att regeringen skall finna det svårare att nonchalera och slå sönder en planering som bär dess egen signatur. Detta är anledningen till att jag för min del — trots de betänkligheter som jag hyser och nu har redovisat — kan godta förslaget, givetvis med de kompletteringar som statsutskottet föreslår.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Vi behandlar nu ett nytt planeringssystem för försvaret och också ett nytt budgeteringssystem. Dessa två system hänger ihop.

Man kan diskutera hur mycket nytt som detta planeringssystem innebär. Till en del har väl herr Virgin rätt när han säger att det är nya termer på gamla ting. Men ett rätt omfattande utredningsarbete ligger bakom, och vi kan väl också konstatera att planerings- och budgeteringssystemet till stora delar redan är i kraft och delvis har varit det i flera år. Riksdagen har kommit in på ett sent stadium.

Jag motionerade i denna fråga därför att riksdagens och parlamentariernas roll i det hela inte alls har behandlats, trots att så mycket har planerats och utretts. Sedan motionen väcktes har försvarsutredningen tillsatts, och den har verkligen besannat farhågorna för att parlamentarikerna skulle få en mycket marginell betydelse. Försvarsutredningens direktiv var ytterligt snäva. I stort sett skulle utredningen vara ett slags kvalificerad åskådare till regeringens arbete.

Jag har även haft tillfälle att följa utskottsarbetet. Där har representanter för kanslihuset försökt säga att det nu gäller en inkörningsperiod, att syste-

met till en början måste ses såsom ett försök och att kraven på det under den första tiden inte får bli för stora. I nuläget har inte så mycket från de s. k. miljöutredningarna filtrerats bort, utan systemet har en rätt begränsad användning. Man vill ha ett slags mjuk övergång. Därför är kanske inte så stor skada skedd, trots att riksdagens plats inte blev fastlagd.

Utskottet för sin del föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att riksdagens roll i det nya planeringssystemet närmare penetreras. I framtiden måste vi ha ett system, där även riksdagen och parlamentarikerna kommer in på ett annat sätt. Eftersom systemet ännu är litet trevande, finns det inte så mycket att få insyn i. Det blir någonting helt annat i framtiden. Låt oss tro detta.

Det nya systemet kommer givetvis att innebära rätt betydande förändringar för riksdagen när det gäller möjligheterna att få diskutera i vad man kallar programtermer. Det medför en omställning och svårigheter att få en överblick, eftersom själva termerna är nya. Det är svårt att se vad som ligger bakom.

Herr Virgin var inne på nästa steg, nämligen den stackars allmänheten som också skall kunna följa detta system. Jag tror att det är utomordentligt angeläget att de som sköter dessa frågor i departementet — i första hand försvarsministern — anstränger sig att hitta sådana termer som meningsfullt går att föra ut till allmänheten. Det är möjligt att systemet hittills har gått att använda inåt, men det har varit föga lämpat att utgöra en stimulans till försvarsdebatt. Det är möjligt att betydligt mer pedagogik behövs för att man skall lyckas i det avseendet.

När det talas om försvarets planerings- och budgeteringssystem sägs det ofta att försvaret arbetar mer med långsiktig planering än andra sektorer. Men andra sektorer bör också arbeta på det sättet, och därför blir för-

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

svaret i mycket en föregångare. Man kan se att de människor som utnyttjas för detta arbete ofta tas i anspråk för planeringsinsatser på andra områden inom den statliga förvaltningen. Frågan om riksdagens ställning blir då ännu mer betydelsefull. Införes liknande tankegångar på fler områden måste nämligen också nya former finnas för riksdagens insyn när det blir mer vanligt med långsiktplanering och beslut som är bindande på lång tid, dvs. ligger över nästföljande budgetår.

Låt oss bara hoppas att vi inte skall behöva uppleva en upprepning av detta förfaringsätt — att systemet utarbetas först och parlamentariskernas roll kommer in i bilden senare — på fler områden av den samhällsliga sektorn, utan att parlamentariskernas, och därmed allmänhetens, insyn skall finnas med redan från början när man går in i långsiktiga planeringsprojekt på olika områden.

Jag bör naturligtvis till sist säga att jag i egenskap av motionär får vara tacksam för att tankegången i motionen — att riksdagens roll i detta system skall penetreras — accepteras av utskottet.

Herr talman! Jag har bara att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Jag hade inte ämnat gå upp i denna debatt. Jag såg att det fanns en blank reservation fogad till utskottets utlåtande, och jag visste att herr Virgin stod bakom den, trots att han inte hade tillfälle att vara med vid justeringen av utlåtandet. Jag trodde att det skulle göras några allmänna och något kritiska deklarationer i anledning av det enhälliga utskottsutlåtandet.

Till min förvåning fann jag dock, att herr Virgin i sitt som vanligt intressanta anförande var betydligt mer kritisk än jag hade väntat. Han rörde

sig över ett ganska vitt fält, som innefattade både den tidigare försvarsutredningen och den nu tillsatta — och för all del också det planerings- och budgeteringssystem som nu diskuteras.

När det gällde kritiken mot planeringssystemet tyckte jag att herr Virgin nästan kunde tjänstgöra som illustration till det talesätt som själv citerade, det som rörde kejsarens nya kläder. När herr Virgin var så kritisk kunde man vänta att han skulle hålla fram en ny och annorlunda klädnad, men därav blev intet. Han hade inget yrkande. Han uttalade t. o. m. en viss tillfredsställelse över de strävanden till långsiktig planering som ligger i det förslag som nu behandlas av riksdagen.

Den förra försvarsutredningen, som bar årtalet 1965, har fått ett något skamfilat eftermäle genom att åsiktsdifferenserna om vad försvaret skulle få kosta blev så stora att utredningen fick slutföras som ett enpartiverk. Jag anser faktiskt att det kunde vara på tiden att vi slutade utbyta anklagelser om vem som orsakade att den förra försvarsutredningen sprack. Jag skall inte heller ta upp någon diskussion därom. Är det någon som nu i efterhand vill minnas att det var jag som gick upp och smällde igen dörren efter mig och lämnade försvarsutredningen får väl vederbörande leva i den tron. Jag tar inte upp den diskussionen.

Medan utredningen hade sin ursprungliga bredd, hade den dock enat sig om de målsättningar som regering och riksdag gjorde till sina 1968 och som finns med som ingångsvärdering för 1970 års försvarsutredning. Jag tycker uppriktigt sagt att det i dagens situation är angelägnare att hålla fram det som enar än det som skiljer.

Den nya försvarsutredningens direktiv kan synas originella därigenom att de efter en historieskrivning börjar med något som ytligt sett kan förefalla vara en negation. Försvarsministern säger

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

nämligen i direktiven: ”En ny försvarsutredning bör enligt min mening *inte* ha till uppgift att få till stånd en uppgörelse mellan politiska partier om försvarsutgifternas storlek under en begränsad tidsperiod. Den bör i stället överväga grunderna för den svenska säkerhetspolitiken och den långsiktiga inriktningen av våra totalförsvarsansattningar. Underlaget för en sådan prövning bör hämtas från den ordinarie studie- och planeringsverksamheten.”

En flyktig konfrontation ger kanske intrycket att målsättningen är att åstadkomma oenighet. Naturligtvis är det här som i andra sammanhang så att enighet ger styrka och bör eftersträvas. Men negationen gör säkert sin nytta, även om den felaktigt uppfattas på angivet sätt. Den säger ordentligt ifrån att det här är fråga om något annat än det starka inslag av förhandling som har präglat tidigare försvarsutredningar, vilka till skillnad från denna har haft att arbeta med grundmaterial från ÖB och civilförsvarsstyrelsen. Nu skall, som framgår av vad jag citerade från direktiven, underlag hämtas från den ordinarie studie- och planeringsverksamheten.

Syftet med den nya planeringen är att man skall nå en sådan utformning att ökad vikt läggs vid den långsiktiga inriktningen i enlighet med intentionerna i vår säkerhetspolitik. Planering, budgetering och redovisning inriktas mot försvarets produkter — främst krigsorganisationen — som indelas i program.

Budgettekniken går jag inte in på, men planeringen måste jag åtminstone behandla skissartat. Avsikten är att utvecklingen på lång sikt skall belysas genom s. k. perspektivplaner, som sträcker sig 15 år fram i tiden och som syftar till att formulera och analysera alternativa utformningar av det militära försvaret och civilförsvaret i stort samt att ange alternativa möjligheter att lösa olika uppgifter. Verksamheten på kortare sikt avses bli inriktad med hjälp av

femåriga rullande programplaner, som redovisar det militära försvarets och civilförsvarets uppgifter och resursbehov.

Som grund för planeringen ligger miljöstudier. Även om ordet miljö för tankarna till Vindelälven, Kaitum och Brofjorden är det inte den sortens miljöer det här är fråga om utan de internationella miljöerna. Miljöstudier, dvs. framtidsstudier beträffande den internationella utvecklingen som kan bli av betydelse för vår säkerhetspolitik, och perspektivplanering pågår. De första perspektivplanerna beräknas komma försvarsutredningen till handa omkring den 1 mars 1971.

Försvarsutredningen har att granska perspektivplanerna och därvid överväga bl. a. om kravet på en tillräcklig framtida handlingsfrihet för vår säkerhets- och försvarspolitik har blivit tillgodosett.

Beträffande de femåriga rullande programplanerna, som för det militära försvaret och civilförsvaret kommer först i september 1971 — onekligen ganska sent under den nu sittande utredningens arbetsperiod — har utredningen endast att överväga om dessa beträffande handlingsfrihet motsvarar perspektivplanens intentioner och kommitténs långtidsbedömning.

Den långsiktiga perspektivplanen, som får betraktas som en idéskiss, skall ses över och förnyas vart fjärde år; det är de tillfällen då allmänare politisk prövning av de långsiktiga målen kan ske. Huruvida denna prövning skall ske genom försvarsutredning eller i den nya riksdagens försvars- och utrikesutskott har diskuterats, och som bekant förutsätter utskottet att den frågan får penetreras ytterligare — i den nu sittande försvarsutredningen, när den har fullföljt huvuddelen av sitt arbete, eller måhända på annat sätt.

Jag är glad att herr Lindblad har uttalat sin tillfredsställelse över att parlamentariker kommer att få ordentliga möjligheter att ta del av försvarets planering och utformning i framtiden. Jag

Ang. nytt planerings- och budgeteringssystem för försvaret

kan förstå att en och annan har känt det som en brist i det avseendet nu under inkörningsperioden. Men när systemet verkligen har kommit i tillämpning ges det ju ordentliga möjligheter för sådan parlamentarisk insyn. Jag tycker nästan att herr Virgin gjorde sig skyldig till ett litet fel när han talade om att den 15-åriga perioden var så svår att överblicka. Det är angeläget att i det sammanhanget påpeka att man avser att se över även de 15-åriga planerna och då under tillfredsställande parlamentarisk insyn.

Kommentarerna till den senaste försvarsutredningens tillsättande var ju skiftande. En del röster menade att utredningen inte skulle få någonting att säga till om därför att den inte skulle diskutera försvarskostnader för någon exakt fastställd tidrymd. Andra framhöll värdet av arbetets långsiktiga och principiella inriktning. För min del tar jag den diskussionen med bibehållen fattning och säger som herr Virgins partivän Agrenius i TV:s kommunalpolitiska valdebatt: "Visst har jag inflytande." Med "jag" menar jag då självfallet inte bara denna anspråkslösa yngling som just nu råkar stå i talarstolen, utan jag menar försvarsutredningen inklusive dess medlemmar av annan partifärg än den jag bekänner mig till. Självklart ger det inflytande att få vara med och ge något nytt en fast form. Syftet med det hela är att få fram ett underlag som gagnar försvarsplaneringen och som kommer försvarsdebatten att te sig mera meningsfull och intressant: att inbjuda till att ta ställning — och att känna ansvar.

Som fältman i försvarsdebatten kan jag omvittna att det redan nu är betydligt lättare att vinna gehör för positiva försvarssynpunkter än det var för några år sedan, trots den polarisering i samhället som nu kan noteras. Då upplevdes hotbilden som ganska kompakt och förstordes nog ytterligare. Jag vill inte frita mig från ansvar för sådant, utan är böjd för att med Nils Ferlin utbrista

att "Gud må förlåta mig somliga rader", inte för att jag var "mager om bena, desslikes om armar och hals", utan för att jag ibland var fattig på underlag till nyanserad framställning. Reaktionen blev naturligtvis: Hvortil skal det nytte?

När det nu har gjorts klart att vi inte är ett primärt angreppsmål som ondskefulda stormakter längtar efter att förgöra och att vi har en god chans att få vara i fred, om vi är i stånd att värna oss, samt att förutsättningar härtill kan nås med måttliga ansträngningar, då upplevs insatserna för vårt totalförsvaret som meningsfulla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr VIRGIN (m):

Herr talman! Herr Bengt Gustavsson var förvånad över den kritik mot det nya planeringssystemet som jag gav uttryck åt i mitt första anförande. Jag skall gärna erkänna att jag är kritisk mot det, även om det naturligtvis finns element där jag inte har någon erinran att framställa, men jag har ingen anledning att uppehålla mig vid dem. Jag kan dock inte hålla med om att jag borde redovisa någonting nytt i stället när hela min framställning gick ut på att jämföra med det gamla. Vad som är angeläget och som jag tycker att man verkligen måste se till är att det gamla systemets fördelar inte får ersättas med någonting som är sämre, och det finns vissa tecken som tyder på att man är på väg att göra detta.

Sedan säger herr Bengt Gustavsson att vi skall försöka lösa försvarsfrågorna i förtroende och enighet, att vi skall hålla fram vad som enar oss osv. Jag håller fullständigt med om detta. Men låt mig fråga Bengt Gustavsson: Vad finns det i dagens situation för tecken på att regeringen söker åstadkomma enighet i försvarsfrågan? Såvitt jag kan förstå inte ett enda.

Ang. forskning och forskningsplanering

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Herr Virgin kan i det nu föreslagna systemet inte finna något som talar för motsatsen heller. Han var mera modererad i sitt senaste anförande än i sitt första. Han betonar nu att han inte finner så mycket nytt i det föreslagna planeringssystemet, och det bör väl glädja en pålitligt konservativ herre som herr Virgin.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt.

Ang. forskning och forskningsplanering

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 204, i anledning av motioner angående vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet förehåft följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 185, av herr *Nyman m. fl.*, samt II: 211, av fru *Anér* och herr *Ahlmark*, vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning av och förslag om ett kontaktorgan mellan de nordiska ländernas forskningsråd och akademier (motsvarande Ingenjörsvetenskapsakademien) m. fl. lämpliga organ, vilka kunde ingå som intressent i ett i motionerna angivet institut för framtidsstudier;

2) de likalydande motionerna I: 187, av herr *Nyman m. fl.*, samt II: 313, av herrar *Mundebo* och *Strömberg*, vari anhållits, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att en mer ingående analys av den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och effektivitet verkställdes, dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att vid viktiga reformbeslut medel borde avsättas för analys av beslutets faktiska resultat;

3) de likalydande motionerna I: 275, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 312, av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte tillsätta och utfärda direktiv till en parlamentarisk utredning med uppgift att i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna företaga en total och förutsättningslös översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation;

4) de likalydande motionerna I: 280, av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard*, samt II: 221 av herr *Nordstrandh*;

5) de likalydande motionerna I: 344, av herr *Wikström*, och II: 374, av fru *Anér*, vari föreslagits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till årets höstriksdag om att i enlighet med radioutredningens förslag forskningsråden skulle beredas möjlighet att stödja och initiera forskningsprojekt med anknytning till radio och television, i form av forskartjänster eller anslag till avdelningar för massmedieforskning i statsvetenskap, litteraturvetenskap och eventuellt andra ämnen; ävensom

6) de likalydande motionerna I: 602, av herrar *Nyman* och *Stefanson*, samt II: 695, av herr *Källstad m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, 1. att en parlamentarisk utredning tillsattes för att verkställa en förutsättningslös översyn av forskningens mål, organisation och anslag, varvid också borde beaktas forskningsberedningens status och framtida uppgifter, 2. att denna utredning även upptog de i motionerna nämnda åtgärder för att främja industriforskning och utveckling, 3. att en femårsplanering av anslagen till forskningsråden, inklusive STU, förelades riksdagen, 4. att en särskild fond för anskaffning av vetenskaplig apparatur utreddes och förslag därom förelades 1971 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 275 och II: 312 samt I: 602 och II: 695, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anført i fråga om forskningsplaneringen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 602 och II: 695 i vad de avsåge femårsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden inklusive STU,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 187 och II: 313,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 344 och II: 374 i vad de avsåge forskning rörande massmedia,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 185 och II: 211,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 280 och II: 221,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 602 och II: 695 i vad de avsåge en särskild fond för vetenskaplig apparatur.

Reservationer hade avgivits

1, beträffande en parlamentarisk utredning i fråga om forskning och forskningsplanering, av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 275 och II: 312 samt i anledning av motionerna I: 602 och II: 695, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att i enlighet med de riktlinjer som angivits i förstnämnda båda motioner företaga en total och förutsättningslös översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation;

2, beträffande en långtidsplanering av anslagsgivningen till forskningsrå-

den, av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), vilka — vid bifall till reservationen 1 — ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 602 och II: 695, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t anhålla, att den av utskottet tillstyrkta utredningen om forskningsplaneringen finge i uppdrag att överväga även frågan om långtidsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden inklusive STU; samt

3, beträffande analyser av den samhällsvetenskapliga forskningen och de faktiska resultaten av fattade reformbeslut, av herrar *Bohman* (m), *Nyman* (fp), *Wallmark* (m), *Nordstrandh* (m) och *Enskog* (fp) samt fru *Sundberg* (m), vilka — vid bifall till reservationen 1 — ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 187 och II: 313 hos Kungl. Maj:t anhålla, att den av utskottet tillstyrkta utredningen om forskningsplaneringen finge i uppdrag att överväga även den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och effektivitet samt möjligheten att vid viktiga reformbeslut medel avsattes för en analys av beslutets faktiska resultat.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! När första kammaren nu för sista gången skall behandla de forskningspolitiska frågorna, kan det finnas skäl att säga några ord om hur dessa frågor handlagts under det gångna decenniet. Inte minst känner jag ett behov att göra det, eftersom jag har haft förmånen att å partiets vägnar syssla med dessa frågor i sju—åtta år.

Jag tror att alla som haft något in-

Ang. forskning och forskningsplanering

tesse för dessa frågor minns det socialdemokratiska forskningspolitiska symposium som hölls i början av 1960-talet. Det var en utomordentlig manifestation av detta parti. Man samlade de mest framstående forskare vi hade inom landet på olika områden, oberoende av deras eventuella politiska uppfattningar. Det visade en vilja att engagera sig i de forskningspolitiska frågorna som enligt min uppfattning gav det socialdemokratiska partiet en utomordentligt stor goodwill och kanske i rätt hög grad medverkade till den inbrytning som partiet gjorde i de intellektuella grupper som sysslade med dessa frågor. Jag tror att partiet hade en stor glädje och nytta av detta. Jag beundrade detta engagemang och såg med en viss avund att ett parti hade förmågan att göra en sådan stor manifestation.

Det var under början av 1960-talet som de nya forskningsråden kom till, och det var då vi fick forskningsberedningen. Det var då dåvarande ecklesiastikministern Edenman talade om forskningen som den kanske främsta faktorn för framåtskridandet här i landet, och det var då man från forskningsberedningens sida gav de olika forskningsråden i uppdrag att skissa den framtida uppläggnings av forskningen.

Vi minns de ganska intensiva forskningspolitiska debatter som pågick ännu i mitten av 1960-talet. Jag tänker framför allt på 1965 och i någon mån på 1966. Efter en mycket intensiv debatt i andra kammaren, bl. a. med statsminister Erlander, biföll majoriteten ett förslag om en ur parlamentarisk synpunkt samlad översyn av forskningens inriktning och organisation. Detta förslag föll här i första kammaren, men debatten visade det intresse och det engagemang för de forskningspolitiska frågorna som då fanns i riksdagen, kanske framför allt beroende på det påtagliga intresse som förelåg från regeringens sida och som

gav möjlighet till meningsfulla tankeutbyten.

Självklart hade vi olika meningar i dessa frågor. Underligt hade det varit annars. Men det förekom inga forskningspolitiska debatter utan att företrädare för regeringen deltog. Om vi hade olika uppfattningar måste man ändå respektera viljan och intresset för dessa frågor. Förra statsministern Tage Erlander satte sig själv som ordförande i forskningsberedningen. Det kan diskuteras om det var riktigt gjort. Såvitt jag vet rädde det delade meningar även inom det socialdemokratiska partiet på den punkten. Alldeles obestriddt visade det ändå det personliga engagemang som Tage Erlander hade för de forskningspolitiska frågorna. Det bekräftades också av de mycket vida personliga kontakter som han upprätthöll med forskare landet runt.

Hur ser det ut i dag? Jo, den nuvarande statsministern utsågs visserligen när han var utbildningsminister att syssla speciellt med de forskningspolitiska frågorna, men det var såvitt jag vet också den enda aktivitet inom forskningens område som åstadkoms. Jag anser att man inte bättre kan karakterisera herr Palmes kontakt med forskningspolitiken än som ointresse, oengagemang och likgiltighet.

Förra ecklesiastikministern Edenman har via herr Palme bytts ut mot utbildningsminister Ingvar Carlsson. Skillnaden i deras intresse för forskningspolitiken är precis densamma som mellan den förre och den nuvarande statsministern. Det betyder en väsentlig förändring inom regeringen när det gäller intresset för forskningsfrågor över huvud taget. Såvitt jag kan bedöma finns det inte — då undantar jag i någon mån statsrådet Wickmans intresse för vissa praktiskt-tekniska frågor — någon ansvarig person inom regeringen som känner ansvar eller intresse för forskningspolitiken. Resultatet har också blivit att de visioner

som forskningsberedningen drog upp inte har förverkligats, i vare sig ekonomiskt eller organisatoriskt hänseende.

Beskrivningen av regeringspartiets agerande inom forskningspolitiken under 1960-talet kan väl närmast karakteriseras som partiets nedgång och fall, för att nu inte använda det starkare uttrycket förfall. Detta är djupt beklagligt.

När TCO i somras antog ett forskningspolitiskt program, grundat på en ganska ingående utredning, ansåg man sig kunna konstatera att det fanns vissa moment i forskningen som gjorde att intresset och aktiviteten inom riksdagen och de politiska partierna för forskning hade sjunkit. Detta skulle alltså vara förklaringen. Jag tror dock inte att det är hela sanningen. Sanningen är snarare den att den forskningspolitiska debatten har försvunnit av brist på näring.

När regeringen varken i sina propositioner eller i de allmänforskningspolitiska debatterna över huvud taget deltar i diskussionen finns det ingen möjlighet till annat än monologer. Någon dialog är inte tänkbar.

Statsrådet Palme skulle t. ex. ha deltagit i den avslutande forskningspolitiska debatten under TCO:s forskningsdagar i höstas. Han kunde det inte därför att han skulle äta middag med president Nixon. Man tycker ändå att det hade varit på sin plats att han begagnat tillfället att offentligen framföra sina principiella synpunkter, lämpligen här i riksdagen i dag.

Jag är inte förvånad över att statsrådsbänkarna nu är tomma. Jag hade snarast varit förvånad om någon hade suttit där. Allt detta innebär naturligtvis att den forskningspolitiska debatten kommer att föra ett tynande liv till dess att en sådan ändring kan komma till stånd inom regeringen att det åter går att föra en meningsfull dialog.

Vi har liksom tidigare år tagit upp

Ang. forskning och forskningsplanering
frågan om en samlad översyn av forskningsorganisationen. Vi har ett gott stöd i det program som TCO:s forskningspolitiska kommitté har lagt fram. De argument som vi framfört under årens lopp har förstärkts.

Den socialdemokratiska majoriteten vill självklart inte vara med om någon sådan översyn utförd av parlamentarikern. Utskottet har faktiskt i utlåtnad gått litet längre än vad man någonsin gjort tidigare. Utskottet säger, att "utvecklingen under senare år har gjort behovet av genomtänkt forskningsplanering grundad på överblick över hela fältet allt påtagligare" och att det är nödvändigt att granska planeringsfrågorna. Men utskottet "anser inte att rätta sättet att nu angripa problemen är att tillsätta en parlamentarisk utredning". Sedan gör utskottet ett tillägg, som kanske tarvar en förklaring, men det får väl närmast bli utskottets talesman som gör den.

Utskottet understryker behovet av en genomtänkt forskningsplanering och pekar samtidigt på att allmänpolitiska värderingar i framtiden säkerligen i högre grad än hittills kommer att påverka bedömningen av hur forskningsresurserna skall disponeras. Det är, herr talman, som jag ser det självklart att forskning såsom sådan inte är ett självändamål utan en integrerad del i den allmänna samhällsutvecklingen. I väsentlig grad gäller det alltså här prioritering mellan de samhällsleliga målen snarare än mellan de olika forskningsfälten. Även om man gör det konstaterandet, kan man inte komma ifrån att det måste bli en prioriteringsdiskussion beträffande olika forskningspolitiska engagemang. Jag tänker exempelvis på kärnforskning, antingen det gäller fusions- eller fissionsforskning, rymdforskning, humanistisk eller samhällsvetenskaplig forskning. Att forskningsberedningen, som många påstår skall syssla med dessa saker, befinner sig i en alldeles uppenbar kris tror jag att åtskilliga

Ang. forskning och forskningsplanering

i dag är beredda att stryka under. Det är fullt förståeligt med tanke på den utomordentligt lösa organisation som finns och den icke genomtänkta arbetsordning som forskningsberedningen har att följa. Många vill tillskriva den sådana arbetsuppgifter, som den inte har några som helst reella möjligheter att uppfylla. Man kan också konstatera att det över huvud taget inte finns någon samlad organisation, ingen gemensam bedömning av prioriteringen.

Det har ännu inte hänt, herr talman, under de år jag suttit i riksdagen att vi i samband med förslag från regeringen fått några alternativa vägar att välja mellan, att vi har fått en redovisning av hur regeringen diskuterat i sina eventuella prioriteringsbeslut så att vi kunnat väga de olika forskningspolitiska målen mot varandra. Detta är främmande för regeringen — i varje fall är det främmande för regeringen att lämna en redovisning som skulle kunna ge en meningsfull diskussion.

Jag säger detta, herr talman, därför att det bevisar komplett ointresse, oengagemang och likgiltighet för dessa frågor. Det har blivit ett låt-gå-system över det forskningspolitiska handlandet från regeringens sida som väcker förvåning och förundran hos allt vidare grupper som är engagerade i dessa sammanhang.

Vi kan konstatera att forskningsråden icke längre kan fullfölja de uppdrag som riksdagen en gång gett dem. I huvudsak är de engagerade med att betala rent löpande utgifter. Det huvudändamål som de en gång skapades för, nämligen att finansiera spetsarna inom olika forskningspolitiska områden, kan de inte längre fylla. Vi kan utan vidare konstatera den utomordentligt bristande kunskapen om ansvarsfördelning mellan å ena sidan basorganisationerna, som finns vid universitet och högskolor, och å andra sidan forskningsråden.

Det lilla fält som man har försökt ge

sig in på genom styrelsen för teknisk utveckling, nämligen stöd till den praktisk-tekniska forskningen, är ju en synnerligen ringa del av forskningsaktiviteten. Den enda lilla ljuspunkten när det gäller forskningspolitiken är faktiskt näringslivets egna ganska snabbt ökande engagemang på detta område. Dess värre ligger detta endast på ett fåtal större företag. Någon vilja och lust att engagera sig i dessa frågor för att se hur man skall bära sig åt för att bredda detta engagemang även till de medelstora och mindre företagen finns tydligen inte inom regeringen. De debatter i dessa frågor som förekommit inom forskningsberedningen har i stort sett slutat med ett ja.

Med hänsyn till forskningsberedningens nuvarande status har den ingen möjlighet att fylla någon funktion såsom rekommenderande, prioriterande eller vägledande organ.

Det är, herr talman, med en betydande pessimism som jag måste konstatera ej endast att majoriteten i utskottet avstyrker de konkreta förslag som vi i vår partimotion och folktopartiet i en ganska bred motion har krävt. Med besvikelse måste jag också konstatera att regeringen över huvud taget inte är intresserad av att diskutera dessa frågor. Dess värre ser jag ingen lösning. När TCO och SACO för fram sina synpunkter för att lägga grunden för en allmän politisk debatt i dessa sammanhang, tigger regeringen still. TCO har i höst skrivit till regeringen med anledning av sin forskningspolitiska rapport, framfört vissa synpunkter, krav på en översyn osv. De kan ju inte vänta sig något svar. De har heller inte fått något.

Herr talman! Detta var några allmänna reflexioner som jag hade anledning att göra i anslutning till detta utskottsutlåtande.

Vi har i ett par reservationer framfört att vi måste få till stånd en parlamentarisk utredning. Jag vill mycket starkt stryka under behovet av att det blir en parlamentarisk utredning, där-

för att de forskningspolitiska frågorna måste förankras hos de politiska partierna. Enda möjligheten att få en sådan förankring är att tillsätta en parlamentarisk utredning. Till reservationen 1 har vi fogat ett par följdreservationer, dels en reservation som gäller en långtidsplanering av anslagsgivningen till forskningsråden — den reservationen är grundad på en motion från folkpartiet — dels en reservation beträffande analyser av den samhällsvetenskapliga forskningen och de faktiska resultaten av fattade reformbeslut — också den reservationen är grundad på en folkpartimotion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till dessa tre reservationer.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Herr Wallmark påminde om det stolta uttalande som gjordes i början av 1960-talet när det gäller vår svenska forskningspolitik. Det sades: "Forskningen är den mest dynamiska kraften i samhällsutvecklingen."

Det kan, herr talman, i dag på allvar ifrågasättas, om forskningen verkligen är den dynamiska kraften i vår samhällsutveckling. Utan tvivel har samhället i hög grad formats av forskningen, i synnerhet naturvetenskaplig och teknisk forskning. Men har det alltid varit i framstegsvänlig riktning för de flesta människorna? Ja, det är detta som ibland ifrågasättes och som är det mest brännande och aktuella problem vi har att lösa för framtiden.

Under 1970-talet måste samarbetet mellan de olika forskningsområdena öka för att vi skall kunna få en bättre total överblick över forskningens betydelse för samhället. Ett sådant samarbete över ämnesgränserna är nödvändigt och förekommer. Men jag vill erinra om att professor Segerstedt i ett föredrag framhållit: "Vi måste samlas kring problemet mänsklighetens, samhällets och individens framtid." Kunskaper om den mänskliga miljön i vidaste bemärkelse

Ang. forskning och forskningsplanering och den biologiska och sociala människans reaktion och relation till denna miljö blir inte bara angelägna utan nödvändiga.

Det är en berättigad önskan att de stora och ökande resurser som investeras i universitet och högskolor skall verka som en stark dynamisk faktor i utvecklingen. För att detta skall vara möjligt fordras nära anknytning till samhället i övrigt — en förtroendefull dialog mellan forskare och politiker, en syn på forskningen som ett instrument i samhällsutvecklingen.

Om man tänker på miljöförstöring, ökande klyftor mellan fattiga och rika länder, kapprustning, stress i arbetet, en osund urbanisering m. m., så finner man att utvecklingen inte har gått i överensstämmelse med de flesta människors önsningar. Om nu forskningen verkligen är en dynamisk kraft i utvecklingen, vilket den både är och kan vara, måste den ta på sig en del av ansvaret för att utvecklingen icke helt motsvarat människors förväntningar. Men, herr talman, jag vill då inte skylta tekniken, naturvetenskapen eller ens forskarna för resultatet, utan här har vi politiker det största ansvaret — vi som icke sett till att forskningen alltid fått en ändamålsenlig planering och inriktning med hänsyn till samhällets krav.

Den miljöförstöring och den inhumanitet som ofta med rätta framhålls som dagens och morgondagens kanske väsentligaste problem är inte i och för sig produkter av naturvetenskap och teknik. De är produkter av felaktigt bruk av tekniken, många gånger orsakade av okunnighet om verkningarna av olika ingrepp i människans miljö. Med teknik- och naturforskning kan vi råda bot på missförhållandena, t. ex. eliminera föroreningar eller skapa rimliga lösningar på trafikproblemen.

Så till frågan om vår forskningspolitik.

Den tillämpade forskningen inom i synnerhet naturvetenskapen ger oss sto-

Ang. forskning och forskningsplanering

ra löften för framtiden om att kunna lösa försörjningen av jordens befolkning, att komma allt längre ut i världsallettet och in i livsgåtorna och få svar på de många frågor som mänskligheten alltid ställt sig. Men för detta behövs storvetenskap. Ett förverkligande av en storvetenskap fordrar mycket stora resurser som ett land som vårt endast till ringa del kan ställa till förfogande. Vi är därför hänvisade till att prioritera och planera våra resurser och forskningsprojekt till sådana områden där vi har största förutsättningar att lyckas. En viktig fråga är då, om vi har lämpliga organisationsformer för morgondagens storvetenskap och om vi över huvud taget har en sådan överblick av hela den svenska forskningen som torde vara nödvändig för att få en riktig avvägning mellan olika ämnen och olika program. Det har därför ifrågasatts, om det inte föreligger ett behov av en utredning av svensk forskning i dess helhet, icke minst för att forskningens roll inom samhällets verksamhet skall klarna.

Utskottets majoritet anser emellertid inte att en parlamentarisk utredning nu bör tillsättas men vill understryka behovet av en genomtänkt forskningsplanering. Herr Wallmark har redan pekat på den intressanta skrivning som utskottet gör när utskottet framhåller "att allmänpolitiska värderingar i framtiden säkerligen i högre grad än hittills kommer att påverka bedömningen av hur forskningsresurserna skall disponeras".

Ordföranden i andra avdelningen betraktade detta som ett revolutionerande uttalande med hänsyn till forskarnas frihet. Det är möjligt. Men om forskningen skall stå i samhällets tjänst, bli en mänsklig vetenskap, så är det väl naturligt att de allmänpolitiska värderingarna får inflytande på hur forskningsresurserna disponeras.

Har egentligen allvarligt övervägts hur forskningsresurserna i detta land skall tas i anspråk för att förbättra människornas villkor? Där politik förekommit i fråga om forskning har det i

de flesta fall gällt det vällovliga syftet att främst stimulera teknisk forskning och utveckling för att öka samhällsresurserna. Det var detta motiv som låg bakom tillkomsten av styrelsen för teknisk utveckling. Någon allsidig bedömning av hur angelägna behov skall kunna tillgodoses genom forskningen har skett endast mer punktvis. Forskningspolitikens och forskningens roll i samhällsplaneringen har inte ens varit någon större fråga i riksdagen och minst av allt för väljarna, vilket herr Wallmark nyss framhöll. Bland de frågor som fördes ut i valrörelsen var inte frågan om forskningen med på något partis program.

Men forskningsberedningen då? När den tillkom i början av 1960-talet skedde förvisso en viss planering av den svenska forskningen. Då fördes en principiell debatt om samhällets stöd till forskningen, och initiativ togs till prognoser inom vissa viktiga forskningsområden beträffande utvecklingen — det gällde t.ex. teknisk forskning, samhällsforskning, medicinsk forskning och kanske något mer område. Professor Brohult framhåller: "Numera tycks tyvärr den bärande idén i forskningsberedningens uppgift ha försvunnit genom att dess arbetsfält begränsats till endast utbildningsdepartementet." Det finns därför enligt ledamoten professor Brohult inget organ som har en verklig överblick över hela den svenska forskningen. Mycket talar därför i dag för att forskningens mål, organisation och anslag behöver utredas, frågor som har aktualiserats i motioner av moderater och folktoparter.

Det har erinrats om att frågan inte är ny här i riksdagen. Jag påminner om fru Sjövalls stora motion, i vilken begärdes utredning om den centrala forskningsberedningens departementala och interdepartementala organisation. Sedan har under 1960-talet yrkandet vid åtskilliga tillfällen återkommit från motionärer inom alla de borgerliga partierna om en utredning i syfte att klargöra vilken

svensk forskningspolitik vi skall gå in för.

I statsutskottets utlåtande nr 204 framhåller utskottet att behovet av en genomtänkt forskningsplanering grundad på överblick över hela fältet blivit allt påtagligare. En sådan planering bör dock enligt utskottet inte igångsättas redan nu. Jag frågar, varför man skall skjuta på en så viktig angelägenhet.

I reservationen 1 yrkas på en parlamentarisk utredning med uppgift att företa en total och förutsättningslös översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation. Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

I reservation 2 tas upp frågan om anslagen till forskningsråden. Dessa råd kommer under 1970-talet att få vidgade ansvarsområden och ökat ansvar för forskning och forskarutbildning. För att de skall kunna genomföra dessa uppgifter behöver de emellertid en snabb ökning av sina anslag, ett allt intensivare samarbete mellan de olika forskningsråden, men framför allt krävs att större uppmärksamhet fästes på prioritering och planering av de olika forskningsområdena.

De statliga forskningsråden anser i dag sin situation allvarlig, och de har så sent som i oktober 1969 på en s. k. forskningsrådsriksdag krävt en helt ny anslagspolitik. Alla råden har fått det svårare att klara sina anslagsproblem. Ett färskt exempel kan ges: styrelsen för teknisk utveckling har mycket hårt fått skära ned sina anslag till teknisk forskning och naturvetenskap. Det senaste budgetåret fick styrelsen för teknisk utveckling ansökningar på tillsammans 258 miljoner kronor. För ändamålet fanns 62,95 miljoner att tillgå. Många människor här i landet tror att forskningen har en mycket gynnsam position. Faktum är att forskningens betydelse erkännes, men det finns inte tillräcklig motsvarighet i fråga om reella åtgärder. Det är kanske hårt sagt, men det är sant.

Ang. forskning och forskningsplanering

Det är en avgörande svaghet i den nuvarande anslagspolitiken att det inte existerar någon långtidsplanering av anslagen från statsmakternas sida. En femårsplanering av anslagen skulle göra det möjligt för forskningsråden att planera sin verksamhet på längre sikt och medföra ett effektivare utnyttjande av forskningsanslagen. Detta påyrkas nu i reservation 2, som jag hemställer om bifall till.

Den sista reservationen tar upp frågan om den samhällsvetenskapliga forskningens mål, medel och effektivitet. I motionerna I: 187 och II: 313 har det yrkats på att det skall avsättas medel för analys av hur besluten faktiskt utfallit i samband med t. ex. viktiga sociala reformer.

Utskottet hänvisar till att statens råd för samhällsforskning tagit vissa initiativ i saken och anser att motionärernas önskan därmed har uppfyllts. Beträffande avsättandet av medel för nämnda analyser ankommer det på myndigheterna att så göra, säger utskottet, vilket naturligtvis inte sker, då dessa myndigheter för närvarande har så stora svårigheter att ens få anslag till mera närliggande behov. Reservanterna anser att ett uttalande av riksdagen på den här punkten skulle vara mycket värdefullt, och jag ansluter mig till reservation 3 i den här frågan.

Låt mig till sist, herr talman, säga ett par ord till om motionerna I: 602 och II: 695, som tar upp andra viktiga frågor rörande forskningspolitiken. Särskilt skulle jag vilja peka på det stigande behovet av tung forskningsutrustning, inte minst inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena, ett behov som är synnerligen stort. Det betraktas som ett kardinalfel att det inte finns tillräckliga resurser till utrustning, något som verkar hämmande på utvecklingen. Det sägs att nuvarande anslag nätt och jämnt täcker underhållskostnader och nödvändig ersättningsanskaffning och att det behövs krafttag. Man väntar otåligt på resul-

Ang. forskning och forskningsplanering
tätet av pågående utredning. Det är mycket angeläget för forskningen att den får tillräckliga medel till utrustning.

I ett par andra motioner, I:185 och II:211, upptas frågan om framtidsstudium och samhällsprognoser. Detta har diskuterats mycket livligt, bl. a. på TCO-konferensen för någon månad sedan. Hittills har mest diskuterats om ett institut för samhällsstudier skall vara fristående eller styrt av samhället. TCO vill tydligen ha det anknutet till statsrådsberedningen. För min del tror jag att ett nordiskt institut skulle ha en långt mer oberoende ställning gentemot olika uppdragsgivare och befärja nordisk samverkan på forskningens område. Man kan givetvis också tänka sig ett helt svenskt institut med såväl staten som det fria näringslivet som intressenter.

Herr talman! Forskningens mål, organisation och anslag är ett mycket omfattande och komplicerat ämne, inte minst för en lekman, att behärska. Området som sådant kräver ju forskning för att man skall kunna komma åt dess eventuella verkningar på samhället och på den enskilda människan. Frågan om samhällets styrning och en ökad insikt om forskningen hos politikerna och allmänheten innebär stora problem, som behöver klaras upp och där det gäller att gå försiktigt fram.

Jag vill fortfarande tro att forskningen är och kan fortsätta att vara den mest dynamiska faktorn i samhällsutvecklingen. Det ligger mycket i det påståendet, men resultatet hänger på statsmakternas goda vilja och förmåga att leverera en genomtänkt forskningspolitik. Samhället kan inte undvara den dynamiska kraften i forskningen, vars styrka alltså är beroende av ett lands forskningspolitik, som till sist har till yttersta mål individens välgång.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag tillägna regeringen några korta synpunkter på massmedieforskningen och rubricera dem "En studie i håglöshet".

När 1960 års radioutredning avgav sitt slutbetänkande 1965 ägnades det sista avsnittet åt forskningsfrågor. Utredarna gav en överblick över massmedieforskningens läge med speciell inriktning på programforskningen inom radions och televisionens område och föreslog en tvärvetenskapligt orienterad forskningsstrategi. Utredningen underströk också behovet av ett kulturvetenskapligt inriktat studium av etermedierna vid sidan av samhällsvetenskaplig grundforskning och den målinriktade forskning som bedrivs av Sveriges Radios avdelning för publik- och programforskning. Utredningen skisserade som sitt förslag ett program i tre etapper för utbyggnad av radio/TV-forskning vid de svenska universiteten. Enligt detta program borde de nya forskningsuppgifterna knytas till och få växa fram ur redan etablerade ämnesområden, vilka genom speciella insatser från forskningsråden skulle tillföras medel för inrättande av exempelvis forskardocenturer med uppgift att initiera radio/TV-forskning.

Vid remissbehandlingen av betänkandet tillstyrktes utredningens förslag på denna punkt av så gott som varje remissinstans. Sveriges Radio framhöll t. ex. vikten av att snarast få till stånd undervisning om radio och television och dessa mediers inverkan på publik och samhälle och förklarade sig villig att stödja undervisningen, bl. a. genom att göra primärmaterial tillgängligt för forskning.

När utredningen argumenterade för en sådan forskningsstrategi, pekade utredningen på fyra huvudskäl, som talar för att det är angeläget att initiera sådan forskning:

1. Det är från allmänt vetenskapliga synpunkter viktigt att forskning om etermediernas värld stimuleras och att

utländska erfarenheter konfronteras med inhemskt stoff.

2. För Sveriges Radios programplanering är det betydelsefullt att vinna vidgade kunskaper om olika programformer.

3. Det finns bland allmänheten och hos för dessa frågor speciellt ansvariga ett starkt medvetande om behovet av ökad insikt i svårbedömbara problem.

4. Vetenskaplig forskning är en förutsättning, om kraven på undervisning om etermedierna inom skilda skolformer skall kunna tillgodoses med framgång.

Jag motionerade i januari tillsammans med Kerstin Anér i andra kamraren om insatser på massmedieforskningens område. Utskottet har behandlat min motion ytterst lättvindigt. Man har åstadkommit några kortfattade rader, och vad som där sägs är dessutom inte särskilt korrekt. Utskottet anför: "Delade meningar kan knappast råda om betydelsen av forskning rörande massmedia."

Men radioutredningens förslag till forskningsstrategi har ännu inte beaktats av regeringen, som haft sex år på sig att ta ställning till detta ytterst viktiga avsnitt. Regeringen begärde själv en utredning på denna punkt. Men den har inte på något sätt tagit ställning till forskningsplaneringen på detta område. Slutsatsen kan bara bli: Regeringen är totalt ointresserad av massmedieforskning.

Det råder alltså delade meningar om betydelsen av forskning rörande massmedia! Även om utskottsmajoriteten delar min uppfattning att detta är en viktig fråga, gör tyvärr inte regeringen det.

Utskottet anför vidare: "Stöd till dylik forskning kan lämnas — och har också lämnats — av såväl forskningsråden som riksbankens jubileumsfond." Jag har genom riksdagens upplysningstjänst tagit fram uppgifter, herr talman, om vilka projekt jubi-

Ang. forskning och forskningsplanering leumsfonden och forskningsråden stött. Det utskottet anför är förvisso en sanning med stora modifikationer. Det är riktigt att medel till olika projekt har utgått och utgår, men de är så gott som undantagslöst knutna till företagsekonomisk forskning och statsvetenskaplig forskning. Det är inte sådan forskning vi har aktualiserat i motionen. Här bedrivs i och för sig ett värdefullt grundforskningsarbete, som naturligtvis också kommer andra discipliner till godo, eftersom detta är ett område av starkt tvärvetenskaplig karaktär. Men det arbetet behöver kompletteras med undersökningar av en art som är mer relevant för skolans uppgifter att lära eleverna en kritisk hållning, att göra dem förtrogna med kulturhistoriska perspektiv och att ge dem den förmåga till upplevelse och värdering som man förutsätter i undervisningen i litteratur, konst och musik. Svenska är nu det centrala kommunikationsämnet, och det borde vara anledning nog att vidtaga speciella åtgärder med sikte på att förstärka forskningen just inom den humanistiska sektorn.

Utskottet har, jag vill upprepa det, tagit ganska lättvindigt på denna motion, och det må vara ursäktat: i januari kan på nytt denna angelägna fråga aktualiseras.

Jag vill emellertid på nytt rubricera regeringens hållning som en studie i håglöshet. På detta område är regeringens handlingskraft fullständigt bortblåst. Problematiken är aktuell för oss alla. Varje gång vi ser TV aktualiseras t.ex. frågorna om vilken effekt programmen har på dem som tittar och vad våldsinslagen betyder för barnen. Dessa program tränger in i varje hem, och frågorna aktualiseras så gott som dagligen.

Men utskottet har bara signerat några rader i trötthetens tecken, och regeringen har ännu efter sex år inte förmått ta något som helst initiativ på massmedieforskningens område. Det finns inte så stor anledning att kriti-

Ang. forskning och forskningsplanering

sera regeringens politik i fråga om massmedieforskningen, eftersom det inte finns någon sådan politik!

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till de anföranden som hållits. Det slog mig just innan jag gick upp i talarstolen att det skall bli intressant att se hur de olika partiernas företrädare kommer att ställa sig när man i den nya riksdagen skall behandla den nya budgeten. Då kommer man förmodligen, inte minst från borgerligt håll, att framhålla att ytterst knappa ekonomiska resurser kommer att stå till förfogande i fortsättningen. Det skall då bli intressant att se hur man mot den bakgrunden ställer sig till kraven på ökade anslag till forskningen.

Jag tror, herr talman, att vi bör akta oss för att av det som har anförts i debatten här få den föreställningen att det skulle föreligga bristande intresse för forskningen. Låt mig säga att det är tvärtom. Vad som sades i början på 1960-talet, när man diskuterade framtidsprogram för forskningen, har inte spolats. Men vi skall vara medvetna om att bl. a. våra ekonomiska resurser måste fördelas på olika sätt. Det gör att vi inte kan satsa på forskningen i den omfattning som jag tror att vi alla anser vara önskvärd.

Vi har behandlat forskningspolitiken vid flera tillfällen. Vid 1968 års riksdag sade utskottet bl. a. att prioriteringsbeslut beträffande forskningsstödet, som statsmakterna fattar, måste vara politiska. Det måste göras samhällspolitiska värderingar sade vi då, och det gäller fortfarande. Vi är i utskottet medvetna om att det är svåra problem som motionärerna tar upp i år. Vi säger också att utvecklingen under de senare åren har gjort att behovet av en genomtänkt forskningsplanering, grundad på överblick över hela fältet, blir allt påtagligare. Men vi vill också understryka att våra resurser är begränsade. Forsk-

ningen blir alltmer kostnadskrävande, och detta leder i sin tur till att man måste försöka få ökad internationell forskningssamverkan. Det är också vad som håller på att ske.

I motioner framställs nu yrkande om ett nordiskt institut på forskningsområdet. Som vi säger i utskottsutlåtandet har Nordiska rådet tagit upp den frågan. Även på det europeiska planet förekommer planering som syftar till ett samarbete på forskningsområdet. Låt mig bara här fästa uppmärksamheten på att utskottet säger att det vid en UNESCO-konferens i juli i år "antogs rekommendationer, som syftar till ett väsentligt ökat vetenskapligt samarbete mellan väst- och öststater i Europa".

Utskottets majoritet, som består av ledamöter från samtliga partier med undantag för de moderata och herr Nyman, anser att det inte nu kan vara lämpligt att tillsätta en parlamentarisk utredning, bl. a. därför att den måste bli synnerligen tidskrävande. En dylik utredning kan, såvitt jag förstår, inte klara av denna uppgift på kort tid.

Men vi understryker att de allmänpolitiska värderingarna i högre grad än hittills måste komma att påverka fördelningen av forskningsresurserna. När vi hemställer att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet här anför, så menar vi att ett sådant tillkännagivande inte är utan betydelse. Vi vill att riksdagen skall understryka vad riksdagen redan har sagt år 1968, men göra det i form av ett tillkännagivande, och sedan må det ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma på vilket sätt man skall klara den uppgiften.

De övriga reservationerna är ju följreservationer till reservation 1, och jag behöver väl kanske inte närmare gå in på dem.

Låt mig till sist säga följande. Man talar om ointresse, likgiltighet, inte bara från regeringens sida. Jag skall inte ge mig in på att bemöta det, men jag tycker nog att herr Wikström går för långt när han vill göra gällande att utskotts-

majoriteten skulle ta lätt på detta, och att det inte skulle finnas något intresse för forskning. Herr Wikström, det är en osanning. Jag tror att det skall kunna styrkas genom uttalanden som utskottet har gjort vid flera tillfällen att det finns intresse för forskningen inom andra avdelningen och inom utskottet. Men som sagt, herr Wikström, det är ändå på det sättet att vi nu liksom framdeles bedömer hur mycket vi skall satsa på forskningen och hur mycket vi skall satsa på andra områden. Men att forskningen kommer att spela en väsentlig roll i riksdagens fortsatta arbete tror jag ändå att vi skall kunna vara överens om.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr WALLMARK (m) kort genmäle:

Herr Wallmark! Bara några ord till herr Mårtensson.

Vi kan alltså konstatera i utskottets utlåtande att majoriteten finner det nödvändigt att göra denna översyn och att man nu har så väldigt bråttom att göra den att det skulle ta för lång tid att blanda in parlamentariker. Det är ju vad som ligger bakom att det blir tidskrävande. Herr Mårtensson säger själv att en parlamentarisk utredning inte kan klara detta på kort tid. Saken är alltså plötsligt oerhört brådskande. Det är i och för sig glädjande att utskottet nu funnit att det måste göras en översyn. Det tråkiga är att, när man samtidigt talar om att de allmänpolitiska värderingarna kommer att få ökad betydelse, man avvisar inslag från parlamentariker i utredningen. Det går verkligen inte ihop.

Herr talman! Jag vill alltså bara göra detta konstaterande att utskottets uttalande att man skall ge till känna till Kungl. Maj:t vad utskottet anför innebär en beställning på en snabb utredning, visserligen inom kanslihuset, men i alla fall en snabb utredning. Vi är överens om detta, men vi är inte överens om

Ang. forskning och forskningsplanering sättet. Jag anser fortfarande att det är alldeles självklart att det skall vara en parlamentarisk utredning.

Sedan bara ett par ord till herr Wikström, eftersom utskottet i det avsnittet är enigt. Det hade varit mera intressant om herr Wikström här hade kunnat redovisa sådana ansökningar om massmediaforskning från seriösa forskare som hade blivit avslagna. Jag kan endast yttra mig om mina erfarenheter från riksbankens jubileumsfond. Vi har där anslagit pengar till massmediaforskning, men vi kan givetvis anslå medel till denna forskning endast under förutsättning att det finns några ansökningar. Rent principiellt är jag ytterligt tveksam om huruvida man skall öronmärka pengar från regeringens sida till forskningsråden. Avvägningen mellan de olika forskningsobjekten inom forskningsråden tror jag att man alltjämt skall överlåta åt vetenskapsmännen att göra. Då får dessa granska hur seriösa forskningsansökningarna är.

Detta är alltså snarare en uppmaning till goda forskare inom massmediaområdet att ansöka om forskningsmedel, och jag skulle kunna tänka mig att dessa ansökningar i väsentlig utsträckning kommer att bli bifallna.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag börja med det sista och säga att det är möjligt att jag borde ha fullständigt dokumentation på den punkt som herr Wallmark tog upp, nämligen frågan om ansökningar som inte kunnat bifallas. Men ändå missar det poängen, eftersom det rör sig om ett nytt och tvärvetenskapligt område, där man bl. a. efterlyser forskardocenturer och nya tjänster och där i botten måste ligga ett handlingsprogram från statsmakternas sida. Att bara lämna saken åt enskilt initiativ och säga att man hoppas att någon forskare skall få lust att ägna sig åt detta område är alltför sangviniskt.

Till herr Mårtensson vill jag säga att

Ang. forskning och forskningsplanering

jag faktiskt bara talade om massmediaforskningen. Jag kritiserade inte utskottsmajoriteten utan utskottet i dess helhet för vad jag kallade litet trötta formuleringar. Jag noterade också att den kritik som jag riktade mot regeringens brist på handlingskraft på detta område berörde herr Mårtensson inte med ett ord. Jag förstår att han inte känner någon större lust att försvara regeringen på denna punkt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Herr Mårtensson nämnde resursfrågan i samband med forskning. Det är en fråga som vi mött år efter år. Vi vet att resurserna är knappa. Från folkpartiets sida har vi under 1960-talet begärt något höjda anslag till forskningsråden, ty vi ansåg detta välbehövligt. Då fick vi i regel höra att det var överbudspolitik från vår sida. Vi skulle i stället intressera oss för en mera långsiktig planering och en mera forskningspolitisk inställning. Nu framlägger vi i våra motioner just sådana förslag. Vi kräver en långtidsplanering till forskningsråden. Vi tycker inte att det varit tillfredsställande att man såsom skett under åren yxat till anslagen, höjt dem i genomsnitt med 15 procent och sagt att man under ett antal år gett forskningen så mycket mera medel.

Vi anser att man någon gång måste komma fram till en bättre planering av anslagsgivningen med hänsyn till forskningsrådets uppgifter för framtiden. Det är det som vi krävt. Då kan det hända att det för nästa år inte behöver bli en så stor höjning av anslagen, men på sikt måste något göras. Vi kan inte fortsätta med att bara på en höft ge ungefär 15 procents förhöjning utan att detta närmare motiveras i statsverkspropositionen.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Herr Nyman går försiktigt fram. Han säger att det varit

fråga om mindre anslagshöjningar tidigare. Det kan bli fråga om en bättre planering, och då kan man kanske nästa år nöja sig med en mindre anslagshöjning, men om jag fattade herr Nyman rätt måste det i fortsättningen ändå bli fråga om mycket, mycket större belopp.

Vad jag velat framhålla är att det är fråga om resursfördelningen. Jag är — det måste jag medge — personligen ytterst tveksam om huruvida vi har möjlighet att prioritera för en längre tid framåt och fastställa anslagsbelopp. Det är enligt min mening mycket vanskligt att ge sig in på en sådan sak.

Till sist, herr Wikström, är det inte alls så att jag inte skulle ha möjligheter att försvara regeringen, men jag tror att det skulle trötta kammaren om vi fortsätter debatten på det planet. Man saknar inte intresse från regeringens sida för forskningsfrågorna, herr Wikström. Det är naturligtvis en fråga om planering men också — jag tillåter mig att än en gång upprepa det — en fråga om resurstilldelning.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vore glad om regeringen dokumenterade sitt intresse för massmediaforskningen också i handling.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående envar av punkterna 1—3 samt därefter särskilt rörande punkterna 4—7.

I fråga om punkten 1, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som inefattades i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wallmark* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 204 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bohman m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wallmark* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 43.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner dels utskottets hemställan i punkterna 2 och 3, dels ock vad utskottet hemställt i punkterna 4—7.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 205, i anledning av motioner om utbildningen av ingenjörer inom elektronikområdet;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa domartjänster i tingsrätter jämte motioner; och

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

nr 207, i anledning av motion om ökade resurser för iordningställande av parkeringsplatser.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 66, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954:521).

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av proposition med förslag till lag om lokaliseringssamråd, m. m., jämte motioner.

I en den 9 oktober 1970 dagtecknad proposition, nr 154, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för samma dag,

dels föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om lokaliseringssamråd,

dels velat inhämta riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

I propositionen hade föreslagits, att Kungl. Maj:t genom en lag om lokaliseringssamråd skulle få bemyndigande att förordna om skyldighet för den som planerade nybyggnad av eller annan byggnadslovskrävande åtgärd med lokaler att samråda med statlig lokaliseringsmyndighet om lokaliseringen av den verksamhet som lokalerna vore avsedda för. Sådant förordnande skulle kunna givas i den omfattning det vore påkallat från regionalpolitisk synpunkt. Syftet med samrådet vore att skapa garanti för att företagares lokaliseringsslut fattades på grundval av allsidig in-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

formation om lokaliseringsförutsättningarna på skilda håll i landet.

Enligt lagen skulle samrådet inledas efter anmälan från den som planerade byggnadsåtgärden. Efter samrådet skulle lokaliseringsmyndigheten utfärda bevis att samrådet hade ägt rum. På den anmälandes begäran skulle sådant bevis utfärdas inom fyra månader efter det att anmälan gjordes. I särskilda fall skulle denna tid kunna förlängas med högst ett år. Över förlängningsbeslut kunde besvär anföras. Lokaliseringsmyndigheten finge frihet att närmare utforma samrådsverksamheten efter omständigheterna. Lokaliseringsmyndighet förutsattes bli arbetsmarknadsstyrelsen, där samrådsärendena avsåges skola handläggas av en särskild delegation.

Kontroll av att samrådsskyldighet fullgjordes skulle åstadkommas genom att byggnadslov för den planerade åtgärden icke finge beviljas utan att bevis om samråd hade företetts. Bestämmelser härom föresloges bli införda i byggnadsstadgan.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1304, av herr *Jacobsson, Gösta*, och herr *Ottosson*, samt II: 1520, av herr *Ringaby*, vari yrkats,

A. att riksdagen skulle besluta,

att anmälningsskyldigheten begränsades till investeringar med en minsta ytgräns av 600 m² som beräknades giva sysselsättning åt minst 25 personer,

att tiden inom vilken bevis om fullgjord samrådsskyldighet skulle utfärdas förkortades till två månader och

att i lokaliseringsmyndighetens delegation för samrådsärenden borde ingå jämväl experter på lokal- och regionalpolitiska frågor, samt

B. att riksdagen skulle i skrivelse giva Kungl. Maj:t till känna vad i motionerna anförts beträffande syftet med samrådsförfarandet samt uppgiftsskyldighetens omfattning;

2) de likalydande motionerna I: 1305, av herr *Lindblad* och herr *Andersson, Axel*, samt II: 1521, av herr *Westberg* i Ljusdal och herr *Sellgren*, vari anhållits, att riksdagen måtte uttala, att samrådsskyldigheten förutom storstadsregionerna borde omfatta jämväl starkt expansiva stadsregioner i storstädernas omedelbara influensområde;

3) de likalydande motionerna I: 1306, av herr *Sundin m. fl.*, och II: 1518, av herr *Hedlund m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle

I. med godkännande av vad som i propositionen angivits beträffande utformning och omfattning av lokaliseringssamrådet i nuläget uttala, att framtida ändringar i systemet borde beslutas av riksdagen,

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt prövning och förslag till nästa års riksdag rörande sådan utformning av lokaliseringssamrådet

a) att som grund för skyldighet till etableringsanmälan skulle vid sidan av lokalbehovet gälla främst viss sysselsättningsökning, samt

b) att samrådsmyndighetens inställning i lokaliseringsärendena angäves i offentligt tillgängliga protokoll,

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om prövning av verkliga möjligheter för kommunala och regionala organ att aktivt taga del i lokaliseringssamråd, som avsåge kommunen respektive länet,

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet för en aktiv lokaliserings- och regionalpolitik måtte omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer,

V. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämplig utformning av en etableringskontroll i stockningsområdena genom tillståndsgivning och/eller investeringsavgifter, avsedd att tillämpas om systemet med etableringskontroll visade sig otillräckligt, samt

VI. uttala angelägenheten av att regionalpolitiken inriktades på ett så långt möjligt decentraliserat samhälle; ävensom

4) motionen II:1519, av herr *Hermansson m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle

avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 154 samt besluta om generellt förbud mot nylokaliseringar och utvidgningar i storstadsregionerna,

bemyndiga Kungl. Maj:t att föreskriva regler för de undantagsfall där alternativa lokaliseringar icke rimligen kunde komma i fråga samt att anförtro arbetsmarknadsstyrelsen bedömningen av ansökningar rörande sådana undantag,

bemyndiga Kungl. Maj:t att föreskriva minimigränser och övriga avgränsningar för de etableringar som omfattades av det generella förbudet, samt

hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning med uppdrag att utarbeta förslag till utformning för en allmän investeringsstyrning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte med avslag på a) motionen II:1519 i ifrågavarande del och

b) motionerna I:1304 och II:1520 i ifrågavarande del

dels antaga det vid propositionen nr 154 fogade förslaget till lag om lokaliseringssamråd,

dels vad beträffade det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i utlåtandet anfört därom;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge begäran om förslag rörande samsättningsökning som grund för lokaliseringssamråd;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de av-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

såge formerna för beslut om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd;

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1305 och II:1521 om den geografiska avgränsningen av samråds-skyldigheten;

E. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1304 och II:1520 såvitt de avsåge viss begränsning av skyldigheten att anmäla byggnadsåtgärd för lokaliseringssamråd;

F. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1304 och II:1520 såvitt de avsåge sammansättningen av lokaliseringsmyndighetens delegation för samrådsärenden;

G. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge kommunala och regionala organs medverkan vid lokaliseringssamråd;

H. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge begäran om förslag rörande offentliggörande av beslut av lokaliseringsmyndigheten;

I. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1304 och II:1520 såvitt de avsåge syftet med samrådsförandet och uppgiftsskyldighetens omfattning;

K. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge medverkan i regionalpolitiskt samarbete av de mindre och medelstora företagens organisationer;

L. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge utredning rörande etableringskontroll;

M. att riksdagen måtte avslå motionerna I:1306 och II:1518 såvitt de avsåge uttalande om regionalpolitikens inriktning;

N. att riksdagen måtte avslå motionen II:1519 i övrigt.

Reservationer hade avgivits

1, *beträffande utskottets hemställan under A*, av herrar *Strandberg*, *Brun-din* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett,

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte med avslag på motionen II: 1519 i ifrågavarande del och med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del

dels för sin del antaga det vid propositionen nr 154 fogade förslaget till lag om lokaliseringssamråd med den lydelse av 2 § som framginge av bilaga 1 till detta utlåtande,

dels vad beträffade det genom propositionen framlagda förslaget till kungörelse som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört därom;

2, *beträffande utskottets hemställan under B*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t an hålla om förslag rörande sysselsättningsökning som grund för lokaliseringssamråd i enlighet med vad reservanterna anfört;

3, *beträffande utskottets hemställan under C*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående formerna för beslut om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd;

4, *beträffande utskottets hemställan under D*, av herrar *Annerås* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyl-*

tander (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under D hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1305 och II: 1521 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående den geografiska avgränsningen av samråds skyldigheten;

5, *beträffande utskottets hemställan under E*, av herrar *Strandberg, Brun din* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under E hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående begränsning av anmälningsskyldigheten för lokaliseringssamråd;

6, *beträffande utskottets hemställan under F*, av herrar *Strandberg, Brun din* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, som reservationen visade, samt att utskottet bort under F hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående sammansättningen av lokaliseringsskyldighetens delegation för samrådsärenden;

7, *beträffande utskottets hemställan under G*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under G hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående kommunala och regionala organs medverkan vid lokaliseringssamråd;

8, *beträffande utskottets hemställan under H*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under H hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag rörande offentliggörande av beslut av lokaliseringsmyndigheten i enlighet med vad reservanternas anfört;

9, *beträffande utskottets hemställan under I*, av herrar *Strandberg, Brundin* och *Regnéll* (alla m), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den avfattning, denna reservation visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1304 och II: 1520 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört angående syftet med samrådsförfarandet och uppgiftsskyldighetens omfattning;

10, *beträffande utskottets hemställan under K*, av herrar *Strandberg* (m), *Annerås* (fp), *Thorsten Larsson* (cp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Stridsman* (cp) och *Hyltander* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del lyda så, som reservationen visade, samt att utskottet bort under K hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört angående medverkan i regionalpolitiskt samarbete för de mindre och medelstora företagens organisationer;

11, *beträffande utskottets hemställan under L*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, denna reservation visade, samt att

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

utskottet bort under L hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande etableringskontroll i enlighet med vad reservanternas anfört;

12, *beträffande utskottets hemställan under M*, av herrar *Thorsten Larsson, Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under M hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1306 och II: 1518 i ifrågavarande del som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas uttalat om regionalpolitikens inriktning.

Herr STRANDBERG (m):

Herr talman! Frågan om olika åtgärder för att styra vårt näringsliv i regionalpolitiskt och lokaliseringspolitiskt sammanhang har varit uppe till diskussion ett flertal år. Det intressanta är nu att när Kungl. Maj:t lägger fram ett lagförslag rörande lokaliseringssamråd uppträder samtliga demokratiska partier på det sättet att de principiellt godtaga Kungl. Maj:ts resonemang och förslag. Det oaktat föreligger i utskottsutlåtandet ett stort antal reservationer, som väl samtliga får ses som modifieringar av Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill närmare utveckla de reservationer där mitt namn förekommer.

För de företag som skall få informationer av den tilltänkta lokaliseringsmyndigheten innebär lagen att företagens planer måste vara ganska väl konkretiserade vad gäller både produktionsinriktning och behov av arbetskraft osv. Det är för ett sådant företag av väsentlig betydelse att det snabbt kan förverkliga sina intentioner. En försening kan nämligen drabba planeringen på så sätt att man får ett betydligt sämre ekonomiskt utbyte av inve-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

steringen. Genom tidsutdräkt kanske man t. o. m. hamnar i en sådan situation att investeringen inte alls kan genomföras. Det är således för företagen synnerligen angeläget att utan onödig tidsutdräkt kunna få del av de informationer som samrådsförfarandet ytterst syftar till.

Kungl. Maj:ts förslag uppftar nu i lagtextens 2 § att myndigheten skall utfärda bevis om att samrådsskyldigheten fullgjorts. Kungl. Maj:t föreslår också att sådant bevis skall utfärdas senast fyra månader efter det att företaget har gjort anmälan hos myndigheten.

Med hänsyn till vad jag nyss sade har vi inom moderata samlingspartiet bedömt det så, att samrådstiden enligt Kungl. Maj:ts förslag är för lång. Vi har därför i motion yrkat att tiden för samrådsförfarandet i förevarande hänseende bör begränsas till två månader. Det är också detta, herr talman, som framgår av reservationen nr 1. Till utskottsutlåtandet är fogad en bilaga 1, som avser vårt förslag till lydelse av 2 §, där fyra månader är utbytt mot två månader.

I reservation 5 tar vi ställning till Kungl. Maj:ts förslag rörande principer för ytavgränsningar och liknande. Vi har för vår del sagt att samrådsförfarandet av företagen själva måste uppfattas såsom meningsfullt. Det är också angeläget att man får så få fall som möjligt där samrådet inte fyller någon som helst funktion. Vi finner det därför angeläget att påpeka, att mindre väsentliga ändrings- och utbyggnadsinvesteringar bör undantas. Det kan knappast vara realistiskt för vederbörande företag att genomföra en sådan investering på annan ort, som man här kanske syftar till.

Inte heller bör nyetableringar som kräver små lokalutrymmen omfattas av samrådsskyldigheten. Den kan nämligen innebära betydande olägenheter för företagen utan att man egentligen får någon effekt ur rent regionalpolitisk synpunkt. Det är därför som vi i

motion har lagt fram förslag om att minsta ytgränsen bör ökas utöver Kungl. Maj:ts förslag. I reservation 5 har vi anknutit till motionen och yrkar att minsta ytgränsen bör sättas till 600 m² i stället för maximigränsen ungefär 500 m² som Kungl. Maj:t har tänkt sig.

Vi har också ansett att det kunde vara skäligt att sammankoppla denna fråga med sysselsättningseffekten. Samrådsskyldigheten bör begränsas till investeringar som får en inte obetydlig långsiktig sysselsättningseffekt. Kungl. Maj:ts förslag att samrådsskyldigheten skall knytas till en minsta ytgräns för investeringar bör därför enligt vår uppfattning kompletteras med en viss minsta sysselsättningsökning, exempelvis i likhet med vad som gäller i Norge.

Enligt vår uppfattning, som framgår av reservation 5, bör anmälningsskyldigheten således begränsas till investeringar med en minsta yta av 600 m², som beräknas ge sysselsättning för minst 25 personer.

Jag vill, herr talman, i det sammanhanget återropa även reservation 2. Det är en reservation från centerpartiet, som är inne på de tankegångar vi för fram i reservation 5, ehuru centerpartiet i reservation 2 begär att man skyndsamt skall pröva denna fråga varefter förslag från Kungl. Maj:t bör föreläggas nästa års riksdag.

Herr talman! Det har ju här blivit en litet underlig sits — när vi så småningom skall gå till votering, kommer vi ju först att eventuellt votera beträffande reservation 2 och senare beträffande reservation 5. Jag vill därför förklara att vi när det gäller reservation 2 tvingas avstå från att rösta vid en eventuell votering, eftersom vi annars skulle rösta emot det konkreta yrkande vi framställt redan under innevarande års riksdag i reservation 5. Jag hoppas att jag därmed har förklarat vad jag på denna punkt avser.

Reservation 6, som också bygger på förslag från moderata samlingspartiet, går ut på att vi inte motsätter oss att

Samrådsärendena skall handläggas inom arbetsmarknadsstyrelsen men att vi ställer oss tveksamma till vilken speciell funktion som den föreslagna särskilda delegationen kommer att fylla. Syftet med samrådet är ju att företaget skall få information om lokaliseringsförutsättningarna i andra orter än de där företaget tänkt göra investeringen. De bästa förutsättningarna att ge en sådan information och att överlägga med företagen har naturligtvis de tjänstemän som behärskar informationsmaterialet. Vi har svårt att förstå att de ytterligare informationer som delegationen kan bidra med skulle vara så betydelsefulla, att de uppväger nackdelarna av ett sådant förfarande, bl. a. i form av längre tidsåtgång vid själva ärendenas behandling. Vi har sagt att det under alla förhållande klart måste anges i vilka fall överläggningar skall ske mellan delegationen och den anmälade och i vilka fall ett kanske något förenklat samrådsförfarande kan tillämpas. Därutöver trycker vi på att expertinslaget i delegationen, därest man nu fastnar för en sådan, bör göras mera påtagligt.

Vad vi här anfört framgår av reservationen 6, som innebär att detta vårt uttalande skulle gå till Kungl. Maj:t för kännedom.

Reservation 9 tar upp syftet med samrådet och uppgiftsskyldighetens omfattning.

Frågan om själva syftet med samrådet har ju ganska ingående behandlats av en hel del remissinstanser. Man är på jakt efter vad det allmänna regionalpolitiska syftet skall innebära. Jag hänvisar närmast till vad ERU, expertgruppen för regional utveckling, säger för sitt vidkommande, när den anger att syftet med samrådet måste klagöras mer entydigt, innan slutligt beslut om samrådsförfarande fattas. Vi har anslutit oss till denna uppfattning och förordar därför att syftet med samrådet närmare klagöras och att detta också införes i själva lagtexten, om det nu är

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

möjligt textmässigt, eller i motivering-
en till lagen.

Samma förhållande gäller uppgiftsskyldighetens omfattning. I lagförslaget om lokaliseringssamråd sägs ju att myndigheten kan förlänga den tid, inom vilken hevis om fullgjord samråds-skyldighet skall utfärdas, ända upp till ett år. Vi har i reservation 1 krävt att beviset skall utfärdas redan inom två månader, till skillnad mot Kungl. Maj:ts förslag som innebär att beviset skall utfärdas inom fyra månader, men här begär man också en förlängning upp till ett år, om den anmälningsskyldige vägrar att lämna nödvändiga uppgifter.

Vi frågar oss bara, herr talman: Vad innebär begreppet nödvändiga uppgifter? Det är enligt vår uppfattning i propositionen icke så entydigt, att företagsamheten verkligen kan förstå vad detta har för innebörd. Risken är ju att det här lämnas ett alltför stort utrymme för kanske en skönmässig och godtycklig behandling av den sökande. Det bör därför i lagtexten eller i motiven till lagtexten fastställas vad som menas med dessa nödvändiga handlingar, för att det skall bli en större trygghetskänsla. Detta framgår av vår reservation nr 9.

Herr talman! Reservation 10 slutligen, som förutom av våra representanter under-tecknats av utskottets folkpartister och centerpartister, går endast ut på att företrädarna för de mindre och medelstora företagen skall få bättre möjligheter att medverka.

Jag ber med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till reservationerna 1, 5, 6, 9 och 10.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Vårt framtida samhälles utformning bestäms i hög grad av de beslut som fattas av olika samhällsorgan. Övertygelsen att vi måste skapa ett decentraliserat samhälle har växt bland flertalet politiskt ansvariga instanser.

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

En klar målsättning och bestämda direktiv för den regionala planeringen måste dock till för att förhindra negativa verkningar ur miljö-, social och samhällsekonomisk synpunkt.

Jag betraktar statsrådet Holmqvists föreliggande proposition om samråd vid etablering och lokalisering av industrier och arbetstillfällen som endast ett första steg på vägen till en mera effektiv lokaliseringspolitik. Som ett första steg mot lokaliserings- och etableringstillstånd kan förslaget hälsas med tillfredsställelse, och jag anser att det bör tillmätas en viss betydelse. Jag kan nämna i sammanhanget att det förhållandet att AMS avses bli lokaliseringsmyndighet innebär också ett samråd i stort över regiongränserna. Personligen måste jag säga att jag känner mig tillfredsställd också på den punkten, ty det innebär något av en bönhörelse med avseende på en motion som jag väckte i våras.

Emellertid finns det många frågetecken. Varför har inte regeringen ansett sig redan nu kunna gå litet längre och försökt få mera påtagliga resultat av samrådet? Nu föreslås endast att företag skall vara skyldiga att samråda med lokaliseringsmyndigheten, men när de fått intyg på detta kan de helt nonchalerade vad som uppnåtts vid samrådet, om jag förstått rätt.

Jag hoppas verkligen att lokaliseringsmyndigheten försöker påverka etableringen i en mera decentraliserande riktning än som hittills har varit fallet. Vi håller nu på att sammanflyttra oss i storstadsområdena utan tanke på koncentrationens konsekvenser. Mycket stora städer är dyrbara för medborgarna, både ekonomiskt och miljömässigt. Det har berättats mig att en tysk utredning visat att städer med mer än 170 000 invånare blir alltför dyrbara. Vårt land har en stor tillgång i sina stora ytor, och det förhållandet borde vi utnyttja bättre. Men vad gör vi? Jo, vi planerar att Storstockholm vid sekelskiftet skall hysa en fjärdedel av landets hela folkmängd eller att vid

samma tid tätorterna skall kunna inrymma 90 procent av landets befolkning, vilket innebär en stark koncentration till de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Genomförs inte en god och framsynt översiktlig planering, så kommer denna missriktade ambition att driva fram krasst ekonomiskt egoistiska krav utan hänsyn till andra värdefulla faktorer för människorna och samhället.

Jag hör ibland vissa kommunalmän i den stad som ligger närmast min hemort, nämligen Malmö, säga så här: Vi måste skynda oss att utveckla Örestadsalternativet, så att vi kan ta upp konkurrensen med Hamburgområdet. Då frågar man sig: Är det nödvändigt med en sådan storregionstävlan? Blir människorna i den skissade storstaden lyckligare då? Kommer inte det ensidiga ekonomiska tänkandet att innebära ett eftersättande av miljöfrågor och andra livsviktiga funktioner?

Av de reservationer som tidigare berörts vill jag nämna ett par. I reservation 11 vill centern att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en utredning angående etableringskontroll, innefattande förslag om att vi bör pröva införande av ett särskilt etableringstillstånd.

Vi är även av den uppfattningen att man med det snaraste bör precisera ett regionalpolitiskt program för hela landet. Är det, herr statsråd, inte snart tid att sprida ljus över den riksplanning som säges pågå? Varför detta hemlighetsmakeri? Borde inte riksdagen snarast få del av denna utredning?

I anslutning till detta yrkar jag bifall till reservation nr 12.

Som jag framhöll, blir det nu föreslagna samrådsförfarandet av ringa lokaliseringpolitisk effekt. Vi finner det inte angeläget att samrådsmyndigheten direkt offentliggör sin inställning i de enskilda fallen. Men man bör ändå pröva möjligheterna att låta lokaliseringsmyndighetens protokoll bli offentligt tillgängliga.

Vi framför dessa synpunkter i reservation nr 3.

I propositionen betonas önskvärdheten av att samrådsskyldighet skall gälla inom de geografiska områden och de sektorer av näringslivet som regeringen bestämmer. Från demokratisk synpunkt anser jag att regeringen inte bör få en så vittgående fullmakt. Riksdagen bör ha ett avgörande inflytande över vilka områden det i stort sett skall gälla och hur dessa skall vara utformade.

Centern har vid upprepade tillfällen framhållit nödvändigheten av att motverka den starka koncentrationstendens som varit rådande under särskilt de två senaste årtiondena. En koncentration av bebyggelse och sysselsättning till några få storstadscentra är inte bra. Vådorna härav är alltför välkända för att jag skall behöva gå in på detaljer. Den koncentration av arbetstillfällen som blir följderna härav kommer att innebära en indirekt tvångsförflyttning av arbetskraft till en inte alltid trivsamt boendemiljö. Jag tror att vi alltför litet har beaktat behovet av en mera decentraliserad bebyggelsestruktur. För jag emellertid uttala den förhoppningen att vi snart får del av det regionala program för hela landet som regeringen ställde i utsikt vid vårriksdagen. Riksdagen bör vara angelägen om att regionalpolitiken inriktas på ett så decentraliserat samhälle som möjligt.

Jag inskränker mig därför till, herr talman, att yrka bifall till de reservationer, där mitt namn förekommer.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Inledningsvis vill jag något beröra de riktlinjer som antogs av 1964 års riksdag för lokaliseringpolitiken, enligt vilka denna politikens mål är att främja en lokalisering innebärande bl. a.:

att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blir fullt utnyttjade och fördelade på sådant sätt att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande främjas,

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

att det stigande välståndet fördelas så att människorna i olika delar av landet erbjuds tillfredsställande social och kulturell service,

att strukturomvandlingen och den ekonomiska expansionen sker i sådana former och i sådan takt att de enskilda individernas trygghet värnas samt slutligen

att rikets försvar underlättas.

En målsättning formulerad i så allmänna ordalag anger visserligen själva viljeinriktningen för lokaliseringpolitiken men den ger inte någon ledning för det praktiska handlandet, och befolkningen i olika delar av stödområdet får inte något klart begrepp om vad regionalpolitiken kan komma att betyda för deras egen ort.

Utvecklingen har visat att de riktlinjer och åtgärder som 1964 års riksdag beslutade inte i tillräcklig utsträckning förmått lösa de svårigheter som strukturförändringarna i vårt näringsliv inneburit för stora delar av vårt land. Vad som saknats har varit och är en målsättning för att veta hur vi skall styra lokaliseringpolitiken och för att bedöma effekten av politiken sådan den har blivit utformad. Det behövs en målsättning för att länen och kommunerna skall kunna göra sin planering och likaså för att det privata och det statliga näringslivet skall kunna lokalisera sig till vissa orter, där man vet vilket befolkningsunderlag man har att räkna med när det gäller både konsumenter och arbetskraft.

Vid vårriksdagen behandlades proposition nr 75, som väl i stort sett innebar en fortsättning och vidareutveckling av de lokaliseringspolitiska insatser som riksdagen beslutade år 1964. Departementschefen anförde då bl. a. att målen för den regionala politiken skulle vara att bidra till att skapa ökad jämlikhet i ekonomiskt, socialt och kulturellt avseende mellan människor i skilda delar av landet. För att uppnå detta ansågs en mera fast utformad regional politik nödvändig, och förutsättningarna för en

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

i länen förankrad och hela landet omfattande regional politik skulle förbättras genom de handlingsprogram — länsprogrammen 1970 — som för närvarande utarbetas av länsstyrelserna och planeringsråden.

En så allmänt formulerad målsättning mötte helt naturligt inga protester, men den skapade inte heller någon klarhet om vad regionalpolitiken skulle innebära konkret för olika områden. En fastare regionalpolitik avsåg regeringen som bekant inte att utforma förrän länsprogram 1970 förelåg, och det skulle innebära att beslut om målsättning kan väntas tidigast 1972. Vid den tidpunkten har regionalpolitiken bedrivits på försök och utan klar målsättning i åtta år, och det vittnar inte om någon större handlings- och initiativkraft hos regeringen.

Lokaliseringsutredningen behandlade i sitt betänkande bl. a. frågan om etableringskontroll beträffande företags-etableringar, främst då i storstadsområdena, och på grundval av detta förordades i proposition nr 75 till årets riksdag att upplysnings- och rådgivningsverksamheten i lokaliseringsfrågor skulle göras mer allmängiltig och få organiserade former. Det är väl detta som har föranlett den proposition nr 154 som nu har behandlats av bankoutskottet i dess utlåtande nr 69.

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t genom en lag om lokaliseringssamråd får bemyndigande att förordna om skyldighet för den som planerar nybyggnad av eller annan byggnadslovskrävande åtgärd med lokaler att samråda med statlig lokaliseringsmyndighet om lokaliseringen av den verksamhet som lokalerna är avsedda för. Syftet med samrådet sägs vara att skapa garanti för att företagares lokaliseringsbeslut fattas på grundval av allsidig information om lokaliseringsförutsättningarna på skilda håll i landet. Vidare sägs att samrådet skall inledas efter anmälan från den som planerar byggnadsåtgärden. Efter samrådet utfärdar

vederbörande myndighet bevis att samrådet har ägt rum, och detta bevis skall utfärdas på den anmälandes begäran inom fyra månader efter det att anmälan gjorts.

Lokaliseringsmyndighet förutsättes arbetsmarknadsstyrelsen bli. Kontrollen av att samrådskyldigheten fullgöres skall åstadkommas genom att byggnadslov för den planerade åtgärden inte får beviljas utan att bevis om samråd har företetts, och bestämmelser om detta föreslås bli införda i byggnadsstadgan.

I remissyttrandena över departementspromemorian tillstyrker de flesta remissinstanser det samrådsförfarande som föreslås i promemorian. En grupp remissinstanser ställer sig huvudsakligen positiva till promemoriaförslaget men sätter i fråga om inte en starkare styrning av etableringar skulle kunna vara motiverad, i varje fall på längre sikt.

Slutligen föreligger avstyrkande yttranden från en del organ och sammanslutningar som väl kan sägas ha sin hemvist i storstadsregionerna.

Den framlagda propositionen har föranlett en folktoppmotion, nr 1305 i denna kammare och nr 1521 i andra kammaren. Där framhålles bl. a. att undersökningarna om de regionala utvecklingstendenserna i Sverige visar att den regionala obalansen blivit alltmer framträdande med befolkningskoncentration i storstadsområdena. Vidare påtalas vikten av att man dämpar tillväxten i de s. k. stockningsområdena.

Motionärerna anser att samrådet är motiverat som ett komplement till den tidigare utvidgningen av arsenalen av regionalpolitiska medel, men framhåller att det, om informationen skall bli konsekvent och meningsfull, krävs att lokaliseringsmyndigheten vid samråden kan presentera av statsmakterna preciserade mål för regioner.

Det i propositionen föreslagna samrådsförfarandet och anmälningskyldigheten ligger väl i linje med vad folkpartiet framhållit som tänkbar åtgärd

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

Herr GUSTAFSSON, NILS-ERIC,
(cp):

för detta ändamål. När det så gäller den geografiska avgränsningen avses samrådsförfarandet gälla storstadsregionerna. Regeringen vill också förbehålla sig rätten att efter hand begränsa samråds-skyldigheten, och skäl för samråd kan väl sägas föreligga i alla regioner där stockningstendenser är fullt märkbara.

För en viss utvidgning talar enligt motionärernas uppfattning emellertid vissa skäl, bl. a. att det, om samråds-skyldigheten skall få den avsedda regionalpolitiska effekten, är nödvändigt att också låta den gälla starkt expansiva regioner inom storstädernas influensområde.

Jag vill understryka att det skall gälla starkt expansiva regioner. Jag vill i detta sammanhang erinra om att dessa problem inte föreligger i Göteborgsregionens influensområde. Jag vill exempelvis påpeka att i norra Bohuslän, Boråsområdet och Halland — med undantag av Väröområdet — föreligger behov av industrilokaliseringar, detta trots närheten till Göteborgsregionen.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till reservation 4, som är fogad till utskottets utlåtande.

När det gäller centerpartimotionen har vi anslutit oss till den reservation som innehåller en begäran att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla att det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet för en aktiv lokaliserings- och regionalpolitik måtte omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer. Dessa företags betydelse för svenskt näringsliv underskattas ofta. Näringslivsdebatten rör i stor utsträckning storföretagen. Utmärkande härför är exempelvis riksplanelingen, där hittills Industriförbundet och dess medlemsorganisationer tillmätts stor betydelse.

Det är angeläget att de små och medelstora företagens organisationer innesluts i samarbetet mellan staten och näringslivet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation 10, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har i egenskap av utskottsrepresentant talat för de ståndpunkter som vårt partis företrädare i utskottet har intagit i anledning av denna proposition och de i anslutning därtill väckta motionerna. Jag skall därför inte gå in på några närmare motiveringar men vill i alla fall säga några ord.

Jag tror t. ex. att frågan om etableringskontroll, etableringsanmälan och/eller lokaliseringssamråd hör till de viktigaste frågor som vi här i landet har att ta ställning till när det gäller att verkligen få en effekt av regionalpolitiken — och det vill ju alla numera.

Vid en av de tre lokaliseringspolitiska debatterna här i kammaren, nämligen den som hölls den 21 maj, förelåg bankoutskottets utlåtande i anledning av bl. a. en motion som hade avgivits av herr Asling och mig, där vi hemställde att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära att i det fortsatta utredningsarbetet om regionalpolitikens utformning skyndsamt skulle prövas införande av etableringskontroll i storstadsregionerna i enlighet med vad som i motionen hade anförts. Man kan säga att detta i stora drag är en linje som följer upp den decentraliseringsfilosofi centerpartiet har gjort till sin. Bankoutskottet gick vid det tillfället emot vår motion. Det tyckte vi då var beklagligt. Vi fick inte heller någon från de övriga partierna i kammaren med oss, och det tyckte vi naturligtvis var om möjligt ännu beklagligare. Men frågan har mognat, och det är väl alldeles uppenbart att centerns tanke vunnit stor anklang i den allmänna debatten.

I den reservation från vårt partis representanter, som förelåg i våras, sade vi att det gällde att försöka använda etableringskontrollen, som vi då ville ha utredd, som ett medel att dämpa storstädernas expansion. Den Lemneska utredningen hade strax dessförinnan anfört vissa synpunkter på denna fråga,

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

och flertalet remissinstanser som uttalat sig hade också ställt sig positiva till ett system, innefattande i första hand anmälan, ehuru Lemne i sin utredning hade använt ordet etableringskontroll.

I propositionen i våras anförde departementschefen att han fann det utslutet att på grundval av föreliggande utredningsmaterial ta ställning till de framförda kraven på etableringstillstånd. Han ansåg emellertid att förutsättningar fanns att redan då aktualisera ett anmälningssystem, och han hänvisade därvid till en inom inrikesdepartementet upprättad promemoria i ämnet. Det förslagets huvudpunkter har väl nu återkommit i den proposition, nr 154, som är grunden för bankoutskottets utlåtande nr 69. Jag vill gärna personligen säga att jag är glad för att detta förslag nu har kommit i form av en Kungl. Maj:ts proposition.

När vi diskuterat denna fråga har vi sagt att en fast riksplanering — så fast den kan bli — är nödvändig. Denna låtgåpolitik — jag höll på att säga låtgåliberalism — som har tillåtit att omflyttningar skett på ett alldeles ohämmat sätt kan enligt vår mening inte få fortsätta. Vårt gamla krav på en riksplanering, där man har klart för sig vad man vill göra, måste tillgodoses. Vi har i dag inte en sådan planering.

På riksdagens bord ligger nu ett utlåtande på grundval av en proposition om detta lokaliseringssamråd, men jag vill inte vara så optimistisk att jag tror att alla problem genom dagens beslut kommer att lösas. Vi har också i de motioner som har väckts i anslutning till propositionen framfört att man måste ha en handlingsberedskap som är klar den dagen man upptäcker att denna möjlighet till samråd kanske inte räcker. Jag vore personligen glad om det skulle räcka med detta samråd, men uppriktigt sagt tror jag inte att det gör det. Därför fasthåller vi vid vår linje att man bör utreda frågan om hur samhället skall kunna ta itu med dessa saker på ett riktigare och effektivare sätt,

om de positiva verkningarna av denna i och för sig tacknämliga reform låter vänta på sig eller inte blir vad man tror.

Med detta, herr talman, ber jag att få instämna i det yrkande om bifall till olika reservationer som redan har framställts av herr Thorsten Larsson.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! I det beslut om riktlinjerna för regionalpolitiken som statsmakterna har fattat ingår som ett led att den starka tillväxten i storstadsregionerna bör dämpas och avlänkas till andra delar av landet. Här om råder såvitt jag kan förstå inga delade meningar.

Nu har regeringen lagt fram det redan i våras aviserade förslaget om lokaliseringssamråd vilket får ses som ett medel att dämpa storstädernas tillväxt. Om behovet av åtgärder av detta slag är som sagt alla ense, och propositionens förslag har i stort sett godtagits av alla utom av vänsterpartiet kommunisterna.

Förslaget om lokaliseringssamråd innebär i korthet att den som planerar nybyggnad av eller annan åtgärd med lokaler, för vilken fordras byggnadslov, skall samråda med en lokaliseringmyndighet som tänkes bli arbetsmarknadsstyrelsen. Omfattningen och den närmare utformningen av lokaliseringssamrådet skall regeringen få fullmakt att besluta om. De riktlinjer som regeringen därvid tänker tillämpa redovisas utförligt i propositionen. Detta obligatoriska lokaliseringssamråd godtas alltså av de borgerliga partierna. Men samtidigt har de, såsom framgår av de tolv reservationer som är fogade till bankoutskottets utlåtande, i ett antal detaljer framfört särmeningar. Man är med om att ge regeringen en fullmakt att utforma lokaliseringssamrådet, men samtidigt vill man i ett antal detaljer begränsa denna fullmakt. Jag behöver väl knappast påpeka, herr talman, att någon enighet om de olika säryrkandena

inte föreligger mellan de borgerliga partierna. Endast en av de tolv reservationerna har man lyckats skriva ihop sig om.

Sammanfattningsvis vill jag om reservationerna säga, att jag tycker att man visar en överdriven ambition i en rad smådetaljer för att begränsa regeringens handlingsfrihet. Vi är alla väl medvetna om, och det understryks även i propositionen, att systemet med lokaliseringssamråd får ses som en försöksverksamhet. Systemet bör nu prövas en tid, och sedan får vi se om det ger de effekter på storstädernas expansion som vi alla önskar få till stånd.

Låt mig sedan, herr talman, ta upp några detaljmärkningar mot regeringens förslag som framförts i reservationerna.

I reservation 1 vill utskottets moderata ledamöter begränsa tiden för samrådsförfarandet från fyra månader, som regeringen föreslagit, till två månader. Som motivering anför man att samrådet inte onödigtvis bör medföra en försejning av företagens planerade investeringar. Till detta vill jag säga att det bör ligga i företagets eget intresse att i så god tid som möjligt innan planerna skall realiseras ta kontakt med samrådsmyndigheten. Kontakterna bör alltså tas på ett tidigt skede i planeringsprocessen. Om det går till på det sättet, tror jag inte att det spelar någon som helst roll för företagen om den längsta samrådstiden fastställs till två månader eller fyra månader. Däremot är det viktigt att samrådsmyndigheten får tillräcklig tid på sig för att presentera ett fylligt material om lokaliseringsbetingelserna för företagen så att man kan föra reella diskussioner med dem om olika lokaliseringalternativ. Det är självklart att myndigheten skall handlägga lokaliseringsårendena så snabbt som förhållandena medger.

I den centerpartistiska reservationen nr 2 tar man upp en kort diskussion om vilka grunder som skall gälla för samrådet. I propositionen är samrådsskyl-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.
digheten knuten till byggnadsåtgärder. Reserverna vill att man skall föra in i bilden även den sysselsättningspolitiska ökningen som kan beräknas följa av investeringen såsom en grund för detta samråd. I och för sig torde alla vara överens om att det är sysselsättningseffekten som man i första hand vill mäta och ta hänsyn till. Å andra sidan är det givetvis förenat med svårigheter både att i förväg bedöma sysselsättningseffekten av en investering och att i efterhand konstatera om en bestående sysselsättningsökning ägt rum. Härav följer att det också är svårt att kontrollera att samrådsskyldigheten iaktas i sådana fall. Den anknytning till byggnadsåtgärder som föreslås i propositionen är enligt min mening administrativt enkel och lätt att tillämpa. Jag tycker därför att det är riktigt att man åtminstone under ett inledningsskede väljer en sådan väg.

I reservation 3, också den centerpartistisk, finner jag det en smula egenomligt då man säger, att riksdagen bör få tillfälle att på lämpligt sätt yttra sig över eventuella framtida beslut av Kungl. Maj:t om ändringar i systemet med lokaliseringssamråd. Detta är inkonsekvent. Man är alltså villig att ge regeringen fullmakt att utforma systemet och riktlinjerna såsom utförligt redovisats i propositionen, men samtidigt vill man ta tillbaka fullmakten. Därtill kommer att denna uppläggning rent lagtekniskt är omöjlig, vilket utskottet också påvisat i sin skrivning. Om man vill begränsa regeringens handlingsfrihet måste detta naturligtvis ske genom att lagen om lokaliseringssamråd ändras så att man i den inför materiella föreskrifter om samrådets utformning. Sådana föreskrifter har emellertid inte påyrkats.

Ett fint exempel på mittensamverkan har jag funnit i reservation 4. Där förordas att samrådsskyldigheten geografiskt avgränsas så att den omfattar inte bara storstadsregionerna utan även expansiva stadsregioner i storstädernas

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

omedelbara influensområden. Det kan givetvis finnas skäl för en sådan utvidgning, men det finns också skäl mot, främst av praktisk natur. Det är möjligt att lokaliseringsmyndigheten under ett inledningsskede inte orkar med mer än storstadsregionerna, om den information som ges företagen skall bli kvalificerad och fyllig.

Det är väsentligt att informationen och överläggningarna blir kvalificerade om samrådsförfarandet skall uppfattas positivt av företagen. När erfarenheter har vunnits kan det väl finnas skäl att åter ta upp frågan om den geografiska avgränsningen.

En ren detaljfråga, enligt min bedömning, tas upp i den moderata reservationen 5. Reservanterna vill höja den minsta ytgränsen för byggnadsåtgärder som skall kräva samråd från 300—500 kvadratmeter till 600 kvadratmeter. Syftet härmed är att mindre väsentliga omändrings- och utbyggnadsinvesteringar inte skall behöva grunda krav på samråd, eftersom lokalisering till annan ort knappast skulle vara ett realistiskt alternativ i sådana fall. Här tycker jag reservanterna ger uttryck för en omotiverad oro. Naturligtvis kan en sådan sak som minsta ytgräns diskuteras. Men jag tror att hur man än gör avgränsningen som kommer, får man alltid med en del fall där samrådet kanske inte har en så stor uppgift att fylla. Samrådsförfarandet får givetvis i sådana fall göras mycket enkelt och bör därför inte medföra någon större olägenhet för företagen. De undersökningar av dessa frågor som har gjorts tyder på att en enhetlig minsta ytgräns om 300—500 kvadratmeter skulle leda till en arendeolymsom som medger reella diskussioner. Såvitt jag har kunnat finna har reservanterna inte anfört några skäl som skulle tyda på något annat.

Lokaliseringsärendena skall inom arbetsmarknadsstyrelsens handläggas av en särskild delegation. Denna delegation har man från moderat håll, som framgår av reservation 6, ställt sig tveksam

till. Om den skall finnas vill man ha expertinslaget i den förstärkt. Givetvis bör det finnas sakkunskap av betydelse för samrådsverksamheten i delegationen; något annat har ju aldrig varit avsett. Men jag anser att de som föreslås bli representerade i delegationen — staten, kommunerna, näringslivet och arbetstagarerna — också bör vara med. Jag kan inte se att kravet på sakkunskap står i motsättning härtill, snarare tvärtom.

Kommunerna skall alltså vara representerade i samrådsdelegationen. I propositionen redovisas också utförligt de olika vägar på vilka länsstyrelser och kommuner skall få tillfälle att ta del i behandlingen av samrådsärenden. Men centerpartiet vill inte låta sig nöja med detta, som framgår av reservation 7. Centern menar att det finns skäl att särskilt pröva hur regionala och kommunala organ skall beredas bästa möjligheter att ta del i lokaliseringssamråd. Jag tror att centern kan vara lugn. Dess önskemål om en aktiv medverkan från kommuner och länsstyrelser kommer säkert att bli tillgodosedda.

En annan detalj i samrådsförfarandet tas upp i den centerpartistiska reservationen 8. Den rör sekretessfrågan vid behandling av samrådsärenden. Centern vill att lokaliseringsmyndighetens inställning i enskilda lokaliseringsärenden skall anges i protokoll som skall vara offentliga. Det tycks framgå av motiveringen att man på detta sätt vill få till stånd en starkare press på de berörda företagen att också följa myndighetens förslag. Man talar om vikten av att samrådet får de avsedda effekterna. Jag tror inte att man skall gå fram på den väg centern här vill förorda. Enligt min mening bör man nu satsa på att få till stånd öppna och förtroendefulla överläggningar mellan myndigheten och företagen, och jag tror att detta skulle kunna riskeras om man gick på centerns linje i den här frågan.

I reservation 9, som moderaterna har ställt sig bakom, krävs att syftet med

samrådet skall preciseras och anges i lagtexten. Vidare skulle det preciseras vilka handlingar som den samråds-skyldige skulle vara tvungen att lämna samrådsmyndigheten. Syftet med samrådet är ju utförligt redovisat i propositionen, och någon särskild precisering av detta i lagtexten är enligt min uppfattning onödig. Reservanternas yrkande anser jag tyder på en alldeles omotiverad misstänksamhet mot lokaliseringsmyndigheten. Jag tror inte alls att det finns några skäl att befara något missbruk från myndighetens sida av den rätt den får att begära upplysningar av företagen.

På en punkt har som jag redan nämnt de borgerliga lyckats ena sig, vilket framgår av reservationen nr 10. Man vill att det fortsatta lokaliseringspolitiska samarbetet mellan staten och näringslivet skall omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer. Vad man syftar på här tycks vara den samverkan på detta område som har inletts mellan regeringen och Industriförbundet. Att de mindre och medelstora företagen spelar en stor roll för möjligheterna att med regionalpolitiska åtgärder åstadkomma en utjämning mellan olika regioner är enligt min mening alldeles klart. Insatser görs ju också i samverkan mellan myndigheter och företag för att få fram etableringar inte minst av sådana företag. Jag tror att vi lugnt kan utgå från att det intresse som finns hos de mindre och medelstora företagen att medverka i lokaliseringspolitiska insatser också kommer att tas till vara. Egendomligt vore det väl anars. Sedan får det väl visa sig vilka former som kan vara de lämpligaste för en sådan samverkan.

Det mest intressanta ståndpunktstagandet från reservanternas sida görs kanske i den centerpartistiska reservationen nr 11. Där begär man en utredning om etableringskontroll, innefattande krav på etableringstillstånd eller särskild etableringsavgift. Ett sådant system tycks man vilja sätta i kraft, om

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

lokaliseringssamrådet inte skulle få tillräckliga effekter. Samma krav framförde centern i våras, när riksdagen behandlade riktlinjerna för den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten. Men om jag inte minns fel tog centerledaren herr Hedlund i valrörelsen avstånd från ett system med etableringskontroll och ville för sin del ha ett mindre ingripande system för styrning av etableringarna. Vilken linje har centern egentligen? Skall vi hålla oss till reservanternas eller till herr Hedlund? För min del tror jag att samrådsförslaget kommer att få lokaliseringspolitiska effekter. Men samrådet får naturligtvis ses som en försöksverksamhet, som nu bör prövas ett tag. Sedan får vi följa upp effekterna och se efter vilka resultat som kan nås. Det får då visa sig om erfarenheterna tyder på att det kan finnas skäl att överväga andra former för att påverka företagens lokaliseringsbeslut. Däremot är det inte nödvändigt att nu sätta i gång en utredningsverksamhet med den inriktning som reservanternas tänker sig.

Slutligen tar centern i reservationen nr 12 upp sin gamla kähäst om behovet av att precisera ett regionalpolitiskt program för hela landet, innefattande bl. a. en riksplaning i fråga om fördelning av resurser och utvecklingsmöjligheter mellan olika regioner. Förutsättningar för att ange ett sådant program finns inte ännu, menar man. I avvaktan härpå skall riksdagen då, tänker man sig, ange en viljeinriktning genom att uttala att regionalpolitiken bör inriktas på ett så långt möjligt decentraliserat samhälle. Att ett sådant uttalande på något sätt skulle kunna vara vägledande för regionalpolitiken har jag svårt att förstå. Vi inser väl alla att man inte kan decentralisera hur långt som helst. Och jag tror inte heller att centern skulle vara beredd att godta ett samhälle som var så långt som möjligt decentraliserat. Det måste finnas betydande restriktioner för decentraliseringssträvandena, om vi inte skall få

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

ett samhälle som ingen önskar sig — inte heller centern. Det är min uppfattning att parollen om ett så långt möjligt decentraliserat samhälle inte tillför den regionalpolitiska debatten något som helst konstruktivt.

Jag vill tillägga, herr talman, att det ju följer av de ställningstaganden som jag redan har redovisat, att jag inte heller kan biträda de krav som framförs i en motion från vänsterpartiet kommunisterna om generell förbud mot nylokaliseringar och utvidgningar i storstadsregionerna.

Avslutningsvis kan jag konstatera att det råder enighet om huvudlinjerna i förslaget till lokaliseringssamråd men att de borgerliga partierna var för sig fört fram en rad säyrkanden i detaljer.

Herr talman! Jag ber att på samtliga punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Efter herr Åke Larssons både klagande och intressanta anförande har jag inte så mycket att tillägga. Det är bara på en punkt som jag vill kommentera vad som är sagt. Jag tror att det framgick av både herr Åke Larssons och herr Annerås' inlägg — möjligen skyntade det fram även hos de övriga talarna här — att man beklagade att det inte fanns en riksplan nu, att planeringsarbetet inte var färdigt, att målsättningen inte var utskrivna m. m. Herr Annerås gick så långt att han sade att det inte vittnar om någon större handlingskraft att man hade tänkt sig att komma tillbaka till riksdagen 1972 med ett utformat program för vår regionalpolitik.

Men det är väl nödvändigt att vi ändå tar varje sak för sig. Den verksamhet som vi nu skall bedriva för att få bättre regional balans i vårt land, måste omfatta ett brett fält. Vi måste tillgripa en hel rad olika åtgärder. Därför gör vi klokt i att se till att vi kan diskutera

varje enskild sådan åtgärd utan att man därmed skall göra den beroende av ställningstaganden i vissa andra avseenden. Som det mycket riktigt har påpekats här anmälde jag i våras, när vi fattade beslutet om de regionalpolitiska hjälpmedlen, stödet m. m., att jag hade avsikten att återkomma till höstrikdagen med ett förslag om lokaliseringssamråd. Jag sade då att det underlag vi har inte är av sådan karaktär att man kan förorda något annat än en form av samråd. Om vi skulle tänkt oss ett mera tvingande system, där vi skulle försöka styra företagen på ett helt annat sätt än vad vi gör i dag, inser var och en att det hade varit nödvändigt att göra en ganska grundlig undersökning av vad det kunde få för verkningar i olika avseenden, vad det skulle betyda av samhällets övertagande av ekonomiskt ansvar i sådana fall då man begick fel osv. Det finns anledning att även i dag i denna diskussion erinra om att vi inte har detta underlag. Därför har det egentligen bara varit möjligt att gå den väg som vi har gjort, nämligen att rekommendera samråd. För mig har det inte varit någon som helst svårighet i det, ty jag ser det som den mera naturliga utvecklingslinjen att vi försöker samarbeta kring dessa frågor.

Det har redan konstaterats att på denna punkt råder stark splittring mellan de borgerliga partierna. Jag ser det närmast som ett försök att åstadkomma vissa agitatoriska effekter, när centerpartiet här gör vissa uttalanden. Det är, som herr Åke Larsson redan påpekat, kanske inte så mycket innehåll i de yrkanden som ställs. Det sista exempelvis kunde nästan ha varit överflödigt, ty det är så propagandamässigt.

På samma sätt har moderata samlingspartiet funnit anledning att markera en, skall vi kalla det vakhållning kring företagsamheten och en viss ängslan för att man här skulle träda företagets intresse för nära. Jag ser i det ställningstagandet ett uttryck för att vi har lyckats lösa denna fråga på ett rim-

ligt sätt. Vi har gått en medelväg, där vi också har stor utsikt att få respekt för våra förslag, eftersom det dock vinner bred anslutning från riksdagen. Men även om det är fråga om samråd har förslaget ändå utlöst rätt mycken misstänksamhet i de tre storstadsregionerna. Ingen har väl kunnat undgå att märka hur man därifrån har uttalat ängslan över att vi nu skulle tillgripa ett medel att dirigera utvecklingen. Man har sagt att det egentligen inte finns underlag för ett sådant handlande. Man borde veta mer om vilka förutsättningar som måste föreligga för att nå ett ökat välstånd i vårt land och hålla utvecklingen i den riktning som vi hittills haft den i, med möjligheter till höjd ekonomisk standard. Man har sagt att detta kan bli äventyrligt. Jag tror att man också har överdrivit de farhågor som yppats i dessa storstadsregioner. Jag menar att samrådet bör vara ett instrument som skall handläggas med gott förstånd. I den mån man inte utan svårigheter kan utveckla verksamheten i Stockholms-, Göteborgs- eller Malmöregionerna, är det självklart att man bör se till att det blir så litet krångel som möjligt med denna verksamhet, ty det är naturligtvis ett starkt intresse att vårt näringsliv skall kunna utvecklas utan alltför omotiverat störande inslag. På denna punkt vill jag säga till herr Strandberg och andra att jag har den uppfattningen att det bör vara ganska lätt att få tillstånd till etableringar som svårigen kan ske någon annanstans — vi kan tänka oss ett företag som skall bygga ut en lageranordning, eftersom det kanske har sina produkter liggande under bar himmel, och då är det inte fråga om någon förändring av verksamheten. Men jag vill också framhålla att det är mycket svårt att föreskriva vilka uppgifter som skall lämnas i detta sammanhang, eftersom företagen har så olika inriktning. Riksdagen bör därför verkligen akta sig för att fastställa alltför detaljerade bestämmelser.

Jag menar att detta lokaliseringsor-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.
gan ju bör vinna erfarenheter och efter hand utveckla verksamheten. Jag är övertygad om att vi kan räkna med förståelse i delegationen och hos de tjänstemän som skall handlägga dessa ärenden för både företagens intresse och samhällets intresse av att det verkligen kommer till stånd en regional utveckling.

Jag har egentligen inte anledning att säga så mycket mer. Jag kan inskränka mig till att uttala min tillfredsställelse över att det förslag som här framlagts nått så bred anslutning från riksdagens sida. Härefter ser jag förutsättningar för att verksamheten också skall kunna ge ett gott resultat.

Vi får sedan återkomma till de andra tingena både när det gäller riktlinjerna, målsättningen och det bättre underlag som vi får när länsplan 70 är genomförd. Men det finns ingen anledning att gå in på denna i diskussionen i dag, eftersom den har så litet att göra med den proposition det här gäller.

Herr **GUSTAFSSON, NILS-ERIC,**
(cp):

Herr talman! Jag skulle till herr statsrådet Holmqvist vilja säga att jag anser att han är på rätt väg och att vi från centern önskar honom lycka till på den fortsatta vandringen.

Jag tyckte emellertid att ett uttalande av herr statsrådet sammanställt med ett uttalande av herr Åke Larsson inte riktigt stämde. Herr statsrådet säger att de reservationer som här avgetts inte innehåller så mycket, under det att herr Åke Larsson säger att reservation 11 är mycket märklig. Han följer upp detta med att ställa den försåtliga frågan: Vem är det vi skall lita på? Är det centerns reserver i utskottet, eller är det herr Hedlund i Rådom?

Jag tror inte att herr Åke Larsson skall behöva vara orolig på denna punkt. Det föreligger inte någon disparation mellan dessa två instanser. Vad centern i motion och reservation har

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

krävt är att vi skall utreda frågan om etableringskontroll. Vi har naturligtvis helt förutsättningslöst nämnt vilka åtgärder vi skulle kunna tänka oss i ett sådant sammanhang, men herr Åke Larsson måste ha tappat bort klämman och inte lagt märke till att det är fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning. Detta yrkande går mycket bra ihop med herr Hedlunds uttalande i somras.

Vidare sade herr Åke Larsson också någonting om decentraliseringssträvandena. Enligt min mening yttrade han sig en smula oförsiktigt på den punkten. Han sade att de resonemang som vi har fört inte har någon betydelse. Detta kan väl herr Larsson ändå inte mena.

Det har påståtts att vi fört agitatoriska resonemang. Ja, är agitatoriskt ett fult ord? Jag tycker inte att det är särskilt fult. Jag återkommer än en gång till att herr Holmqvist är på rätt väg. Vi får nog så småningom ganska säkert en riksplaning som kommer att på ett helt annat sätt än tidigare visa viljeinriktningen, inte bara hos regeringen utan också hos de övriga partierna. Och att man, när man framför sina åsikter, ibland kan bli beskylld för att vara agitatorisk tar jag nästan som någonting smickrande.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! Det finns väl nu inte så förfärligt mycket att säga. De stora principerna tycks vi vara rätt eniga om. Jag vill understryka, liksom herr Gustafsson i Byske gjorde, att herr Åke Larsson inte behöver vara orolig vare sig för sammanhållningen inom centerpartiet i den här frågan eller för sammanhållningen inom oppositionen. I de stora dragen är vi eniga. En del detaljer skiljer kanhända alltid, och det är väl så också i denna fråga.

Vad beträffar reservation 3 tycker jag nog att det är rätt angeläget att riksdagen får möjlighet att då och då yttra sig

över Kungl. Maj:ts beslut. Som jag sade också i mitt inledningsanförande, anser jag att riksdagen bör ha möjlighet att titta litet närmare på de olika fullmakter som man kan vilja begära från det håll som regeringspartiet anser skall ha all makt.

Statsrådet anmärkte att vi använder propagandistiska talesätt. Man kan ju kalla det vad man vill, herr statsråd, men dessa våra propagandistiska meningar, som statsrådet kallar dem, leder många gånger — det har vi kunnat konstatera — till en ganska förnuftig regeringsproposition. Så de tycks inte vara utan effekt, t. o. m. ända upp i regeringssammanhang, och då fyller de en funktion. Det är betydelsefullt för hela det svenska folket när centerns propåer blir bönhörda i högsta beslutande instans.

Regeringen anser att vi bör ta en sak i sänder. Det är möjligt att vi bör göra det, men det kan ju vara av intresse för oppositionen att veta vad som döljer sig i regeringens skrivbordslådor. Det hade inte skadat, om vi hade fått en klarare redogörelse för hur regeringen tänker sig få bättre effekt av den ordning som nu föreslås. Riktigt effektiv tror jag inte att den här lagstiftningen blir, och både herr Åke Larsson och statsrådet har delvis erkänt detta, när de sagt att det föreliggande förslaget är vad man lyckats åstadkomma hittills och att man skall gå vidare. Vi anser att man borde ha kunnat gå vidare redan nu.

Herr **STRANDBERG** (m):

Herr talman! Statsrådet Holmqvists resonemang i riksplaneringsfrågan tänker jag inte gå in på. Jag nämnde det inte i mitt anförande, och jag står inte bakom någon av de reservationer som tog upp den problematiken. Jag hänvisar bara till vårt ställningstagande och mitt eget uttalande vid vårriksdagen, då vi diskuterade lokaliseringsspolitiken.

Jag fäste mig emellertid vid att statsrådet Holmqvist försökte göra gällande

att vi från moderata samlingspartiets sida efter att ha läst lagstiftningsförslaget från Kungl. Maj:t börjat ängslas för att man nu skulle träda företagen för nära, som statsrådet uttryckte sig. Nej, herr statsråd, det är inte på det sättet. När det kommer en proposition på riksdagens bord sätter vi oss ner i lugn och ro — i den mån vi får något lugn och någon ro — för att studera densamma. Vid sammanträden i arbetsgrupper går vi igenom vad det här gäller, läser remissyttrandet, samråder med varandra, samråder med utomstående, med olika organisationer och liknande, och konstaterar så småningom som t. ex. i detta fall: vi kan i princip godta Kungl. Maj:ts förslag, men vi fastställer att en del punkter däri borde bli föremål för en modifiering. Med utgångspunkt härifrån författar vi en motion. När vi funnit att vi i motionen har fått fram vår mening, så kör vi naturligtvis vidare under utskottsbehandlingen.

I en av våra reservationer önskar vi bättre klarläggande och preciserande på vissa punkter. Det gäller, som vi sagt i reservationen, att begränsa utrymmet för en godtycklig behandling från vissa myndigheters sida. Det har ingenting med företag att göra. Vi inom partiet har i alla sammanhang tagit till vår uppgift att vi, när vi godtar en lagstiftning, får en sådan formulering att den blir så stark som möjligt ur rättsskyddssynpunkt. Det är därför vi påtalat denna fråga, och jag vet att den är besvärlig. Det är inte lätt att få fram några detaljerade föreskrifter i lagstiftningen, men vi har ändå velat påpeka dessa förhållanden. Det har antytts att här ganska snabbt kommer att bli ändringar.

Vi har tagit upp frågan om en lämplig lokalyta som en avvägningsspunkt och kopplat ihop denna sak med samsättningseffekten. Vad anser herr statsrådet härom? På sidan 65 i propositionen står att framtiden får utvisa om möjlighet kan yppa sig att kom-

plettera anmälningskyldigheten med hänsyn till beräknad sysselsättningsökning, något som en del remissinstanser har ansett önskvärt. Jag är glad att det står på det sättet, men vi har bedömt det så att man kanske redan i dag kunde fatta ett visst beslut att koppla ihop dessa saker, och det framgår av en annan reservation. På så sätt handlar vi i reservation efter reservation.

Vi har t. ex. i reservation 1 hemställt om nedskärning av fyra månader till två, och då anser herr Larsson att myndigheterna måste ha god tid att få fram informationsmaterial och liknande. Jag delar denna uppfattning, men det är väl ändå meningen att dessa myndigheter skall få så mycket informationsmaterial att det kan bli en mening i det system som man här bygger upp. Vi har också sagt att det är lättare att renodla systemet om man kommer ner till en kortare period, nämligen två månader som vi föreslagit i reservationen. Detta beror helt enkelt på att många företagare har önskat detta, när vi har talat med dem. Deras expansion är sådan att de många gånger tvingas till en så kort tidsperiod för att sätta sina investeringsplaner i verket.

Det är detta som är vårt motiv. Vi vill inte slå vakt om den ena eller den andra, men vi vill ha ett system som med våra modifierade förslag skulle komma att fungera bättre än propositionens.

På detta sätt förfar vi i alla propositionssammanhang. Vi gör en bedömning om vad som är skäligen inte minst ur rättsskyddssynpunkt.

Herr ANNERÅS (fp):

Herr talman! Jag skall inte gå in på lokaliseringspolitiken i stort utan endast något beröra det anförande som herr Åke Larsson höll. Han ansåg att oppositionen har en överdriven ambition att begränsa regeringens handlingskraft i dessa frågor. Jag kan inte se att de reservationer som vi med-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

verkar i på något sätt begränsar regeringens handlingskraft. Jag framhöll i mitt anförande att vi i princip godtar propositionen i dess helhet. Vi anser också att den ligger väl i linje med vad folkpartiet tidigare har framfört i dessa frågor.

I reservation 4 begär vi en utvidgning av samrådsskyldigheten till att gälla även inom starkt expansiva stadsregioner i storstädernas omedelbara influensområde. Vad innebär detta för begränsning av regeringens handlingskraft?

I reservation 10, som vi har anslutit oss till — den grundar sig på en centerpartimotion — uttalas önskemålet att samverkan i lokaliseringsfrågor mellan staten och näringslivet inte får begränsas till att avse endast de större företagen. Vi anser det mycket angeläget att just företrädare för de mindre och medelstora företagen får medverka i utformandet av lokaliseringspolitiken. Vad innebär detta för begränsning av regeringens handlingskraft?

Det talas ständigt från socialdemokratiskt håll om att oppositionen så fort den inte är enig på alla punkter utgör en splittrad opposition. Oppositionen — herr Åke Larsson — består av tre olika partier, och ingen märkvärdighet föreligger i att de kan ha avvikande mening i vissa detaljfrågor.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att besvara en del frågor som herr Gustafsson i Byske ställde, men han hade tydligen inte tid att vara kvar i kammaren, och därför skall jag inte besvara hans frågor.

Till herr Thorsten Larsson vill jag säga att jag inte alls är oroad av att herr Hedlund och övriga centerpartiledamöter har olika uppfattningar. Jag är tvärtom road. Jag tycker att det är skojigt att ni har olika uppfattningar. Det belyser nämligen att ni inte ens inom partiet kan samla er kring dessa frå-

gor och ännu mindre mellan partierna, vilka — som jag har påpekat här — har olika uppfattningar. Jag är alltså inte alls oroad av detta, utan jag är mycket road av att ni inte kan samsas. Den enighet som ni emellanåt talar om kommer inte till uttryck i politiken till vardags.

Man har gång på gång påpekat att Rikspan 70 inte är klar och att inte regeringen har lagt fram en plan över vilka samhällen som skall byggas ut. Jag sade redan i våras att vi väl ändå måste avvakta planeringsrådets utredningar innan regeringen lägger fram sin rikspan. Jag har upprepade gånger frågat: Tror ni inte — nu hör det inte riktigt hit i dag, men jag måste ställa frågan en gång till — att ledamöterna i de olika planeringsråden bättre än regeringen kan bedöma vad som behöver göras inom respektive region? Låt först planeringsråden utarbeta sina planer och låt sedan regeringen granska dem. Det är väl rimligt med ett sådant förfarande, men det medför givetvis en tidsutdräkt. Det kan inte hjälpas. Ni får lugna er tills planeringsråden är färdiga med sitt arbete, så kommer sedan regeringen med sin plan över hur regionalpolitiken skall drivas och målsättningen för densamma.

Jag har, herr talman, inte något mer att tillägga. Jag står fast vid mitt tidigare yrkande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Åke Larsson att om han är oroad eller road av skrivsättet i reservation 11 är mig egentligen rätt likgiltigt. Men vad jag är förvånad över är att han inte kan läsa innan till. Vi har här talat om en utredning rörande etableringskontroll, dvs. precis detsamma som vår partiledare har krävt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i den pågående debatten,

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

särskilt som jag i princip ansett mig kunna acceptera propositionens förslag om lokaliseringssamråd, om än med några smärre ändringar.

Ett inlägg av min synnerligen gode vän Nils-Eric Gustafsson gjorde emellertid att jag kände mig manad att uppträda i talarstolen och säga några ord.

Herr Gustafsson vädrade tydligen morgonluft genom propositionen och hade den uppfattningen att statsmakterna nu tog det första steget mot införandet av nyetableringskontroll — han använde just detta ord.

Jag vill gärna höja ett varnande finger mot tendenser i den riktningen. Vi har trots allt näringsfrihet i detta land. Visserligen avskaffades näringsfrihetsförordningen för något år sedan, men både vederbörande utskott och riksdagen strök i samband därmed uttryckligen under att man inte åsyftade att lägga hinder i vägen för eller inskränka näringsfriheten. Vi måste i detta liksom i andra fall låta näringslivet ha ett någorlunda fritt utrymme, så att den nödiga effektiviteten inte menligt påverkas. Jag är motståndare till tanken på nyetableringskontroll.

Herr LARSSON, ÅKE, (s):

Herr talman! Jag vill till herr Thorsen Larsson säga att jag är medveten om att herr Hedlund har skrivit under denna motion. Men han sade någonting annat under valrörelsen, och det föranleder mig att fråga: Var står centern egentligen? Gäller det som står i motionen eller det som sades i valrörelsen? Man har talat för olika linjer med bara några månaders mellanrum.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att med anledning av föreliggande yrkandens propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om *punkten A*, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Strandberg m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Strandberg m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 23.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr förste vice talmannen enligt de avseende *punkten B* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemstäl-

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

lan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;

Nej — 14.

Därjämte hade 20 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ytterligare gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de rörande *punkten C* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kamraren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och

förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 101;

Nej — 15.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende å *punkten D*, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Annerås m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Annerås* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten D, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Annerås* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Annerås* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 35.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därpå gjordes enligt de beträffande *punkten E* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 5 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter gjordes i enlighet med de yrkanden, som framkommit beträffande *punkten F*, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 6 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

I vad anginge *punkten G* gjordes vidare propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Thorsten Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 7 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vidkommande *punkten H* gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Thorsten Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 8 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Såvitt gällde *punkten I*, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Strandberg*

Ang. lokaliseringssamråd, m. m.

m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 9 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 25.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Rörande *punkten K* gjorde herr förste vice talmannen därefter propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten K, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Strandberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 10 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att

enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 52.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avseende å *punkten L*, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Thorsten Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 11 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 punkten L, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Thorsten Larsson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 11 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Thorsten*, begärde rösträkning, verkställdes

Om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

nu votering medelst omröstningsapparater; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 104;

Nej — 15.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Beträffande *punkten M* gjorde herr förste vice talmannen härefter propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 12 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Thorsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69 *punkten M*, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Thorsten Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 12 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i *punkten N*.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 76, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i fondreg-

lerna för stadshypoteks- och landshypoteksinstitutionerna, m. m.; samt

nr 77, i anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i banklagstiftningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av motioner angående strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

Till samtidig behandling hade utskottet förehått:

1) motionen I: 107, av herr *Ernulf*, vari hemstälts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftning rörande strikt ansvar för skador vid medicinsk undersökning eller behandling i enlighet med vad som anförts i motionen;

2) de likalydande motionerna I: 396, av fru *Olsson, Elvy*, samt II: 442, av fru *Kristensson* och fru *Nettelbrandt*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar, avseende personskador för det allmännas verksamhet såväl som för den verksamhet som bedreves av fria yrkesutövare inom vårdområdet, måtte avgivas i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar;

3) de likalydande motionerna I: 502, av herr *Helén m. fl.*, och II: 581, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari anhållits — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära, att de synpunkter som i motionerna anförts angående rätt till skadestånd för personskada som drabbade anställd i arbetet måtte beaktas vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd; ävensom

Om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

4) de likalydande motionerna I: 840, av herr *Pettersson, Axel Georg*, och fröken *Pehrsson*, samt II: 583, av herr *Johansson* i Skärstad m. fl., vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att vid pågående prövning av skadeståndsrätten måtte beaktas frågan om det allmännas skadeståndsansvar för oförutsedda skador vid medicinsk behandling i enlighet med motionernas syfte samt att sådant förslag snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

- A. att följande motioner, nämligen
I: 396 och II: 442,
I: 840 och II: 583 samt
I: 107,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Lidgard* (m), fru *Kristensson* (m) och fru *Anér* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 396 och II: 442 samt i anledning av motionerna I: 840 och II: 583 samt I: 107 hemställa, att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar, avseende personskador såväl för det allmännas verksamhet som för den verksamhet som bedreves av fria yrkesutövare inom vårdområdet, måtte avgivas i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar;

B. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t begära, att de synpunkter som anförts i motio-

nerna angående rätt till skadestånd för personskada som drabbade anställd i arbetet finge beaktas vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd; samt

2) av herr *Svanström* (cp), som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *LIDGARD* (m):

Herr talman! Här kommer nu i följd två utskottsutlåtanden från första lagutskottet, dels det nu aktuella nr 66 om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, dels nr 67 om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott m. m. Dessa två ärenden är i arbetsteknisk bemärkelse varandra ganska lika.

Inga nya problem redovisas i utskottsutlåtandena, liksom det inte heller är några nya problem som har motiverat motionerna. En del av motionerna har faktiskt varit med på kammarens föredragningslistor i ett tiotal år. Intressenterna i dessa ärenden har också kunnat glädja sig åt en förhållandevis välvillig riksdagsbehandling genom åren. Frågorna har fallit framåt, som man brukar säga.

De två nu aktuella utlåtandena har också det gemensamt att Kungl. Maj:t under utskottsbehandlingen låtit oss veta att förslag i ärendena kommer att föreläggas nästa års riksdag. Utskotts-majoriteten har i båda fallen tagit detta som intäkt för att man nu bör ligga lågt och inte ha någon nämnvärd uppfattning i sakfrågorna för att inte störa Kungl. Maj:t med ystra funderingar om lämpligheten av att tillkännage sin egen uppfattning. Att göra detta skulle annars inte vara så svårt i det ärende som nu behandlas eftersom utskottet bara för några år sedan hade en klar och entydig uppfattning i den fråga det här gäller.

Det har sagts mig att det hör till riksdagsfransäsen att när nu läget är som det är bör man inte göra några extraturer, utan nöja sig med att sitta på huk och avvakta vad som i sinom tid

Om strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

kommer att sägas från kanslihuset. Nu har jag mycket svårt att förstå att när man inom utskottet, som i det här fallet, borde ha en bestämd uppfattning man ändå skall låta bli att framföra den; låt vara att det blir en upprepning av vad man har sagt tidigare. Nog anser jag det riktigt att Kungl. Maj:t medan ett ärende är under beredning får veta att riksdagen har den och den uppfattningen i frågan och inte har ändrat sig från den gången man tidigare uttalade sig. Jag tycker det känns litet tomt att i utskottsutlåtandet läsa att utskottet hoppas att få ett allsidigt material för att kunna bedöma en fråga som man redan har en uppfattning i.

Det sägs att det skall komma en proposition. Också 1967 fick vi löfte om att en sådan skulle komma 1968. Jag vet inte om garantierna är bättre den här gången. Det är ju så mycket som kan komma i vägen. När dessutom en enkel blick i korten ger vid handen att det inte är sannolikt att en blivande proposition kommer att innehålla regler om ett objektivt ansvar vid medicinsk behandling kunde det verkligen ha varit skäl för utskottet att redogöra för den tidigare ståndpunkten och stå fast vid den på ett kraftfullare sätt. Jag tänker på den ståndpunkt som man formulerat i orden att många skäl talar för att man även inom sjukvårdens och tandvårdens område skulle tillämpa skadeståndsansvar oberoende av vålande.

Herr talman! En patient som blir omhändertagen för vård på sjukhus eller av läkare har i dag mycket små förutsättningar att bedöma vilken risk han utsätter sig för i det sammanhanget. Hans eventuella vetskap om att man numera har en oerhörd mängd tekniska hjälpmedel på olika områden inom sjukhusen kan kanske säga honom att han är i händerna mer på tekniker och teknik än på läkare och att riskerna därmed ökar för att eventuella skador inte kan läggas någon särskild människa till last som fel eller försummelse.

Därmed blir ju vederbörandes möjligheter att få skadestånd för felbehandling ganska små. Det är ganska orimligt att man som patient skall behöva bli behandlad så att säga "på egen risk" i så stor utsträckning som nu förekommer, ett förhållande som nu tydligen skall konserveras. Enligt min mening vore det riktigare om riksdagen följde utskottsminoritetens formulering i reservationen att skadeståndsansvaret bör utsträckas längre än vad culparegeln innebär.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag tror att man kan säga att det inte råder någon större meningsskiljaktighet i sak mellan majoriteten och reservanterna i detta ärende. Vi är ense om att den fråga det gäller är betydelsefull och att det är angeläget att den löses. Det är emellertid en komplicerad fråga, en av de många svåra frågor som är aktuella på skadeståndsområdet.

Vi har, som herr Lidgard nämnde, att vänta ett omfattande lagförslag på skadeståndsrättens område under början av nästa år — vi hoppas åtminstone det. Majoriteten inom utskottet har framhållit vikten av att allt material som behövs då framlägges för riksdagen. Det bör sålunda finnas underlag även för alternativ till det förslag som propositionen kan komma att innehålla. Reservanterna har inte velat nöja sig med det utan ger anvisning på en viss lösning, som betecknas som införande av strikt skadeståndsansvar inom vårdområdet. Man tänker sig tydligen något liknande även beträffande personskada som drabbar anställd i arbetet.

Utskottsmajoriteten har inte velat binda sig på det sättet utan att ha tagit del av det samlade utredningsmaterialet. En särskild anledning härtill är att det inom vårdområdet är mycket svårt

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

att avgränsa de skador som ett eventuellt strikt skadeståndsansvar skulle gälla. För en person som är föremål för t. ex. läkarvård gäller ju normalt att anledningen till vården, sjukdomstillståndet, i och för sig innebär risker för skador exempelvis i form av mistade arbetsinkomster under sjukdomstiden. Vidare föreligger även under sjukdomstiden risker för olycksfall av ungefär samma slag som vi alla är utsatta för i det dagliga livet. I en läkares uppgift ingår vanligen en bedömning av den sjukes tillstånd efter föreliggande symtom och föreskrivande av lämplig behandling härför. Även om det senare skulle visa sig att diagnosen inte var riktig och att den föreskrivna behandlingen därför inte var ändamålsenlig, är det inte utan vidare klart att det bör vara ett ersättningsberättigande fall. Att avgränsa sådana fall som här angivits gentemot sådana, där det är rimligt att vederbörande huvudman bör svara för ersättning, är en besvärlig fråga. Hur den frågan kan lösas har givetvis stor betydelse för bedömningen av de problem som reservanterna nu vill ta ståndpunkt till.

Utskottet anser bl. a. av dessa skäl att riksdagens ställningstagande bör anstå till dess det samlade utredningsmaterialet föreligger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Lidgard m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lidgard begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter gi-

ven varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Lidgard m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmanen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr Lidgard begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 31.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 67, i anledning av motioner om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat:

1) de likalydande motionerna I: 27, av herr Petersson, Hans, samt II: 30, av herr Sjöholm och herr Andersson i Örebro, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t begära dels skyndsamt förslag till lagstiftning om statens skyldighet att hålla skadelidande på grund av våldsbrott ekonomiskt skadeslös, dels att frågan om

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

statlig ersättning för förlust på grund av andra slag av brott finge göras till föremål för utredning utmynnande i förslag till riksdagen;

2) de likalydande motionerna I: 390, av herr *Bengtson* och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, samt II: 580, av herr *Fälldin* och herr *Larsson* i Borrby, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om ersättning av statsmedel för alla skador till person eller egendom, vilka orsakades av dem som vore föremål för kriminalvård i frihet;

3) de likalydande motionerna I: 394, av herr *Larsson, Thorsten, m. fl.*, och II: 979, av herr *Eriksson* i Bäckmora *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående åtgärder för att med statsmedel ersätta dem som drabbades av förluster genom stöld, bedrägeri och rån, varvid staten skulle kunna resa ersättningsanspråk upp till fem år efter domens avkunnande;

4) de likalydande motionerna I: 501, av herr *Bohman m. fl.*, och II: 584, av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkats — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

1. att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till ersättning för kroppsskada å polisman, inkluderande ersättning för sveda och värk samt framtida men, i sådan tid, att bestämmelserna kunde träda i kraft senast den 1 januari 1971,

2. om utredning angående åtgärder för att förbättra målsägandes möjligheter att utfå skadestånd enligt i motionerna förordade riktlinjer;

5) de likalydande motionerna I: 502, av herr *Helén m. fl.*, och II: 581, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari hemställts — i de delar som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära a. förslag till 1971 års riksdag angående statlig ersättning vid personskador uppkomna

genom våldsbrott begångna av andra, b. att utredning finge ske beträffande möjligheterna att införa ett system för ersättning vid skador av annan typ uppkomna genom brott begångna av andra; samt

6) motionen II: 119, av herr *Johansson* i Växjö och herr *Börjesson* i Falköping, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en skyndsam prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada som drabbat enskild person genom brott mot honom eller hans egendom i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

- a) I: 27 och II: 30,
  - b) I: 390 och II: 580,
  - c) I: 394 och II: 979,
  - d) II: 119,
  - e) I: 501 och II: 584, såvitt nu vore i fråga, samt
  - f) I: 502 och II: 581, såvitt nu vore i fråga,
- icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* (fp), *Svanström* (cp), *Sörenson* (fp), *Lidgard* (m) och *Doc-kered* (cp), fru *Kristensson* (m), herr *Johansson* i Växjö (cp) samt fru *Anér* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen måtte i anledning av följande motioner, nämligen

- a) I: 27 och II: 30,
- b) I: 390 och II: 580,
- c) I: 394 och II: 979,
- d) II: 119,
- e) I: 501 och II: 584 i denna del samt
- f) I: 502 och II: 581, såvitt nu vore i fråga,

i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därav föranledda förslag

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

rörande ersättning av allmänna medel för skada, åsamkad genom brott;

II. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 501 och II: 584 i denna del i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande polismäns ersättning för kropps-skada.

Herr PETERSSON, HANS, (fp):

Herr talman! Jag förutsätter att reservanterna i första lagutskottet väl skall motivera den reservation som är fogad till utskottets utlåtande nr 67. Som motionär skall jag därför endast ta kammarens tid i anspråk under några få korta minuter.

Efter vad jag nu erfarit, men inte kände till när jag väckte motionen I: 27, har detta ärende varit något av en följetong under hela 1960-talet. Det visar att många i denna kammare sedan länge med djupt allvar har känt till och icke bara allmänt beklagat att de skadestånd som döms ut av våra domstolar ytterst sällan blir infriade. Personer som utsätts för våldshandlingar blir inte ens ekonomiskt gottgjorda för de skador de åsamkas. För ett rättssamhälle är detta ett både oriktigt och orimligt förhållande.

Trots förra decenniets flitiga motionerande i detta ärende — ett ärende som varje år får ökad aktualitet på grund av ökningen av antalet våldsbrott — är motionen nu aktuellare än någonsin. Ett rättssamhälles viktigaste uppgift är att garantera medborgarens personliga frihet till liv och lem. Detta kan inte samhället i dag med den våldsmentalitet som år för år ökar i omfång och brutalitet. Det som förr betraktades som en storstadsföreteelse — en avigsida på grund av den stora folkkoncentrationen — har nu brett ut sig till mindre tätorter och till den rena landsbygden. Våldsbrott som för inte så länge sedan gav upphov till feta rubriker i rikstidningarna har numera blivit så vanliga att de endast föranle-

der smånotiser. Men ändå möter vi varje dag i tidningarna stora rubriker som nu förbehålls de allra grövsta våldsbrotten. Alla dessa brott mot enskilda förorsakar inte bara tragik och stort lidande utan också tilltrasslad ekonomi. Våra poliser står tyvärr alltför ofta maktlösa, och även om polisen skulle få kraftigt utökade resurser, växer förmodligen våldsmentaliteten ändå.

Samhällets minimiansvar måste vara att se till att offren för våldsutövning hålles ekonomiskt skadeslösa, eftersom samhället inte kan garantera säkerhet.

Utskottsmajoriteten pekar på justitiedepartementets utredning och den promemoria som lagts fram om ersättning till brottsoffer. Men denna promemoria tillgodoser inte ens de ringaste och blygsammaste önskemål som medborgaren har rätt att framställa. De som blir utsatta för våld blir inte kompenserade mer än i ytterst få fall och i ytterst ringa mån. Ersättning utgår endast när det uppstår en ekonomisk nödsituation.

I motionsparet I: 27 och II: 30 skisseras upp en allmän försäkring mot våldsbrott som innebär att staten ersätter de skadelidande med belopp som utdömts av domstol. Staten kan sedan på ett helt annat sätt än den enskilde bevaka sin fordran hos den skyldige. I de många fall där gärningsman ej ertappas, kan den ekonomiska skadegörelsen förslagsvis fastställas av riksförsäkringsverket. Svårigheten att nå fram till en godtagbar lösning torde ej vara alltför stor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till första lagutskottets utlåtande nr 67 och som föranletts av bl. a. motionerna I: 27 och II: 30.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Det är väl ingen som helst tvekan om att en stor och betydelsefull fråga avhandlas i det här utlåtandet, nämligen frågan om möjlig-

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

heterna till statlig ersättning åt personer som åsamkats skador genom brott. Icke desto mindre skall jag inte alls uppehålla mig vid den saken. Jag hänvisar till vad som står i reservationen och de motioner som har legat till grund för utlåtandet över huvud taget.

Jag vill plocka fram en annan av de frågor som behandlas i utlåtandet, en delfråga som jag anser vara väldigt viktig just nu och som i hög grad står i fokus för samhällsdebatten. Jag avser frågan om polisens arbetssituation.

Här i Stockholm har vi alldeles särskild anledning att tala om trygghet och ordning på gator och torg och andra allmänna platser. Det finns ständigt anledning att diskutera polisens situation, arbetsförhållandena och de anspråk som samhället och medborgarna ställer på polisen som ordningens upprätthållare. Med tanke på att polisväsendet inte längre är en kommunal angelägenhet kan det kanske vara värt att observera att i den statdebatt som inleddes i Stockholms stadshus i går upptog denna ickekommunala fråga ganska stort utrymme i de anföranden som hölls av de olika gruppledarna i kommunfullmäktige. Borgarråden Mehr, Hanson och Agrenius var helt överens om nödvändigheten av att förbättra polisens arbetssituation. Inte minst herr Agrenius, som har en lång erfarenhet på det här området i egenskap av polisborgarråd när polisen sorterade under kommunen, kunde konstatera att en förutsättning för ett effektivt polisväsende är att den enskilde polismannen känner sig någorlunda tillfredsställd i sin yrkesutövning.

Nu är väl inte det här bara ett Stockholmproblem. Vi kunde häromdagen läsa i tidningarna om ett bråk i Göteborg. Fyra polismän kunde där rätt lakoniskt konstatera att om de inte hade fått hjälp av vaktmän med hundar så hade deras nästa adress varit sjukhuset. Också i Visby, i Hultsfred och på många andra orter redovisas speciella problem. Att det blir problem är väl naturligt.

Polismannens vilja och förmåga att ingripa med kraft och oräddhet i situationer, som ingen av oss här i salen skulle våga sig in i, är i inte ringa utsträckning beroende av det skydd som det allmänna är berett att ge polismannen.

Antalet fall av polismisshandel var under första kvartalet i år 343 stycken. Det innebär jämfört med samma tid förra året en ökning med 10 procent. Mot denna bakgrund framstår det som särskilt otillfredsställande att frågan om ersättning för kroppsskador inte har blivit löst. Det finns aktuella exempel på att svårt skadade polismän efter årtal av väntan ännu inte har fått någon ersättning och inte ens något besked om de skulle kunna få någon sådan eller inte. Det är en nonchalans som jag tycker är anmärkningsvärd. Till detta kommer också en ny och i viss mån ofördelaktig praxis. Det framstår för mig som en utomordentligt viktig sak, inte minst i dessa tider då situationen är så besvärlig för polisen, att man härifrån tillkännager sin vilja att verka för bättre förhållanden och en bättre lösning av rätten till ersättning för skada, som polismännen kan vållas.

I den motion som ligger till grund för mitt anförande hade vi ett önskemål att åtgärderna skulle vidtagas så snabbt att de skulle kunna träda i kraft den 1 januari 1971. Detta kan tyckas vara en alltför kort förberedelsetid. Men jag vill då erinra om att första lagutskottet, efter vad jag kan minnas, redan år 1967 uttalade en önskan om bestämmelser på detta område, så att de kunde träda i kraft 1968. Det är alltså ingen helt ny fråga som vi tagit upp.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som finns fogad till detta utlåtande.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! I den reservation som är fogad till detta betänkande behandlas två frågor som är rätta olika. Den fråga

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

som herr Lidgard berörde är ju speciell så till vida att riksdagen tidigare har varit enig om en sådan beställning till regeringen, men trots detta har ingenting hänt. Det gäller alltså här att upprepa en begäran som riksdagen redan tidigare framfört. Man måste understryka det anmärkningsvärda i att ingenting blivit gjort åt denna för ordningen i samhället och för den besvärliga polis-situationen så viktiga fråga.

Jag skulle emellertid vilja mera uppehålla mig vid den andra frågan, den som gäller ersättning av statsmedel för skada på grund av brott. Även den frågan har, som herr Petersson nämnde, många gånger behandlats i riksdagen efter initiativ från folkpartiet. Jag skall gärna konstatera att frågan fallit framåt och att man kan vänta ett förslag till riksdagen inom kort. Men när hälften av utskottets ledamöter ändock inte kunnat godtaga, att de i ämnet från olika håll och med i viss mån olika yrkanden väckta motionerna lämnas utan åtgärd, så beror det på att de normer, som med hänsyn till innehållet i föreliggande departementspromemoria kan väntas bli lagda till grund för det blivande regeringsförslaget, enligt vår mening är alltför snäva och alls icke ägnade att ens intermistiskt lösa de problem som här finns. I själva verket är förslaget så restriktivt att det är sannolikt att utbetalningarna från det föreslagna anslaget kommer att bli mycket obetydliga. Det är sålunda de statsfinansiella hänsynen som här har fått dominera.

Det kan vara anledning att här peka på de punkter där de föreslagna reglerna ter sig särskilt otillräckliga.

Till att börja med föreslås i promemorian, att ersättning skall utgå endast för personskada. För egendoms- eller annan förmögenhetsskada skall ingen ersättning utgå. Det kan visserligen vara riktigt att det ter sig mera angeläget att kompensera för personskador än för egendomsskador. Men det bör också ihågkommas att personskadorna i de

flesta fall föranleder ersättning från socialförsäkringen, visserligen inte till 100-procentiga belopp men dock på ett sätt som tillgodoser de viktigaste behoven. Det kan därför ifrågasättas, om icke omständigheterna kan vara väl så ömmande ur social synpunkt t. ex. när någon rånats eller bestulits på sitt spar-kapital eller fått sitt hem vandaliserat som när någon blivit misshandlad.

I fråga om ekonomiska skador är det dock uppenbart att någon automatisk rätt till ersättning av statsmedel enligt skadeståndsrättsliga grunder icke kan införas utan att en diskretionär prövning ur sociala och andra synpunkter måste förutsättas. Detta bör dock ej utgöra hinder för införande av ersättningsmöjlighet. En sådan prövning föreslås även i promemorian beträffande personskador, fastän vi reserverar i detta fall kanske inte anser prövningen vara oundgänglig.

Även när det gäller personskador föreslås i promemorian starka begränsningar. Sålunda skulle i regel ersättning ej utgå för ideell skada, t. ex. för sveda och värk eller framtida men. Vidare föreslås beloppsgränser så att skador under 500 kronor inte skulle ersättas och ett maximum uppställas vid 50 000 kronor. I dessa avseenden är det angeläget med generösare normer. Även skador under 500 kronor kan för många vara mycket kännbara, och om det gäller bestående men med hög invaliditetsgrad räcker livränta, som har ett kapitalvärde på 50 000 kronor, inte långt. Det bör observeras att den ersättning som utgår från socialförsäkringen i princip baseras på aktuell inkomst vid skadetillfället, medan civilrättsligt skadestånd kan grundas på den inkomst som för framtiden kan påräknas. Den som vid skadans inträffande inte hade förvärvsarbete torde vid full invaliditet från socialförsäkringen endast få folkpensionsförmåner.

Sådana synpunkter har också påtalats under remissförfarandet. Bl. a. har en tung remissinstans, socialstyrelsen, på-

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

yrkat generösare ersättningsgrunder vid personskador, i princip enligt skadeståndsrättsliga regler utan begränsningar uppåt och nedåt.

Även om det inte är uteslutet att regeringsförslaget kan komma att gå längre än promemorian, har vi reservanter inte velat underlåta att innan beslutet fattats uttala vår mening i denna fråga och stödja de remissinstanser som har uttalat sig i sådan riktning.

Beträffande den andra fråga som herr Lidgard var inne på kan jag nöja mig med att instämma i vad han anförde.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vari yrkas på en skrivelse till Kungl. Maj:t i dessa båda frågor.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! I det halva dussin motionspar som behandlas i detta utlåtandet tas frågor upp om ersättning av allmänna medel till dem som lider skada genom brottsligt förfarande. De tidigare talarna har redogjort för denna sak.

Motionerna har olika räckvidd. Medan några tar sikte på personskador, föreslås i andra att staten skall garantera ersättning även till dem som har blivit utsatta för stöld och bedrägeri. I god enighet har dock reservanterna knutit in alla motionerna i en säck och begärt en skyndsam utredning i parlamentariska former.

Såsom här har sagts har dessa frågor flera gånger tidigare varit föremål för behandling i riksdagen. Vid 1966 års riksdag godkändes ett utlåtande från första lagutskottet, vari bl. a. framhölls att skäl kunde finnas att i större utsträckning än för närvarande medge ersättning av det allmänna vid personskador. Till stöd för denna uppfattning påtalade utskottet det stora antalet förekommande våldsbrott och de allvarliga skador som dessa ofta förorsakade.

Det kunde enligt utskottets mening i

första hand övervägas ett utbyggande av statens ansvar för skada förorsakad av rymlingar till att omfatta personskada vållad t. ex. av den som är föremål för kriminalvård i frihet. Utskottet förordade att dessa frågor skulle ägnas uppmärksamhet vid arbetet med utformandet av skadeståndsrätten. I det nu föreliggande utlåtandet konstaterar utskottet att frågan om ersättning av det allmänna för skada åsamkad genom brott blivit föremål för utredning enligt utskottets intentioner.

En promemoria med förslag till en ersättningsordning för brottsoffer lades fram i september i år. Enligt uppgift är denna, efter remissbehandling, föremål för fortsatta överväganden i Kungl. Maj:ts kansli. Förslag i frågan väntas komma att läggas fram i statsverkspropositionen vid nästa års riksdag.

Herr Lidgard yttrade att utskottsmajoriteten inte ville störa Kungl. Maj:t i propositionsskrivandet. Reservanterna kan väl heller inte gärna göra anspråk på att få vara med om att skriva Kungl. Maj:ts propositioner. När förslagen ligger på riksdagens bord blir det ju tillfälle att genom motioner eller på annat sätt ge sin mening till känna.

Det s. k. rymlingsanslaget är, såsom framgår av utlåtandet, föremål för utredning inom justitie- och socialdepartementen. Motsvarande utredningar pågår inom de övriga nordiska länderna efter en rekommendation av Nordiska rådet.

Intressant i detta sammanhang är den nya form av försäkring — som inte berörts av tidigare talare men som inte får förbigås — som innebär att försäkringsbolagen förskotterar belopp som försäkringstagaren enligt skadeståndsrättsliga grunder är berättigad till för personskada som tillfogats honom uppsåtligen. Denna försäkringsform ingår i försäkringar av typen hem- och villaförsäkring samt även i reseförsäkring. Man räknar med att det

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

i dag finns bortåt 2,5 miljoner dylika försäkringar. Om man därtill lägger ett ännu större antal stödförsäkringar kan man konstatera att medborgarna själva i stor utsträckning genom försäkringar eliminerat skadeverkningar av i samhället förekommande brottslig verksamhet.

Det är dock i första hand de förslag som väntas bli framlagda i nästa års statsverksproposition samt det förhållandet att det har signalerats att det till nästa år även kommer att läggas fram förslag till ny skadeståndslagstiftning som har föranlett utskottet att yrka avslag på motionerna. Det dröjer inte länge förrän propositioner i frågan ligger på riksdagens bord. Vid det tillfället torde det även bli möjligt — med underlag av det material som då finns tillgängligt — att göra en säkrare bedömning av hela detta problemkomplex.

Herr Lidgard berörde även poliserna. Det torde inte råda delade meningar här i riksdagen om att dessa bör få tryggare arbetsförhållanden. Jag kan emellertid erinra om att även poliserna kommer att beröras av den väntade propositionen om ersättning från det allmänna till dem som drabbas av brottslig verksamhet. Man får inte heller bortse från att detta också kan betraktas som en avtalsfråga mellan arbetsmarknadens parter. Det finns även andra grupper i samhället som är särskilt utsatta i detta sammanhang: vaktmanskap, tulltjänstemän, vårdare vid sjukhus m. fl. Även det förhållandet bör tas med i bilden. För övrigt torde inte råda delade meningar om att särskilt poliserna bör beredas större trygghet i sin verksamhet.

Herr talman! Jag ber att med de framförda motiveringarna få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt ta upp någon polemik. Men

när herr Svedberg i slutet av sitt anförande talade om tryggheten i samband med avtalsförhandlingar, så måste jag reagera. Det kan ju inte få lov att gå till på det sättet att arbetstagare — det må vara poliser, tullmän eller vilken annan grupp som helst — i ett förhandlingsssammanhang skall behöva fundera på om de skall avstå något av en förmån, som de anser vara rimlig, för att skaffa sig den trygghet i sitt arbete som det bör vara samhällets skyldighet att se till att de har. De måste ha tryggheten att åtminstone veta att om de lider någon skada i sitt arbete, så skall den täckas av deras huvudmän. Detta tycker jag är så naturligt att vi inte behöver föra in det i avtalsdiskussionen. Vi klarade förresten av den saken förra gången vi talade om detta ärende.

Därutöver vill jag säga att jag tycker att det här föreligger en anmärkningsvärd brist på respekt för vad riksdagen har uttalat i detta sammanhang. Första lagutskottet begärde för ett par år sedan att skyndsamma åtgärder skulle vidtas just beträffande polisen. Ingenting har hänt på detta område, och nu kopplas ärendet ihop med en allmän lagstiftning. Det är inte nödvändigt att man gör den sammankopplingen, utan man kan mycket väl lösa problemet för polisens del utan att blanda in andra arbetstagargrupper eller andra människor över huvud taget.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Just vad herr Lidgard nu nämnde, att det finns andra grupper i samhället som löper viss risk vid utförandet av sina funktioner, kommer väl att medföra att även dessa kommer in i bilden vid avtalsförhandlingar, om en grupp då skulle få sina riskförhållanden speciellt kompenserade.

Det är riktigt att detta ärende har behandlats tidigare i första lagutskottet. Men vi kan i varje fall konstatera att det förslag till allmänna bestämmel-

Om ersättning av statsmedel för skada på grund av brott, m. m.

ser om ersättning för skador genom brott, som nu kommer att framläggas, även omfattar poliserna och de svårigheter de har i sin yrkesutövning.

Herr **HERNELIUS** (m):

Herr talman! Under senare tid har det förts förhandlingar mellan representanter för myndigheter och representanter för på fångvårdsanstalter intagna. Delvis har dessa förhandlingar förts under vad som skulle kunna kallas för strejkhot i en eller annan form. Man har kanske haft anledning att förvåna sig över vissa inslag i dessa förhandlingar. Därmed är, herr talman, icke sagt att icke myndigheterna bör lyssna på vad som sägs från de intagna. Tvärtom. Det finns säkert berättigade önskemål i det sammanhanget som kan tillgodoses, och det finns säkerligen anledning till reformer inom såväl detta som många andra områden av kriminalvården.

Jag säger detta bara för att understryka att det borde vara minst lika angeläget att se till att man får ett bättre rättsskydd för medborgarna i gemen och för poliser som drabbas av skada i sin yrkesutövning. Polismän kan fortfarande få vänta i årtal på ersättning. Det borde vara angeläget för samhället att tillse att den frågan löses. Så har inte skett trots att riksdagen varit inne på frågan så ofta. Detta är djupt otillfredsställande.

Det är riktigt som herr *Alexander*son säger att den promemoria som uppgjorts i justitiedepartementet inte tillgodoser de anspråk man bör ställa på ett förbättrat rättsskydd i detta avseende. Detta påpekar reservanterna. Därför blir ju på sätt och vis varje röst för reservationen också ett understrykande av en meningsyttring inför det författande av en proposition som pågår eller skall påbörjas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talman-

nen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexander*son begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 67, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexander*son begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 50.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1946:722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1949:164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m.;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1963:158) om ersättning för skada i följd av atomfartygs drift;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskild kontroll på flygplats;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:232) om vissa sanktioner mot Rhodesia;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i religionsfrihetslagen (1951:680).

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 90, i anledning av motioner om åtgärder till förebyggande av genetiska skador, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 91, i anledning av motioner om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 399, av herr *Bengtson m. fl.*, samt II: 448, av herr *Hedlund m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om prövning av möjligheterna att befria äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen, innebärande att avgift för äldre icke behövde erläggas under visst utökat antal år före vederbörandes pensionsålder.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 399 och II: 448 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Andreasson* (cp) och fru *Nilsson* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 399 och II: 448 som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförts.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Här föreligger till kamarens behandling en motion från centern om en sänkning av den övre åldersgränsen för uttag av ATP-avgift. Denna motion är väckt mot bakgrund av det förhållandet att ökade svårigheter för äldre människor att skaffa sig arbete mer och mer tornats upp. Vi menar att ett bifall till motionen skulle vara ett led i en strävan att underlätta förutsättningarna för dessa människor att få sysselsättning i den egentliga produktionen.

Statistiskt sett är det lätt att påvisa att svårigheterna för denna arbetskraft ökat under de gångna åren. Jag tror att var och en kan finna belägg för detta också i den krets där han är verksam. Av tillgänglig statistik kan utläsas att arbetskraften i åldrarna 55—66 år utgör omkring 18 procent av den totala

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen

arbetskraften i detta land år 1970 medan arbetslösheten till 48,6 procent finns i samma åldersgrupper. Arbetslösheten just i dessa åldrar har också ökat. Mot bakgrund av de strukturförändringar och andra omställningar som sker kommer säkerligen dessa problem att kvarstå. Ja, sannolikt kommer de att öka ytterligare.

Jag tror inte att motionens förslag, om det går igenom, kommer att kunna helt lösa dessa problem, men säkerligen blir de mindre. I de motioner som väckts har vi också rekommenderat en lång rad andra åtgärder, men dessa motioner har hänvisats till annat utskott för behandling i annat sammanhang.

ATP-systemet bygger på praktiska och generella principer. Det finns ingen individuell registrering av människor, ingen individuell premieinbetalning. Man betalar ATP-avgift upp till 65 års ålder i förhållande till den intjänade lönen. Det är ett praktiskt och rationellt system. Jag vill understryka att motionens förslag inte på något sätt skulle ändra dessa principer. Vad som skulle ske, därest densamma bifalles, är endast att ATP-avgiften tas ut under en mer begränsad tid av människans verksamhetsår. För den enskilde betyder detta helt naturligt ingenting, eftersom avgiften dras av på lönen — det är ingenting han märker. Även för företagen — det kan ha sitt intresse att också ta med dem i bilden — kommer motionens förslag inte att medföra någon förändring, för så vitt de anställda representerar ett åldersgenomsnitt av arbetsmarknaden. De kommer då att betala in lika mycket som nu, eftersom det totala uttaget enligt vårt förslag skall vara lika stort som tidigare.

De positiva effekterna av ett dylikt system möter den enskilde i egenskap av arbetssökande om han är över 55 år, om nu den åldersgränsen fastställs. Det tror jag är någonting mycket väsentligt. Jag tror att effekterna blir positiva också för företagen, i varje fall som jag ser det och som jag är över-

tygad om att den alldeles övervägande delen av riksdagsledamöterna också ser det. Fördelarna består i att exempelvis företag som har en god betalningsförmåga och därför kan dra till sig den unga och högeffektiva arbetskraften, kanske i så hög grad att de har enbart sådan, som dessutom är välutbildad på samhällets bekostnad, får betala in en något högre ATP-avgift än vissa andra, och det anser jag att ett sådant företag både kan och bör göra. I konsekvens därmed kommer också förslaget att verka så att de företag som fått uppleva motsatsen, kanske att den yngre arbetskraften flyttat från den ort där företaget är beläget, självfallet kommer billigare undan. Som bekant finns det även sådana företag, och de har i regel en låg betalningsförmåga. Jag tror att det skulle vara något positivt med hänsyn till den balans för både sysselsättning och företagande här i landet som vi väl alla strävar efter.

Förslaget har som bekant varit ute på remiss, och det har — bortsett från RLF som tillstyrkt detsamma — inte fått något välvilligt mottagande. Det är för mig något förvånande mot bakgrund av vad jag här redovisat. Gemensamt för alla remissinstanser är dock att de erkänner att problemet finns, att det alltså finns svårigheter för den äldre arbetskraften. Man säger sig också vilja lösa det. Även det är i och för sig intressant att konstatera. Personligen hade jag dock inte väntat mig något annat från de håll varifrån man hämtat remissyttranden. Gemensamt är också att man anser att problemet absolut inte kan lösas på det sätt som föreslås i motionen. De betvivlar t. o. m. att problemet ens i någon mån skulle kunna lösas genom att gå på den linje som här föreslagits.

Motiven för avslagen är skiftande — de är både principiella och speciella. De är också många. Intressant är att konstatera att t. ex. riksförsäkringsverket trots ett mycket långt yttrande avslutningsvis reserverar sig för att ver-

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen

ket kanske inte kunnat få med alla svårigheter som finns på detta område. Remissinstanserna har således bemödat sig om att plocka fram alla de svårigheter som över huvud taget skulle kunna tänkas i samband med prövningen av ett sådant system.

LO skriver i sitt yttrande att det ligger ett egenvärde i att ha samma intjänandetid som finansieringstid. Jag har mycket svårt att föreställa mig hur den enskilda människan upplever detta egenvärde. Genom sin generella verkan, säger LO vidare, skulle detta förslag få svåröverskådliga konsekvenser. Det slår mycket ojämnt i olika branscher och i olika företag. Det senare är riktigt, det har jag redan redovisat, men jag vill hävda att om förslaget slår ojämnt, så kan det från den utgångspunkten sett ligga en hel del positivt i det. LO säger vidare att om man vill angripa den äldre arbetskraftens problem fordras härför riktade arbetsmarknadspolitiska åtgärder och inte relativt godtyckliga generella subventioner till företagen. Jag har redan antytt att vi inte menar att förslaget löser problemen — men det gör dem mindre.

TCO säger att om förslaget antas skulle man därigenom helt enkelt ge ATP-systemet en helt annan funktion vid sidan om dess egentliga som är att svara för ålderstryggheten. ATP skulle då i viss mån få en funktion som vore arbetsmarknadsreglerande. Mot detta vill jag invända att det i och för sig inte är någonting nytt. Under alla de diskussioner som förts om ATP har man i ATP lagt in en mycket väsentlig samhällsfunktion vid sidan om detta med ålderstrygghet för människorna. Man har helt enkelt också via ATP tryggt kapitalbildningen i det här landet. ATP har alltså redan andra funktioner än just de trygghetsskapande. Om man skulle så att säga inordna ytterligare en vore det väl enbart något positivt.

För att gå vidare bland remissyttrandena kan jag nämna att SAF anför att ett sådant system skulle vara psykolo-

giskt motbjudande för den överåriga arbetskraften. Jag har mycket svårt att förstå det också. Aldern är ju en för oss alla gemensam åkomma som drabbar generellt, och generella åkommor brukar vi kunna bära. Det är en långt sämre psykologi att ta till andra åtgärder. Här talas i vissa sammanhang om att man för att klara denna problematik kan bli tvingad att t. ex. ålägga företagen att i viss utsträckning anställa äldre arbetskraft. Om man skall tala om åtgärder som är besvärliga för äldre människor, måste väl en sådan åtgärd vara långt värre än en lösning av det slag vi föreslår.

Slutligen, herr talman, några ord om de fria företagen, som också är inrangerade i detta system. Jag är helt på det klara med — och denna ståndpunkt har också vissa remissinstanser intagit — att en sänkning av åldersgränsen måste vara generell och gälla även enskilda företagare. Detta kommer inte heller att möta några svårigheter. Här framhålls en rad besvärligheter också när det gäller denna sida av saken. Man menar att exempelvis sådant kan hända, att en företagare har sin högsta inkomst under de år han inte skall betala någon avgift. Sådant kan naturligtvis hända, men jag vill påstå att det inte hör till det normala. Det vanliga är nog att man har sin högsta inkomst före 55 års ålder.

Det anförs vidare att en människa kan flytta in i landet efter 55 års ålder och då få en tredjedels pension. Det är naturligtvis riktigt, men det finns också exempel på företagare som har betalat pensionsavgift och som flyttar ur landet. Dessa fall kan rimligen kvittas mot varandra. Man har alltså dragit fram undantagsfall för att konstruera svårigheter. Den övervägande delen av företagen kommer inte att spekulera i sådana möjligheter.

Herr talman! Med denna redogörelse som bakgrund ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Kristiansson här anfört att andra lagutskottets utlåtande nr 91 endast behandlar en av de motioner som väckts angående åtgärder för att hjälpa den äldre arbetskraften. En motion med betydligt större innehåll behandlas näst efter detta ärende på föredragningslistan. Det finns alltså möjlighet för herr Kristiansson att framföra sina synpunkter beträffande övriga detaljer vid behandlingen av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74.

Det är också riktigt som herr Kristiansson säger, att riksförsäkringsverket har ägnat stort intresse åt frågan om hur det ställer sig med en sådan här åldersgräns för dem som betalar egna avgifter till pensionssystemet. Jag skall inte ägna mig åt dessa svårigheter. Att de finns är ett faktum, men de är inte alls avgörande för mitt ståndpunktstagande till det motionsyrkandets som behandlas i andra lagutskottets utlåtande. Som herr Kristiansson också har observerat är det inte mer än en enda av tio remissinstanser som har tillstyrkt framställningen om en utredning i berörda syfte. Sveriges hantverks- och industriorganisation har tillstyrkt under förutsättning att avgifterna inte höjs för de andra, vilket innebär att organisationen anser sig kunna tillstyrka förslaget, om man inte behöver höja avgiften för den yngre arbetskraften. Organisationen anser alltså att det finns möjligheter att slopa avgiftsbetalningen för de 650 000 personer som är över 55 år och att ändå klara pensionssystemet. Jag får i alla fall ge motionärerna hedern av att de inte tror på denna möjlighet, eftersom motionsyrkandet går ut på att bortfallet av avgifter för den äldre arbetskraften skall kompenseras genom avgifter som tas ut av den yngre arbetskraften.

Flertalet remissinstanser avstyrker motionärernas förslag huvudsakligen av det rent principiella skälet att man inte bör använda pensionssystemet till att

försöka lösa arbetsmarknadspolitiska problem. Jag ansluter mig till samma uppfattning och anser att man inte bör göra detta. Effekten av ett bifall till motionsyrkandet, som i och för sig egentligen bara avser en utredning — även om det skulle bli ett positivt resultat av utredningen — blir relativt litet i verkligheten. Eftersom avgifterna för de anställda betalas kollektivt av arbetsgivaren, kan jag inte förstå att han skulle påverkas i någon som helst grad beträffande valet av arbetskraft, om han hade möjlighet att välja på yngre och äldre arbetskraft. Om den totalsumma han skall betala in till pensionssystemet inte förändras — han redovisar inte någon avgift särskilt för de anställda utan redovisar en totalsumma, på vilken avgiften beräknas — måste effekten bli relativt liten. Det blir naturligtvis en viss fördel för den arbetsgivare som uteslutande har äldre arbetskraft anställd eller till mycket stor del har äldre arbetskraft anställd. Då blir det hela naturligtvis billigare för denna arbetsgivare, men hur många arbetsgivare är det som på sikt kalkylerar med att kunna klara sig uteslutande med anställda över 55 år? Det är ingen som räknar därmed, inte ens de mest optimistiska. Visserligen tror jag att en mycket stor procent av jordbrukets anställda och möjligen också av dem som arbetar i eget jordbruk är över 50 år, men procentandelen av de förvärvsarbete inom jordbruket sjunker år efter år. Oavsett vad som skulle finnas vara praktiskt för jordbrukets del, spelar detta en mycket liten roll för det stora hela. Så länge flertalet av de förvärvsarbete är under 55 år, kommer det inte att bli någon vinst, om avgifterna läggs på denna grupp och om de som är över 55 år blir befriade från avgift — effekten blir precis densamma.

Motionärerna räknar inte ens själva med att kunna lösa hela problemet med en sådan ändring som de föreslår. Jag tror att det här gäller sjunde punkten i ett program som på övriga sex punk-

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen

ter också avser åtgärder för att lösa den äldre arbetskraftens problem. Föreliggande förslag är alltså bara en liten del som berör endast dem som har arbete eller genom ändringen skulle få ökade möjligheter att skaffa sig sysselsättning. Fortfarande kommer huvuddelen av de åtgärder som måste vidtas för att lösa den äldre arbetskraftens problem att vila på arbetsmarknadsmyndigheterna — det är ett arbetsmarknadsproblem och kommer att så förbli. Denna uppfattning har inte kommit till uttryck i remissinstansernas utlåtanden, men detta till trots kan den ju ha sitt intresse.

Arbetsmarknadsstyrelsen har inte uttalat någon mening om den föreslagna åtgärden utan bara nämnt en del siffror, bl. a. att 650 000 förvärvsarbetande är över 55 år och att 15 000 av dessa är arbetslösa. Kanske har läget i dag försämrats så att 20 000 55-åringar och äldre är arbetslösa. Mot den bakgrunden tycker jag att motionärernas förslag är underligt. Skall man försöka lösa problemen för 20 000 människor genom att vidta en generell åtgärd som berör 650 000 arbetande, när man ändå är medveten om att det väsentliga av det som måste göras ligger på ett annat plan?

Herr talman! Ingen tvivlar på motionärernas goda vilja att nå ännu bättre resultat i fråga om att bereda de äldre sysselsättning, men såväl andra lagutskottets majoritet som flertalet av remissinstanserna tvivlar på att man skulle uppnå så värst mycket genom att vidta de åtgärder som föreslås i motionerna.

Med hänsyn härtill yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Huvudintrycket av herr förste vice talmannens anförande är för mig att han dimensionerar ner vad man vinner med ett genomförande av motionärernas förslag och att han dimen-

sionerar upp svårigheterna. Vad som bör framhållas i det här sammanhanget är ju att den föreslagna åtgärden är mycket enkel. Den är så enkel att den kan vara värd att pröva, även om man inte uppnår några stora resultat. Det kan nämligen inte vara nämnvärt större svårigheter med att avkorta premieuttaget vid 55 års ålder än att göra det vid 65 års ålder. Arbetsgivarna får nu sortera ut uppgifterna om de anställda som uppnått 65 års ålder.

Det skulle inte vara av intresse för företagare att anställa äldre arbetskraft endast i de fall då vederbörande har enbart sådana personer anställda som uppnått den föreslagna åldersgränsen, utan det måste vara intressant i alla lägen, eftersom det totala avgiftsuttaget är beroende på proportionerna mellan yngre och äldre arbetskraft. Jag hävdar än en gång att den föreslagna ordningen är ointressant för den arbetsgivare vars arbetsstyrka har en genomsnittsålder som överensstämmer med åldersgenomsnittet på arbetsmarknaden, men det blir dyrare för den som har plockat till sig enbart den högeffektiva yngre arbetskraften och billigare för den som har den äldre arbetskraften kvar. I vissa fall finns det kanske inte tillgång till annat än äldre arbetskraft, och jag anser att man på det här sättet mycket väl kan medverka till att lösa en rättvisefråga.

Sedan några ord om att man inte skall försöka klara arbetsmarknadsmässiga problem via ATP. Jag förstår inte varför man inte skulle kunna använda detta medel lika väl som alla andra för att lösa ett angeläget samhällsproblem. I arbetslivet gäller marknadsmässiga lagar, och en åtgärd av det slag som motionärerna önskar skulle kanske i hög grad underlätta den enskildes situation.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag har försökt att dämpa den stora

Om undantag för äldre arbetskraft från avgift till tilläggspensioneringen

optimism som kommit till uttryck i motionerna och i herr Kristianssons anförande när det gäller de positiva verkningarna av ett bifall till motionsyrkandet och sedermera ett positivt resultat av den utredning man begär. Vi tror inte på effekten av en sådan ändring i avgiftssystemet som här föreslagits, och det gör inte remissinstanserna heller. Naturligtvis kan man också ta remissyttrandena med en nypa salt. Men eftersom det är arbetsmarknadsorganisationerna som har yttrat sig i denna fråga, och då såväl arbetarparten som arbetsgivarna har ungefär samma inställning, så måste det väl finnas skäl att ta fasta på vad de har sagt. De positiva verkningarna blir antagligen mycket ringa; de negativa har jag inte yttrat mig om i någon större utsträckning. Om man verkligen kunde räkna med en fullgod effekt av den föreslagna ändringen, så skulle man naturligtvis försöka klara av både administrativa och övriga problem, som kan medfölja en sådan ändring. Men jag ansåg redan från början att det saknar betydelse för dem som skall ta ställning till motionsyrkandet. Även om arbetsgivaren inte skulle betala avgifter för den som fyllt 55 år och finna sig i att betala mera för den yngre arbetskraften för att tillgodose pensionssystemet med samma totala årliga belopp, så måste ändå arbetsgivaren varje år redovisa inkomsten för alla som inte fyllt 65 år. Han måste ju ändå registrera pensionsgrundande inkomst för vederbörande; de skulle ju få räkna även åren efter 55 år och till den slutgiltigt bestämda åldersgränsen som pensionsgrundande. Denna åldersgräns kan ju komma att sänkas från nuvarande 67 år till 65 år, och detta kan möjligen få som konsekvens att man även sänker gränsen för avgiftsbetalningen till ATP-systemet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall

till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kristiansson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 91, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kristiansson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 12.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av motioner angående sysselsättningsmöjligheterna för äldre arbetskraft, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om åtgärder mot förorening genom olja

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tystnadsplikt för apotekspersonal, m. m., jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om åtgärder mot förorening genom olja

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av motioner om åtgärder mot förorening genom olja.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 106 i första kammaren av herrar *Wirtén* och *Skårman*, samt nr 131 i andra kammaren av herr *Tobé m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, utom annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära

a) att en utredning skyndsamt tillsattes med uppgift att i enlighet med vad i motionerna anförts föreslå åtgärder för att förhindra att oljeskador uppstode genom läckage från cisterner,

b) att bestämmelser utfärdades om förbud mot fortsatt placering av oljecisterner under jord.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 106 och II: 131, såvitt avsåge yrkandena om tillsättande av viss utredning och om förbud mot fortsatt placering av oljecisterner under jord, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Till tredje lagutskottets föreliggande utlåtande nr 77, där jag står såsom medmotionär och dessutom har deltagit i utskottsbehandlingen, finns inte fogad någon reservation. Det är därför givetvis inte min avsikt att

här komma med något yrkande eller polemisera mot utlåtandet. Jag vill endast helt kort motivera varför jag inte har funnit anledning att reservera mig.

I huvudfrågan — beträffande yrkandena om åtgärder mot förorening genom olja — har inte något inträffat som givit mig anledning att ändra uppfattning. Jag tror att den i stort delas även av utskottets ledamöter. Motionen framlades under den allmänna motionstiden, och sedan dess har två händelser inträffat genom vilka våra motionsyrkanden bör kunna tillgodoses.

Tidigare gällande förordningar och kungörelser, som inte varit tillräckligt verkningsfulla, har kompletterats med kungörelse från kommerskollegium den 30 juni 1970, som trädde i kraft den 1 oktober. Denna kungörelse innefattar bestämmelser om åtgärder till skydd mot vattenförorening genom brandfarlig vätska. Kungörelsen ersätter en tidigare kungörelse av 1964 och bör, rätt tillämpad, kunna lösa flera av de problem vi berör i vår motion. Jag skall inte gå in på detaljer utan hänvisar i det avseendet till utlåtandet.

Därjämte har Kungl. Maj:t — också detta efter det att motionen avgivits — genom bemyndigande den 6 februari 1970 tillsatt särskilda sakkunniga för översyn av naturvårdslagen. De allmänna direktiven för dessa sakkunniga — naturvårdskommittén — torde göra det ofrånkomligt för kommittén att närmare utreda den del av oljehantering som avser nedskräpning i naturen genom avsiktligt utsläpp eller genom utkast av oljeprodukter.

Därmed skulle i huvudsak våra motionsyrkanden ha blivit tillgodosedda innan motionerna utskottsbehandlades.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande i denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Ang. miljövården

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 78, i anledning av motioner angående miljövården.

Till behandling hade tredje lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 516 i första kammaren av herrar *Skårman* och *Wirtén* samt nr 461 i andra kammaren av herr *Strömberg m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag till lag om sådan uppsikt över svensk mark, att denna icke vansköttes utan med hänsyn till beskaffenhet och läge nyttjades på ett från miljö- och landskapsvårdande synpunkt försvarligt sätt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 516 och II: 461 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Även när det gäller tredje lagutskottets utlåtande nr 78 har Kungl. Maj:t — genom den enligt bemyndigande den 6 februari 1970 av chefen för jordbruksdepartementet tillkallade naturvårdskommittén — gjort en reservation helt onödig.

I egenskap av huvudmotionär har jag såväl av kommitténs ordförande som av ledamoten i kommittén, utskottets värderade ordförande, mottagit försäkringar om att de av motionärerna aktualiserade frågorna kommer att upptagas till seriös behandling. Jag har tagit fasta på dessa löften och hoppas att givarna får tillfälle att uppfylla dem.

Må det ges mig tillfälle att sända med ett ord på vägen.

Vår motion avser inte i främsta rummet de i planerna upptagna s. k. grönområdena, inte heller kravet att åker skall brukas som åker, äng som äng och

skog som skog. Vi vill gå längre. Vi menar att innehav av svensk jord är ett privilegium som förpliktar, vare sig det är staten, kommunen, bolaget eller den enskilde som äger jorden. Av skäl som det ges exempel på i motionerna skall jorden inte läggas för föfot som ett spekulationsobjekt, som en markreserv eller vad man vill kalla det. Den skall vårdas, inte göras till maskrosodling eller risbacke. Det finns exempel som är avskräckande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av motioner om förhandlingar med Danmark angående vattenföreningen i Öresund;

nr 49, i anledning av motion om obligatorisk rengöring av tankfartyg före avgång från sista lossningshamn;

nr 50, i anledning av motioner om en konferens mellan Östersjöstaterna angående föreningen av Östersjön; och

nr 38, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, i vad skrivelsen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ett miljövårdsprogram

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 69, i anledning av motioner om ett miljövårdsprogram.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats de likalydande motionerna I: 434, av herr *Helén m. fl.*, och II: 480, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att en utredning tillsattes med uppgift att utarbeta ett miljövårdsprogram till ledning för forskning, lagstiftning och åtgärder i övrigt på miljövårdens område.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 434 och II: 480 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Peterson* (fp), *Rimås* (fp), *Johansson* i Skärstad (cp) samt *Andersson* i Örebro (fp), vilka ansett, att utskottet bort på anförda skäl hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 434 och II: 480 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning tillsattes med uppgift att utarbeta ett miljövårdsprogram till ledning för forskning, lagstiftning och åtgärder i övrigt på miljövårdens område.

Herr **WIRTEN** (fp):

Herr talman! Under 1960-talet har insikten om att våra naturresurser är allvarligt hotade på grund av förbrukning, förorening och nedsmutsning vuxit sig stark. Debatten i riksdagen och annorstädes har varit intensiv, och åtgärder för att stoppa miljöförstörelsen har vidtagits i allt snabbare takt. Vi har här i riksdagen fattat beslut om miljövårdens organisation och uppläggning. Lagar har stiftats, och ekonomiska resurser har, om ock i begränsad omfattning, satsats på miljövården.

Men ingen vill i dag säga att miljövården var den del i vårt samhällsbyg-

gande som klarades av på 1960-talet. Nej, herr talman, snarare tvingas vi konstatera att det mesta kvarstår och att en väsentligt ökad resurstilldelning blir nödvändig. Det är inte svårt att göra en inventering av resterande miljöproblem som belyser det påståendet. Vi har i en partimotion från folkpartiet pekat på en rad allvarliga hot mot vår miljö som enligt vår mening snarast måste belysas och motarbetas genom lämpliga åtgärder.

Metodiken i miljövårdsarbetet har i huvudsak hittills inneburit att utföra delutredningar och fatta beslut inom den därigenom belysta sektorn. I några fall har, som utskottet påpekar, mera samlade probleminventeringar gjorts. Främst bör kanske i det sammanhanget naturresursutredningen nämnas.

Vi menar för vår del att en utredning nu bör tillsättas med uppgift att utarbeta ett miljövårdsprogram till ledning för fortsatt forskning samt för lagstiftning och åtgärder i övrigt på miljövårdens område.

I naturvårdsverkets yttrande över motionen heter det: "Det är naturligt att situationen efter ett antal år av ständigt nya rön i fråga om såväl negativ miljöpåverkan som motåtgärder kan förefalla svåröverskådlig och föranleda en önskan att stanna upp och summera för att få en grund för det fortsatta arbetet." Efter att ha påpekat att sådana summeringar och inventeringar har gjorts tidigare framför naturvårdsverket som sin mening att "tiden ännu inte är mogen för en ny utredning i inventerings- och planerings-syfte".

Av remissvaret framgår således att naturvårdsverket inte har någon invändning mot själva utredningsyrkandet men anser att tiden ännu inte är mogen för förslaget. Skälet till naturvårdsverkets avvaktande hållning är detsamma som utskottsmajoriteten motiverar sitt avslagsyrkande med, nämligen det att utredningsarbete pågår för närvarande på olika delområden inom miljövården och att dessa utredningar

Om ett miljövårdsprogram

först bör slutföras innan ett mer samlat utredningsuppdrag startas.

Herr talman! Jag tycker att det finns anledning att fundera litet över den mot motionen framförda invändningen.

Utskottet har i sin skrivning tagit upp till diskussion åtskilliga av de miljöproblem som omnämns i motionen och redovisat dagsläget, dvs. talat om vad som gjorts, vilka utredningsförslag som väntas osv. Det är en intressant läsning. Den visar bl. a. att förslag redan framlagts eller väntas bli framlagda inom en relativt nära framtid i en rad frågor. Det gäller exempelvis arbetsgruppen för de outbyggda Norrlandsälvarna, arbetsgruppen för landskapsvård vid jordbruksrationalisering och expertgruppen på bilavgasområdet. Miljökontrollutredningen uppges under 1971 lägga fram ett viktigt lagstiftningsförslag inom sitt område, och den länge efterfrågade skissen till en fysisk riksplanering har ju utlovats under nästa år.

Redovisningen visar således att läget i själva verket är gynnsamt för en sammanfattande utredning.

Självfallet kommer delutredningar att fortsätta sitt arbete på väsentliga avsnitt inom miljövärden parallellt med den av motionärerna önskade utredningen. Naturvårdsverket har i sitt yttrande omnämnt några sådana. Men den viktiga frågan är: När kommer all utredningsverksamhet att vara avslutad inom miljövärden? Såvitt jag kan förstå är svaret på den frågan: aldrig. Erfarenheten från andra samhällsområden säger oss att sammanfattande utredningsuppdrag görs och måste göras parallellt med närliggande utredningsuppdrag. Med underhandskontakter mellan sådana utredningar går det att klara av eventuella samordningsproblem.

I den senaste tidens miljövårdsdebatt har rests åtskilliga frågor som motiverar att vi inför 1970-talet skaffar oss den kringsyn som vi menar att den åsyftade utredningen kan hjälpa oss

med. Några exempel på frågor som behövs belysas bör kanske nämnas här.

Naturvårdsverket är i sitt yttrande bl. a. inne på hur miljövärdena skall kunna vägas in i beräkningen av nationalprodukt och standardnivå. Vi har säkert att förvänta oss en prissättning på varor och tjänster som i högre grad baseras på miljöaspekter.

En annan viktig fråga är vilka medel vi har till förfogande i miljövärdspolitiken. Lagstiftningen har som bekant hittills varit vårt viktigaste vapen och kommer sannolikt att så förbli. Men i vad mån och på vilka områden bör andra hjälpmedel — exempelvis avgiftsbeläggning, skatter, alternativt skatteavdrag — med fördel utnyttjas?

En annan väsentlig uppgift är att ta upp prioriteringsfrågorna. Utredningar, inventeringar och forskning har påvisat många viktiga miljövärdande åtgärder som snarast bör vidtas men som vi på grund av bristande ekonomiska och personella resurser hittills inte orkat med. En bedömning måste göras, vilka åtgärder som bör prioriteras och i vilken takt vi anser oss kunna verkställa dem.

Dessa och åtskilliga andra frågor bör klarläggas för att mera preciserade ställningstaganden skall kunna ske. Detta är inte minst angeläget när vi med tillfredsställelse kan notera att internationella överväganden blir allt vanligare i miljövärdfrågor. Våra intressen kan bättre hävdas i internationella sammanhang, om vi har klarat ut vad vi främst vill utföra under de närmaste åren och hur vi skall gå till väga för att nå de uppsatta målen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! I reservationen till detta utskottsutlåtande hemställs om en utredning med uppdrag att utarbeta ett miljövärdprogram till ledning för bl. a.

Om ett miljövårdsprogram

forskning, lagstiftning och åtgärder i övrigt på miljövårdens område. Detta har understrukits mycket tydligt av herr Wirtén.

Som framgår av utskottets utlåtande är praktiskt taget alla frågor som berör miljövården antingen under utredning eller uppmärksammade på annat sätt. Jag skall inte här närmare gå in på alla de aktiviteter som är på gång i dessa frågor utan bara peka på några av dem.

I det motionspar som ligger till grund för utskottets utlåtande beröres bl. a. frågan om tillsättandet av en parlamentarisk kommitté med uppgift att följa arbetet med den fysiska riksplaneringen. I förra veckan behandlade riksdagen motioner och ett utskottsutlåtande från allmänna beredningsutskottet rörande just dessa spørsmål. Bakom detta utlåtande stod ett enhälligt utskott med ett avstyrkande av ett förslag om tillsättande av en sådan parlamentarisk utredning. Man ansåg det inte vara lämpligt att tillsätta en sådan utredning med hänsyn till att regeringen sysslar med den fysiska riksplaneringen och har utlovat att densamma givetvis skall komma på remiss. Då får riksdagsmännen möjlighet att yttra sig över den.

En annan fråga som är mycket viktig när det gäller miljövården är rening av avloppsvattnet. Jag vill bara här erinra om de åtgärder som vidtagits på detta område. Inte mindre än 84 miljoner kronor har ställts till förfogande av myndigheterna för att tillskapa höggradiga reningsverk. Och för någon vecka sedan meddelade jordbruksministern att man siktar till att praktiskt taget alla större orter inom 5—6 år skall vara försedda med höggradiga reningsverk. Detta betyder givetvis en mycket kraftig satsning på detta område.

Vad gäller rening av avgaser och blyhalt i bensinen har herr Wirtén redan talat om vad som är på gång i dessa avseenden. Vi kan vänta ett expertutlåtande innan året är slut, varpå man får möjlighet att ta ställning till detta.

Det är självskrivet att det blir fråga om att prioritera, men den prioriteringen kan man näppeligen göra förrän man fått klart för sig, på vilka områden man skall sätta in de miljövårdande åtgärderna. Detta kan man inte få klart förrän dessa utredningar är färdiga och man kan ta ställning till dem.

Utskottsmajoriteten har liksom naturvårdsverket i sitt yttrande menat att det inte finns någon anledning att nu tillsätta ytterligare en utredning. Låt oss i stället avvakta det som nu är på gång och sedan ta ställning till de förslag som kommer att framläggas, varefter det kan övervägas vilka åtgärder som behöver vidtas på detta område.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed sluttad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wirtén begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 69, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;
Nej — 27.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om utarbetande av riksnormer för buller

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 77, i anledning av motion om utarbetande av riksnormer för buller.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen I: 959, av fru *Florén-Winther* och herr *Åkerlund*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att den år 1969 tillsatta parlamentariska kommittén angående bullernormer erhöles tilläggsdirektiv om att utarbeta riksnormer för buller i olika former i enlighet med vad i motionen framförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 959 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Larsson* i Borrby (cp), fröken *Stenberg* (m) samt herrar *Blomquist* (m) och *Johansson* i Skärstad (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med anledning av motionen I: 959 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att trafikbullerutredningen genom tilläggsdirektiv gäves i uppdrag att utarbeta förslag till riksnormer för buller.

Om utarbetande av riksnormer för buller

Fru **FLOREN-WINTHER** (m):

Herr talman! Även i detta utlåtande har en motion som tar upp en miljö-vårdsfråga behandlats. Motionen I: 959 går ut på att 1969 års parlamentariska kommitté skall få tilläggsdirektiv om utarbetande av riksnormer för buller. Dessa skulle också kunna läggas till grund för arbete i internationellt sammanhang.

Motionens utgångspunkt är att bullerbekämpningen borde få samma resurser som kampen mot dåligt vatten och luftföroreningar. Motionen har märkligt nog inte alls remissbehandlats. Utskottet redovisar ändå en del tagna initiativ, vilket styrker reservanternas yrkande om en samordning. Det görs olika saker på skilda håll, men det förekommer ingen samordning om hur problemen skall lösas. Det är därför som reservanternas förslag bör få stöd från riksdagen i form av en klart uttalad målsättning och ett bifall till en samordning av de initiativ som tagits. Det bör ske genom att man fastställer riksnormer mot buller.

Jag finner, herr talman, att jag kan ansluta mig till den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **HANSSON** (s):

Herr talman! Bland reservanterna i detta ärende återfinns utskottets vice ordförande herr *Larsson* i Borrby. Han återfinns också bland ledamöterna i den parlamentariska kommitté, trafikbullerutredningen, som arbetar med dessa frågor. Om inte motionärerna har haft möjlighet att studera direktiven för den utredningen, så borde i varje fall herr *Larsson* ha haft det. Han är inte ledamot av denna kammare, och jag kan därför inte gå i polemik med honom. Jag vill emellertid för kammarens upplysning citera ur trafikbullerutredningens direktiv. Föredragande statsrådet säger: "Utredningen bör utmytna i konkreta förslag till normer för flygbuller samt för buller från motordrivna väg-

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

fordon och fritidsbåtar. Normerna bör omfatta gränsvärden för såväl emission som immission.”

En parlamentarisk utredning har väl sällan tillsatts för att utarbeta lokala normer. Det finns i vårt arbete ingen annan målsättning än att de normer som utarbetas skall vara vägledande för hela riket. I samarbetet, som så att säga knyts ihop i trafikbullerutredningen, är representerade alla statliga myndigheter som på något sätt berörs av dessa frågor. Redan nu har planverket utarbetat riktlinjer för trafikbullernormer vid samhällsplanering. Även i övrigt håller utredningen kontakt med allt som sker på området inom landet. Därtill kommer det intensiva inventeringsarbete som skett när det gäller motsvarande frågors handläggning utomlands. Det finns från kommitténs sätt att se ingenting övrigt att önska i fråga om den politiska behandlingen av dessa frågor. De har angripits på bred front, och resultatet kommer att visa sig så mycket snarare som vederbörande departementschef särskilt lagt utredningen på hjärtat att snabbt komma fram till resultat och även om så erfordras framlägga delbetänkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Hansson att om han läst motionen noga så hade han sett att i den citeras just utredningsdirektivens lösa formuleringar, som på intet sätt kan tolkas såsom varande direktiv till riksnormer. Detta vill jag åberopa som stöd för att en riksnorm för bullerbekämpningen inte heller kan vara en kommunal angelägenhet utan en hela rikets. Det bör komma tilläggsdirektiv till den sittande utredningen om en klar målsättning för utredningen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder

förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av motioner om landsbygdshusmödrarnas situation, om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem samt om en utredning angående de hemarbetandes situation.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 960, av fru *Florén-Winther m. fl.*, samt II: 1128, av herrar *Krönmark* och *Oskarson*, vari hemstälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte föreslå, att glesbygdsutredningen skulle givas i uppdrag att i sitt fortsatta arbete beakta de olika problem rörande landsbygdshusmödrarnas situation bland annat på grund av jordbrukets strukturomvandling som anförts i motionerna;

2) de likalydande motionerna I: 963, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, samt II: 1110, av herr *Eriksson* i *Arvika m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå, att Kungl. Maj:t genom samordning och komplettering av gjorda undersökningar ombesörjde en ekonomisk värdering av det produktiva arbete som utföres i hemmen; samt

3) motionen II: 1126, av fru *Jonäng*, varit föreslagits, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning av de hemarbetandes situation i enlighet med motionens syfte.

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 960 och II: 1128 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 963 och II: 110 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

3) att motionen II: 1126 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Peterson* (fp) och *Axel Kristiansson* (cp), fröken *Stenberg* (m), fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Blomquist* (m), *Rimås* (fp), *Johansson* i Skärstad (cp), *Andersson* i Örebro (fp), *Nilsson* i Agnäs (m) och *Johansson* i Växjö (cp), vilka dock ej antytt sin mening.

Fru **FLOREN-WINTHER** (m):

Herr talman! I fem olika motioner från tre av riksdagens partier föreslås att man skall ta upp hemarbetet till värdering.

Självfallet ansluter jag mig i första hand till det motionspar jag själv varit med om att utarbeta. Det är motionsparet I: 960 och II: 1128, som tar upp frågan om landsbygdshusmödrarnas situation och försöker få denna belyst. Motionen kom till med anledning av familjejordbrukens allt svårare problem och behandlar kvinnornas situation, dvs. just denna konkreta grupps utgångsläge.

I motionen sägs att kvinnorna ofta är de som stannar längst på jordbruket och har att utföra arbetsuppgifter där utan att ha någon egentlig trygghet. De har varken omskolningsmöjligheter, arbetstrygghet eller möjlighet att få förtidspension när jordbruket en dag läggs ner. Dessa förhållanden har jag tyckt vara så viktiga att man närmare borde utreda vad som kan göras när det gäller landsbygdshusmödrarnas speciella situation.

I detta sammanhang har också hem-

arbetets värdering kommit in som ett utomordentligt viktigt led, något som jag hade anledning att framhålla vid skattedebatten den 14 maj. Den nya familjeskattekonstruktionen kommer ju att ha en negativ verkan just för de hemarbetande kvinnorna. Jag vill också återopade de motiveringar jag anförde vid en debatt den 18 november, när vi diskuterade en utredning för att få till stånd en lagstiftning mot diskriminering av kvinnor på arbetsmarknaden. Dessa frågor hör på sätt och vis ihop. Hur värderas kvinnors arbete — på arbetsmarknaden och i hemmet? Normerna borde vara desamma.

Frågan om hemarbetets värdering är egentligen utomordentligt gammal och aktualiseras tid efter annan. I utlåtandet sägs också att frågan tagits upp i riksdagen på olika sätt, med olika bakgrund och med olika formuleringar i yrkandena. Så är också fallet i dag. Men det gemensamma är att tre partier nu har ungefär samma uppfattning, nämligen att en värdering av hemarbetet bör företas.

Det är emellertid inte bara med utgångspunkt från det nya skattesystemet som de hemarbetande kvinnornas situation i dag är så aktuell. Lokaliseringsproblemet har också betydelse. Det kan gälla ensidig rekrytering och problem för kvinnor, som helt enkelt inte kan få ett yrkesarbete i hemorten. Sådant kommer att bli utslagsgivande också för hur kvinnan uppfattar hemarbetet.

Utskottet framhåller att utvecklingen fortskrider på området. Utskottet pekar också på de olika utredningar som pågår för att åstadkomma sociala, försäkringsmässiga och ekonomiska förbättringar för husmödrarna. Men trots det oändligt stora antal utredningar som i detta avseende pågår har fortfarande ingen utredning tillsatts för att direkt ta upp frågan om värderingen av hemarbetet till fromma för landets alla husmödrar. Husmodersförbundet, som väl får betraktas som en husmödrarnas fackförening — om jag nu kan sätta en sådan

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

rubrik på denna ideella organisation — har under de senaste åren arbetat mycket på att få denna fråga i blickpunkten. Förbundet har t. o. m. under det senaste året ordnat ett studieprogram för att i sin organisation tillhandahålla utredningsmaterial som underlag för statsmakterna vid en värdering av hemarbetet. Det är alltså en ideell organisation som strävar efter rättvisa i det avseende det här gäller men som möts av riksdagens avvisande hållning när det gäller att tillmötesgå ett rättfärdighetskrav på en utredning om värdering av hemarbetet. Jag finner stöd i förbundets aktioner och i dess arbete att självt ta initiativ i denna fråga, och jag anser att de fem motioner jag här nämntt befinnet sig på rätt väg.

Det är här fråga om att få en hel karta över grunderna för värderingen av hemarbetet. Det gäller arbetets omfattning, och det gäller arbetets art, t. ex. barnavård eller andra vårduppgifter. Vi som aktivt arbetar ute i kommunerna vet hur det mer och mer talas om öppen sjukvård, öppen handikappvård och öppen äldreomsorg, och vi vet hur man försöker att klara av de arbetsuppgifter, som beslutas i kommunerna, på det individuella planet så att var och en skall kunna få individuell vård. Detta innebär att någon måste utföra dessa arbetsuppgifter, och då kommer de att utgöra en del av hemarbetet.

Av olika undersökningar som på detta plan har gjorts framgår att hemarbetet omfattar mellan 10 och 18 olika yrken, beroende på familjens storlek och de arbetsinsatser som måste göras osv. Jag tycker att enbart detta visar hur utomordentligt viktig denna fråga är. Vid värderingen av hemarbetet bör självklart också hänsyn tas till de ensamstående föräldrarnas arbetsinsatser i hemmet och till de 30 000 hemmamän som statistiken upptar. Alla dessa bör också omfattas av en sådan värdering.

Frågan om hur hemarbetet i sin helhet skall värderas är mycket viktig,

eftersom det här rör sig om så många människor. Det är också fråga om ett erkännande av det arbete som utförs. Jag tycker att det är av en viss nationalekonomisk betydelse att hemarbetet erkänns. Det är ju ändå så att många vill lägga in värderingar i hemarbetet. Fostern av barnen är mycket viktig, och vi vill ju att denna fostran skall vara så bra som möjligt. Låt oss vid värderingen av hemarbetet också beakta de personliga insatser som görs i hemmet!

Jag yrkar bifall till motionerna I: 960 och II: 1128.

I detta anförande instämde herr *Svennungsson* (m) och herr *Pettersson, Karl*, (m).

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Eftersom jag är en av motionärerna vill jag anlägga några synpunkter på det här ärendet. Det är inte första gången jag gör det, men det kommer att bli den sista.

I den motion på vilken jag står som första namn anfördes en rad faktorer som motivering för en samordning av de undersökningar som redan har gjorts när det gäller den ekonomiska uppskattningen av husmödrarnas produktiva arbete i hemmet och en komplettering av denna samordning för den händelse en sådan behövs. Vi motionärer har pekat på att det är nödvändigt att göra en sådan utredning för att få en grund att utgå ifrån när det gäller att försöka inplacera de hemarbetande kvinnorna i vårt pensionsystem och socialförsäkringssystemet i övrigt. Vi kommer aldrig att kunna ge någon ekonomisk trygghet åt denna grupp av 700 000 kvinnor, om vi inte får deras arbetssituation utredd i ekonomiskt avseende. Främst gäller detta, som fru Florén-Winther sade, barn tillsynen och barnvården. Det gäller i hög grad att kunna väga det ekonomiska värdet av insatserna i det traditionella samhället mot utgifter som satsas

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

på tjänster vilka utförs av utomstående.

Vi har också pekat på att det i valet mellan hemarbete och yrkesarbete, som ju numera tränger på alltmer i de flesta familjer, gäller för den enskilde arbetstagaren att överväga de ekonomiska fördelarna och nackdelarna, och det är inte minst svårt för de lågavlönade. Vi framhåller vidare att nya arbetsuppgifter har ålagts de moderna husmödrarna. Med det självbetjäningssystem som alltmer breder ut sig får de bl. a. icke obetydliga utgifter för varudistributionen. Det förekommer numera knappast hemsändning av varor, utan det arbetet har mer och mer övertagits av konsumenterna. Och vi vet ju att de flesta konsumenterna i fråga om anskaffning till hushållet är just husmödrarna. Dessutom har vi påvisat vikten av en ekonomisk uppskattning av vad som lönar sig att göra hemma respektive låta utföra utanför hemmet liksom beträffande anskaffning av kapitalvaror, t. ex. frysbox och tvättmaskin.

Vi har hederligt deklarerat att svårigheterna att värdera hemarbetet självfallet ligger i det förhållandet att det så starkt varierar både ekonomiskt och tidsmässigt från familj till familj. Emellertid har metoderna att mäta det ekonomiska värdet av den arbetsinsats som åtgår för barnavård, tvätt, inköp, klädsömnad etc. otvivelaktigt förbättrats.

Jag har liksom de övriga motionärerna — och kanske flera av riksdagens ledamöter — fått en skrivelse från husmodersförbundet Hem och samhälle, som lär vara representativt för den grupp av kvinnor som det här gäller. Förbundet inte bara starkt understryker vår begäran utan tillställer oss också en uppräkningslista av de undersökningar som redan är vidtagna. Dessa är minnsann inte få, men någon samordning eller överensstämmelse mellan dem finns inte. Jag skall nämna några stycken.

Det är konsumentutredningens läges-

rapport från 1969 och låginkomstutredningens nyligen avgivna betänkande. Vidare är det undersökningen "Lönar sig köpet?" som handlar om hur mycket tid som läggs ned på olika sysslor och om vad som lönar sig att göra hemma eller lägga ned pengar på att få gjort utanför hemmet.

I statens offentliga utredning av år 1966 om svensk ekonomi från 1966—1970 förutsäges en ökning av hemarbetet, trots att vi fått nya tekniska hjälpmedel till vårt förfogande. Men vi vet ju alla hur svårt det är att få tag på t. ex. hantverkare som kan hjälpa till med reparationer e. d.

Vi har även statens offentliga utredning från år 1965 om hemarbete och servicekontakter, som redogör för tidsåtgången för vissa sysslor i olika familjetyper.

Det finns vidare en intressant undersökning från Malmö som analyserar inkomstförhållandena hos hushållet i Malmö och som speciellt har fäst uppmärksamheten på de förvärvsarbetande gifta kvinnorna och deras betydelse för hushållens inkomstutveckling. Man har där även gjort jämförelser mellan kostnaderna för en husmor förr och nu.

Jag vill även nämna statistiska centralbyråns hushållsbudgetundersökningar, som inte är färdiga men som omfattar 4 000 hushåll.

När det gäller samhällsekonomin har man räknat upp 16 olika utredningar och undersökningar, som just berör detta område. Men något slags översikt, samordning eller komplettering av alla dessa undersökningar frågar man förgäves efter. Det är just detta önskemål som vi lagt fram i vår motion.

Utskottet har varit ganska likgiltigt och kallsinnigt inför såväl denna motion som inför de övriga motionerna. Jag är övertygad om att den dag kommer då vi av samhällsekonomiska skäl är tvungna att göra en sådan samordning.

Jag har inget yrkande om min mo-

Om en ekonomisk värdering av arbetet med skötseln av ett hem

tion, herr talman, men jag kommer att rösta för den motion som fru Florén-Winther nyss talade för.

Herr KARLSSON, HELGE, (s):

Herr talman! Jag hade inte väntat att denna diskussion skulle utmynna i ett yrkande om ett bifall till motionerna, med hänsyn till att det är ett enigt utskott som har uttalat sig i dessa frågor. I det utskottet har samtliga partier deltagit.

Jag vill säga till fru Florén-Winther och fru Hamrin-Thorell att de frågor, som är upptagna i dessa motioner, delvis är under behandling, vilket ni själva konstaterat. Det gäller självfallet de delar som kan inordnas i den nuvarande arbetslöshetslagstiftningen och den övriga sociallagstiftningen, där man nu håller på med utredningar.

Det stora problemet är givetvis hur man skall värdera arbetet i hemmen. Det är en mycket svår fråga, men utskottet har inte visat brist på intresse i detta avseende. Vi är medvetna om svårigheterna, och vi hänvisar till den sociologiska undersökning som har gjorts av låginkomstutredningen. Vi tror att den i viss mån kan ligga till grund för en värdering av hemarbetet. Vi anser dock att frågan ännu inte är mogen att tas upp till diskussion, utan vi vill först avvakta nämnda utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Fru FLOREN-WINTHER (m):

Herr talman! Jag vill säga till herr Helge Karlsson att han kanske har förbisett att jag inte har deltagit i utskottets behandling av frågan. Jag har därför full rätt att yrka bifall till motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hem-

ställan komme att framställas först särskilt angående punkten 1 samt därefter särskilt rörande utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 960 och II: 1128; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Florén-Winther* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles motionerna I: 960 och II: 1128.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Florén-Winther* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 41.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta utlåtande.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 79, i anledning av motioner angående den kristna etikens roll i uppfostran, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde jordbruksutskottets utlåtande nr 52 skulle uppföras näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 62 och andra lagutskottets utlåtande nr 89 näst efter bankoutskottets utlåtande nr 70.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 397, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (1954: 521).

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 66 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 398, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående handläggningen av vissa delar av vägtrafiklagstiftningen.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 88 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reviderade tim- och kursplaner för de tvååriga ekonomiska, sociala och tekniska linjerna i gymnasieskolan jämte motioner;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av två fastigheter i Långsele kommun;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av garantin för exportkredit;

nr 417, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om bemyndigande att i visst fall avstå fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden som arv; och

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden som arv.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för omorganisation av lantmäteriverksamheten jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 73, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nedläggning av riksbankens avdelningskontor i Vänersborg jämte motioner;

nr 74, i anledning av proposition om ökning av den svenska andelen i Världsbankens grundfond jämte motioner;

nr 75, i anledning av proposition om tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236) jämte motioner; samt nr 78, angående återkallelse av viss framställning från riksdagens ombudsmän;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ackordslag m. m. jämte motion i ämnet;

nr 79, rörande dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om statlig lönegaranti vid konkurs, m. m., dels i anledning av propositionen väckta motioner, dels ock motioner om bättre förmånsrätt i konkurs för fordran på lön; samt

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., såvitt propositionen behandlats av första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, jämte motioner;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstid m. m. i husligt arbete; samt

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1942:335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, jämte motion;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk jämte motioner m. m.;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya jordabalken, m. m. jämte motioner; samt

nr 82, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till jordabalk, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förmånsrättslag, m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med för-

slag till lag om ändring i lagen (1907:36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m. jämte motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om intrång i Stora Sjöfallets nationalpark jämte motioner.

Anmäldes och bordlades en av herr *Jacobsson, Per*, avlämnad motion, nr 1382, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående ändringar i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppgifts fullgörande, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.40.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert